משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר נזיקין

מלאכת שלמה על משנה עבודה זרה

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה עבודה זרה

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-עבודה-זרה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 7
משנה ג 7
משנה ד 9
משנה ה 10
משנה ו 11
משנה ז 13
משנה ח 14
משנה ט 15
פרק ב 16
משנה א 16
משנה ב 19
משנה ג 19
משנה ד 21
משנה ה 22
משנה ו 24
משנה ז 28
פרק ג 29
משנה א 29
משנה ב 30
משנה ג 31
משנה ד 32
משנה ה 34
משנה ו 35
משנה ז 36
משנה ח 38
משנה ט 40
משנה י 44
פרק ד 44
משנה א 44
משנה ב 45
משנה ג 45
משנה ד 46
משנה ה 47
משנה ו 47
משנה ז 48
משנה ח 48
משנה ט 49
משנה י 50
משנה יא 51
משנה יב 54
פרק ה 54
משנה א 54
משנה ב 55
משנה ג 56
משנה ד 56
משנה ה 57
משנה ו 58
משנה ז 59
משנה ח 61
משנה ט 62
משנה י 69
משנה יא 71
משנה יב 72

פרק א

משנה א

בעה"י העונה לעמו ישראל בעת צרה. כל תפלה כל עתידה. נתחיל מסכת עבודה זרה.
לפני אידיהן ביד ברפ"ט דהל' ע"ז. ובטור י"ד ריש סימן קמ"ח. וראיתי שהגיה הר"ר יוסף ז"ל בכולה מתניתין מֵמִין מלשאת ומלתת מלהשאילן ומלשאול מהן מלהלותן ומללות מהן מלפורעם ומליפרע מהן. ומתניתין דנקט לפני אידיהן לרבותא וכ"ש יום אידיהם דאסור ולר' ישמעאל דאמר בסמוך שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם לעולם אסור דהא יום אחד היא יום אידם ושלשה לפניו ושלשה לאחריו הרי כל השבת כולה. ואמרינן בגמ' איכא דתני אידיהם כדכתיב כי קרוב יום אידם דהיינו ע"ז שלהם ואיכא דתני עידיהם כדכתיב וחמודיהם בל יועילו ועידיהם המה ע"ז תבא ותעיד על עובדיה לחייבם:
שלשה ימים בגמ' מוקמינן דהא דבעינן למיחש שלשה ימים קודם יום אידו דזבין עו"ג להאי בהמה לצורך יום אידו משום דלהקרבה בעי לה אבל לאכילה סגי בחד יומא כדתנן גבי אותו ואת בנו המוכר בהמה לחברו באחד מד' פרקים עי"ט האחרון של חג ועי"ט הראשון של פסח וכו' צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט וכו' וטעמא משום דאין אדם קונה ומזמין לצורך סעודה רק יום אחד קודם לכן אבל להקרבה לע"ז עו"ג מחזר אחריה ג' ימים קודם ובהכי סגי להו משום דלא אסור להו רק מחוסר אבר ואנן דפסיל לן אפילו דוקים שבעין בעינן תלתין יומין כדתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות:
אסור לשאת ולתת עמהם משום דאזלי ומודו לע"ז וקעבר ישראל משום לא ישמע על פיך כלומר לא ישמע בגרם שלך כן פי' רש"י ז"ל וכתבו עליו תוס' ז"ל מתוך לשונו משמע שר"ל אף ממקח וממכר וקשה על מה סמכו העולם עכשיו לשאת ולתת עמהם ביום אידם נהי דרוב אידיהם מן הקדישים הם מ"מ בכל שבוע יום אחד דלר' ישמעאל לעולם אסור ואין לומר וכו' ור"ת ז"ל מפרש אסור לשאת ולתת עמהם דוקא במידי דתקרובת ולא איירי כלל בלקנות דודאי שרי בין ללישנא דאזיל ומודה בין ללישנא דלפני עור דלא אסור אלא למכור דוקא במידי דתקרובת ולשאת ולתת ה"פ לשאת מהן מעות ולתת להם מידי דתקרובת חליפי המעות ומביא ראיה וכו' ובריייתא דקתני אבל לא לוקחין מהם דרך דורון אמרו וכו' לדעתו ז"ל וכתב עליו הר"ן ז"ל שהשמועות מתפרשות בדוחק לפי שיטה זו ע"כ וה"ג בברייתא בגמרא כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהם לפני אידיהן לא אמרו אלא בדבר המתקיים אבל דבר שאין מתקיים מותר ואפילו דבר המתקיים נשא ונתן בדיעבד לפני אידיהן מותר תני רב זביד בדבי ר' אושעיא דלאו מותר לגמרי

קאמר אלא דוקא במכירה אבל ליקח אסור בין בדבר המתקיים בין בדבר שאין מתקיים דאע"ג דשרינן דבר שאין מתקיים היינו טעמא משום דביום אידו אין לו לא מעות ולא חפץ שיהא מודה עליהם וְלַאֲזִיל ומודה מקמי יום אידו לא חיישינן אבל ליקח מהן דבר המתקיים הרי המעות בידו ביום אידו ומודה עליהן אע"פ שאין בידו החפץ זו היא שיטת הגאונים ז"ל אבל יש כאן דעת אחרת לרש"י ז"ל שהוא סובר דכי אמרינן אין לוקחין מהם דוקא בדבר שאינו מתקיים מתאוה הוא למכרו אבל דבר המתקיים מותר וכן כתב בשמועה זו וגם כן כתב בסוגיא דחנויות מעוטרות דלקמן ואי משום דנושא ונותן ביום אידם ה"מ לזבוני להו דילמא מזבין ליה בהמה ואזיל ומקריב בה לע"ז א"נ דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודה אבל למיזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא ע"כ. ולפי זה אפשר שהוא מפרש מה ששנינו לשאת ולתת במכירה בלחוד דהמכיריה עצמה יש בה משא ומתן משא המעות ומתן החפץ אבל לקנות מהן לא נאסר במשנתנו אלא דילפינן ליה מהך ברייתא דתני רב זביד בדבי ר' אושעיא דבר שאין מתקיים מוכרין להם אבל לא לוקחין מהם וזה דוחק דבכל דוכתא דאתמר לשאת ולתת במקח וממכר נאמר וכדאמרינן בעלמא מה יעשה אדם ויתעשר ישא ויתן באמונה לפיכך נ"ל דמתניתין נמי בין בלקיחה בין במכירה מיירי ולצדדין קתני למכור בדבר המתקיים וליקח בדבר שאין מתקיים ושני ברייתות שבגמרא פירשו פירוש משנתנו קדמייתא אמרה כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהם שיש בכללו איסור מכירה לא אמרו שיהא אסור למכור אלא בדבר המתקיים ולפי שברייתא זו סתימה היא ואפשר דהוה משמע מינה דדבר המתקיים אסור בין בלקיחה בין במכירה דבר שאין מתקיים מותר בשניהם הביאו בעלי הגמרא אחריה הא דתני רב זביד בדבי ר' אושעיא לפרש לך שמכירה אסורה בדבר המתקיים אבל לא לקיחה דמדקתני אין לוקחין בדבר שאין מתקיים שהמוכר שמת במכירתו מכלל דבמתקיים שרי ואשמועינן נמי דלקיחה בדבר שאין מתקיים אסורה כדתני בהדיא אבל לא לוקחין מהם ולפי שיטה זו מותר ליקח מהם דבר המתקיים אלא שדברי הגאונים ז"ל נראים עיקר דדבר המתקיים נמי אסור ליקח ביום אידם עכ"ל הר"ן ז"ל. ובגמ' בעי אי היה טעמא משום הא דאזלי ומודי או דילמא משום ולפני עור לא תתן מכשול ונפקא מינה להיכא דאית ליה בהמה לדידיה אי אמרת משום דאזיל ומודה הא נמי מרווח ליה ואזיל ומודה ואי אמרת משום ולפני עור הא אית ליה לדידיה ופלח לע"ז בדידיה. ולפי מה שכתב הר"ן ז"ל לא אפשיטא בעוין אלא סוגיין בגמרא ריהטא דמשום דאזיל ומודה הוא וז"ל והך בעיא ליתא אלא בלשאת ולתת אבל בלהשאילם ולהלוותם ולפורען פשיטא דמשום דאזיל ומודה הוא דהא ליכא למיחש בהו לתקרובת דשאלה הדרא בעינא

להלוותן ולפורען נמי זוזי יהבי להו דלא חזו לתקרובת הלכך הני ודאי פשיטא דמשום דאזיל ומודה נינהו ולשאל מהם וללוות מהם וליפרע מהם נמי ס"ל לרבא בגמרא דמשום דאזיל ומודה נינהו שהעו"ג שמח כשישראל צריך לו וליפרע מהם נמי מפני שהוא שמח שפרע חובו אי נמי לשאול מהם וללוות מהם אסור משום גזרה דלהשאילן ולהלוותם ולפורען כאביי דאמר הכי בגמרא הלכך בכל הני פשיטא לן דמשום דאזיל ומודה נינהו אבל במקח וממכר מיבעיא לן מי אמרינן דוקא בלהשאילן ולהלוותם ולפורעם הוא דאיכא למיחש דאזיל ומודה לפי שהם נהנים בדבר ואינם חסרים כלום אבל במקח וממכר לא לפי שכמו שבא לידו החפץ יוצאין מתחת ידו המעות א"נ אפכא הלכך לית ביה משום אזיל ומודה אלא משום לפני עור וכל היכא דאית ליה בהמה לדידיה א"נ דזבין ליה מידי דלא חזי לתקרובת שרי או דילמא כיון שבא לידו מה שהיה רוצה אזיל ומודה ואע"ג דלא אפשיטא בעיין סוגיין בגמרא ריהטא דמשום דאזלי ומודה הוא וכמו שכתבתי בחדושי ולפיכך השמיט הרב אלפסי ז"ל בעיא זו וכתב משנתנו בסתם דאלמא ס"ל דכולה בחד גוונא היא משום דאזיל ומודה. והרמב"ם ז"ל ג"כ כתב בפ"ט מהלכות ע"ז שלשה ימים לפני אידיהם של עו"ג אסור ליקח מהם ולמכור להם דבר המתקיים הרי שאסר הכל ולא חלק בין הראויין לתקרובת לשאין ראויין ובין אית ליה בהמה לדידיה ללית ליה עכ"ל ז"ל. עוד בעי בגמ' הני שלשה ימים הן ואידיהן או דילמא הן בלא אידיהן ומסיק הן בלא אידיהן שלשה קאמר דאי ס"ד הן ואידיהן ליתני אידיהן של עו"ג שלשה ימים וכי תימא דלהכי תנא לפני למעוטי לאחר האיד דאי הוה תני סתמא לא הוה ידעינן הנך שני ימים דלבד האיד אי לפני האיד אי לאחר האיד ולהכי תני לפני למעוטי לאחר ליתני אידיהן של עו"ג שלשה ימים לפניהם אסורין דלישתמע דתנא דידן באידיהן איירי אלא מדלא אדכר במתניתין לאיסור כלל ש"מ הנך שלשה ימים דקתני במתניתין אלפני קאי ואידיהם ממילא משתמע דכ"ש דאסור והן בלא אידיהן קתני:

להשאילן ולשאול מהם וכו' בגמרא פריך בשלמא להשאילן להלוותם לפורעם משום דקא מרווח להו אלא לשאול מהן ללות מהן להפרע מהם מעוטי קא ממעט להו ותירץ אביי גזרה הא אטו הא ורבא תירץ כולה משום דאזיל ומודה הוא וצריכא דאי תנא כו' עיין בתוי"ט:

ר' יהודה אומר נפרעין מהם מאי דקשה לר' יהודה מההיא דבפ"ק דמסכת מועד קטן כתבנוהו שם בס"ד. וכתב הר"ן ז"ל ר' יהודה אומר נפרעין מהם מפני שהוא מיצר למ"ד דלהפרע מהן אסור משום דאזיל ומודה פליג ר' יהודה ואמר דליתא משום דמיצר הוא

וליכא הודאה ולמ"ד דלהפרע מהם אסור משום גזרה דגזרינן ליפרע מהן אטו לפורען פליג ר' יהודה ואמר דלא שייך למיגזר דהכא מיצר והכא נהנה:

אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן לאחר שפרע חובו הוא שמח לאלתר ע"כ. ובגמ' מתני' דלא כר' יהושע בן קרחא דאמר מלוה בשטר אין נפרעין מהם מפני ששמת הוא לאחר זמן ביום אידו דכיון דנקיט ישראל שטרא בידיה עילויה כל שעתא ושעתא מיסתפי מיניה אבל מלוה על פה נפרעין מפני שהוא כמציל מידן ותוס' ז"ל הוכיחו מן הירושלמי דאפי' מלוה בשטר נפרעין מהם. ובגמרא וגם בפ' הגוזל קמא (בבא קמא דף ק"ב) פסיק הלכתא כר' יהושע בן קרחא:

משנה ב

שלשה ימים לפניהם ושלשה ימים וכו' מחק הר"ר יהוסף שתי מלות ימים וכתב כן מצאתי בכל הספרים ע"כ:

וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור ולאחר אידיהן מותר בגמרא פריך חכמים היינו ת"ק ומשני דת"ק סבר שלשה ימים לפני אידיהן מלבד יום אידיהן עצמו ורבנן בתראי סברי הן ואידיהן הכל שלשה בלבד ואיבעית אימא דת"ק דקאמר אסור לשאת ולתת וכו' דוקא לכתחלה ואם נשא ונתן דיעבד שפיר דמי ורבנן בתראי דקאמרי אסור סתמא אפילו דיעבד ואב"א דאיכא בינייהו דת"ק סבר דאסור לשאת ולתת עמהם שלשה ימים קודם אידיהם דוקא כשאין יד עו"ג תקיפה על ישראל אבל כי מסתפינן מינייהו אין אסור אלא יום אידם ורבנן בתראי סברי לפני אידיהם לעולם אסור ואב"א דאיכא בינייהו דת"ק סבר ג' ימים לפני אידיהם אסור ורבנן בתראי דלא יהבי חושבנא אלא אסור סתמא קאמרי אית להו כנחום המדי דאין אסור אלא יום אחד לפני אידיהן:

משנה ג

ואלו אידיהם של עו"ג וכו' ביד הלכות עכו"ם פ"ט סי' ג' ד'. ובטור י"ד סימן קמ"ח וסימן קנ"ב:

קלנדא וסטרנורא קלנדא שמנה ימים אחר התקופה וסטרנורא ח' ימים לפני התקופה וסימניך דלא תימא קלנדא לפני התקופה וסטרנורא אחר התקופה קרא דכתיב אחור וקדם צרתני אחור כתיב ברישא וה"נ מתניתין שמנה דאחר התקופה נקטא ברישא ובערוך גריס קָלֶנדַס בסמך. והני דמני תנא דרומאי אבל דפרסאי ודבבלאי מפרש לה בגמרא. ובגמרא אמר שמואל דעוד יש איד אחד לרומיים שאינו שנוי במשנה דאחת לשבעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותי על אדם חיגר ומלבישין אותו וכו' והא דלא תנא ליה תנא במתניתין דלא קחשיב אלא מידי דאיתיה בכל שתא ושתא:

וקרטיסים אומר הר"ר שמעיה בלשון יון הוא תפוס תפיסות שתים קרט לשון תפיסה וסיס לשון שתים פירש דרוצה לומר תפיסה שנייה והיינו דאמרינן בגמרא שתי תפיסות תפסה רומי אחת בימי קלפטרא מלכתא ואחת שתפסה בימי יונים:

יום גינוסיא יום שמעמידין בו מלך ובגמ' פריך והא תניא יום גינוסייאות ויום שמעמידין בו מלך ומשני במסקנא הא דידיה והא דבריה והא דנפקא לן מקרא דכתיב הנה קטן נתתיך בגוים וגו' שאין מושיבין מלך בן מלך מתרץ בגמרא אבל ע"י שאלת רשות מן השרים מעמידין כגון אסוירוס בן אנטונינוס:

ויום המיתה דברי ר"מ. ר"מ סבר ל"ש מיתה שיש בה שריפה ול"ש מיתה שאין בה שריפה פלחי בה לע"ז ורבנן סברי מיתה שיש בה שריפה חשיבא להו ופלחי בה לע"ז ושאין בה שריפה לא חשיבא ולא פלחי בה לע"ז. וכתב הר"ן ז"ל וכל הנך דחשיב הכא חשיבי להו ואסורין שלשה ימים לפניהם:

אבל יום תגלחת זקנו שאינו זמן קבוע לרבים:

או בלוריתו מפרשינן בגמ' דבכלל בלוריתו הוי בין הנחת בלוריתו בין העברת בלוריתו שמנהגם היה שהיו מגלחים ראשם ומניחין בלורית מאחורי העורף לשם ע"ז ולסוף שנה היה מגלח אותה בלורית לבדה וכשהיה מניחה וכן ג"כ כשהיה מגלחיה היה עושה יום איד:

ויום שעלה בו מן הים ומקריב זבחים לע"ז על שניצול ובכל הנך תנן אין אסור אלא אותו היום בלבד ולא לפניו ולאחריו דלא חשיב ליה כולי האי:

ואותו האיש בלבד מפ' בגמ' למעוטי משועבדים פירוש אנשים משועבדים לאותו האיש דמותרין דלא אמרינן מאי דזבני ממטי ליה למיפלח. וה"ה בכולהו אידם. ובעי בירושלמי אותו היום בלבד או אותו היום בכל שנה ולא איפשיטא וכתב הראב"ד ז"ל דהא דתנן יום תגלחת זקנו ובלוריתו ואינך דבתרייהו במלך לבדו מיירי אבל שאר עו"ג אין עושים יום איד כלל ביום תגלחת זקנם ובלוריתם ויום שעולין בו מן הים והביא ראיה מדקתני סיפא ועו"ג שעשה משתה לבנו מכלל דעד השתא במלך עסיקינן ועוד מדתנן לקמן בפ' ר' ישמעאל נפל לבור ועלה ואמרינן עלה לא שנו אלא שעלה מת אבל עלה חי אסור דבהדי דקא סליק מנסך ליה דמי עליה כיום אידם מדקאמר דמי עליה ולא קאמר דהוי עליה יום אידו אלמא לאו יום אידו ממש הוא ואי לאו שהיין מזומן בידו לא היה עובד עבודה זרה ואין לך בית האסורים גדול מזה והרמב"ן ז"ל חלק עליו דשאני בית האסורים מפני שרשות אחרים עליו ועלה מן הים נמי מפני שעמד בו הרבה הלכך הוי יום אידו ממש ואזיל ומודה אבל נפל לבור שלא עמד שם אלא מעט והדבר מצוי שעולה ממנו חי אינו

עושה יום איד ממש אלא דדמי ליה ליום אידו שעושה כשעולה מן הים עכ"ל ז"ל. וראיתי שמחק הרי"א ז"ל מלות ונכרי שעשה משתה לבנו וגם מלת בלבד דבסוף המשנה:

משנה ד

עיר שיש בה ע"ז חוצה לה מותר ביד פ"ט דהלכות עכו"ם סי' ז' ח'. ובטור י"ד סי' קמ"ח וסימן קמ"ט. והעלה הר"ן לדעת הרי"ף דחוצה לה מותר ואפילו סמוכה מאד וכך פירש רעז"ל. והרמב"ם ז"ל מפרש דמהו לילך לשם לעבור דרך שם לארץ אחרת וכ"ש לדור בה וכ"ש לסחור בה ועיין בהשגת הראב"ד ז"ל שם פ"ט:

מתו לילך לשם לאותה העיר ביום ע"ז שלהם לספר עם אחד מבני העיר רש"י ז"ל:

בזמן שהדרך מיוחדת וכו' ר"מ פליג עלייהו דרבנן בברייתא דבכל גוונא אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת אלא שרש"י והר"ן ז"ל פירשו שם הטעם שאסור ליכנס לתוכה משום חשד שמא יאמרו דאיהו נמי אזיל למיפלחה. ולפי זה אפשר שאינה מענין משנתנו. ומפרש בירושלמי שלא אסרו אלא באכסנאי אבל בן עיר שהיה חוץ לעיר והולך לביתו מותר ואם הולך בשיירא אפילו אכסנאי מותר:

עיר שיש בה ע"ז ודרך העו"ג להיות להם יום שוק ויריד ביום אידם:

והיו בה חנויות מעוטרות ביד שם פ"ט סימן ו'. ובגמרא מפרש ריש לקיש דוקא מעוטרות בורד והדס אסורות אבל בפירות מותרות ור' יוחנן מפרש דאפילו בפירות נמי אסורות. ועיטור עצמו ודאי אסור בהנאה אבל לענין חנויות עצמן אנו באין לדון אם מותר ליקח מהן מפני שמהנה לע"ז:

מעוטרות אסורות משום דכיון דנהנה משל ע"ז אסור כדכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כ"ש למהנה לע"ז דאסור:

ושאינם מעוטרות מותרות דלא שקלי מיכסא ואי משום דנושא ונותן ביום אידם הני מילי לזבוני להו דילמא מזבן ליה בהמה ואזיל ומקריב לע"ז אי נמי דרך לוקח להיות שמח ואזיל ומודה אבל למיזבן מינייהו דבר שהוא מתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא רש"י ז"ל. וכתבו תוס' ז"ל הכא משמע שחזר בו רש"י ז"ל ממה שהיה מפרש לעיל דלשאת ולתת היינו מקח וממכר ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל וכבר כתבנו למעלה שדברי הגאונים ז"ל עיקר ודבר המתקיים נמי אסור ליקח ביום אידם ולפי זה קשיא אשמעתין לכך פירשו דמתני' הכי קתני עיר שיש בה ע"ז ויש שם יריד שמתחיל ביום הע"ז דהיינו ביום אידם ונמשך לאחר מכאן חנויות שיצאו מעוטרות ביום האיד אסורות כל ימי היריד משום דשקלי מיניה מיכסא לע"ז ושאינם מעוטרות שאין עליהם מיכסא מותרות והוא שיהא נושא ונותן עמהם שלא ביום אידם וכי תימא אי הכי פשיטא דשרי אפילו למכור

ואמאי איצטריכינן לטעמא דמשום מעוטינהו כדאיתא בגמ' הא אפילו לזבונינהו כיון דלא שקלי מיניה מיכסא ואינו נושא ונותן ביום אידם שרי י"ל דאפ"ה כל היכא דלא ממעט להו אסור שכיון שיריד זה התחלתו מיום ע"ז וע"ז שקלא מיניה מיכסא על שמה הוא נקרא וכשהן מתאספין ומביאין סחורה ובאין למכור ליריד של הע"ז מתעלה בכך אבל ליקח מהן כל היכא דממעט להו לא מתחשבא. ותדע שיש אומרים שאפילו ביום האיד עצמו מותר ליקח מן היריד כל מה שהוא צריך משום דדילמא לא משכת ליה אלא ביריד וה"ל לגבי דידיה דבר האבד וגבי דידהי ליכא רווחא דיריד זיילי ביה תרעי טפי משאר יומי והיינו דאמרינן בגמ' משום מעוטינהו כלומר דממעט להו רווחא והראיה מדאמרינן בפ"ק דמ"ק רבינא היה מסיק זוזי בבני אקרא דשנוותא אתא לקמיה דרב אשי א"ל כיון דהאידנא משכחת להו וביומא אוחרא לא משכחת להו כפרקמטיא האבודה דמי ושרי ותניא נמי גבי ע"ז כי ה"ג הולכין ליריד של עו"ג ולוקחין מהם וכו' מפני שהוא כמציל מידם אלמא טעמא דיריד משום דבר האבד הוא ושמעינן מהא שאם היתה לו פרקמטיא האבודה מוכרה ביריד וכן כתב רבינו האיי גאון ז"ל בתשובה ומיהו כי שרו משום דבר האבד היינו דוקא בדברים שהוא צריך להם לעצמו אבל להשתכר בהם לא משום דהנחת רוח לא מיקרי דבר האבד והכי מוכח בפ"ק דמועד קטן והיינו דאמרינן פשיטא עבד ישראל דאי עבד עו"ג למאי מיבעי ליה אע"ג דלא סליק הכי בגמ' עכ"ל ז"ל בקיצור קצת:

משנה ה

אלו דברים אסורים למכור לעו"ג. פי' עובדי עבודה זרה לפי שהם דברים מיוחדים להקריב לע"ז. וביד שם פרק תשיעי סימן ד'. ובטור יורה דעה כולה מתניתין עד סוף פירקין בסימן קנ"א:

איצטרובלין פי' הרמב"ם ז"ל חאב קורייאש:

ופטוטרות גרסינן ובגמרא הוא דמפרש דבפטוטרותיהן קאמר ולאו מין באנפי נפשיה הוא אלא ה"ק אין מוכרין להם איצטרובלין ובנות שוח בעוקציהן לפי שהיה דרכן לתלות אותן בהם לפני ע"ז. ותימה שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל בְּפִטוּטְרוֹתֵיהֶם: ולכונה מפרש בגמ' לבונה זכה:

ר' יהודה אומר מותר למכור תרנגול לבן וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל מוכר הוא לו תרנגול לבן וכו' ומפרש בגמרא כגון דאמר לו שחור ולבן דלת"ק כיון שאמר זה הלבן אע"פ שאמר עם זה השחור והאדום הואיל והזכיר לבן אסור ולר' יהודה בפני עצמו אסור כיון דאדכר לבן מעיקרא והשתא שקיל לבן ואזיל ליה מעיקרא נמי ללבן איכוון והאי

דאדכר שחור ואדים איערומי אערים דידע הוא דאי שאיל לבן לחודיה לא יהבי ליה ולא זבני ליה ישראל ובין התרנגולים מותר דמגו דשחור לאו לע"ז לבן נמי לאו לע"ז ומיהו אם שואל תרנגול סתם בין לר' יהודה בין לרבנן מותר למכור לו תרנגול לבן והא דתנן לעיל ונכרי שעשה משתה לבנו אינו אסור וכו' דשמעת מינה הא אותו היום ואותו האיש מיהא אסור מיירי במשתה של חופה דהא ודאי לתקרובת ע"ז קבעי לה אבל במשתה של מריעות שעושין הנערים זה עם זה מותר למכור לו לבן ולשאת ולתת עמו דלא חשיב כולי האי שיקריבו לע"ז:

סתמן מותר מפרש בגמרא סתמן חיטי חיווריאתא ופירושן לע"ז כלומר אע"פ שפירש חטים לבנות כל זמן שלא פירש לע"ז סתמא מיקרי ומותר ול"ד לתרנגול לבן וה"ה כל שאר מיני פירות וכן הביאו לפירוש זה הרי"ף ז"ל:

אף דקל טב אמר ליה רב חסדא לאבימי גמירי דע"ז דאברהם אבינו ד' מאה פירקי הוו ואנן חמשה תנן ולא ידעינן מאי קאמרינן דקתני אף דקל טב הא דקל ביש מזבנינן והא תנן בסמוך אין מוכרין להם במחובר לקרקע משום לא תתן להם חנייה בקרקע ומתרץ ליה דבפירות דקל קאמר:

ונקליבם בערוך הביאו בערך נקלווס בשני ווין וסמך. ואיתה להאי בבא בתוס' פ' הכונס (בבא קמא דף נ"ח:)

משנה ו

מקום שנהגו וכו' ביד פ' עשרים דהלכות שבת סימן ג' ד' ה':

למכור בהמה דקה לעו"ג נראה דכאן לא שייך לא למיתני עע"ז וגם לא לפרש שהם עע"ז דוקא. והכא במנהגא תליא מילתא ואע"ג דתנן בריש פירקין דלקמן אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עו"ג מפני שהם חשודים על הרביעה ואיכא משום ולפני עור לא תתן מכשול דבני נח נצטוו על הרביעה דכתיב והיו לבשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד אפ"ה במכירה ליכא למיחש לרביעה דעו"ג חס על בהמתו שלא תעקר שנעשית עקורה ברביעה וכיון שקנאה והיא שלו שוב אינו רובעה הלכך במנהגא תליא מילתא היכא דאחמור עלייהו דלא מזבני אחמור והיכא דלא אתמור שרי ולגבי העמדת בהמה בפונדקאות של עו"ג שהבהמה של ישראל היא אין העו"ג חס עליה מלרובעה וקא עבר אלפני עור לא תתן מכשול ואהכי אסור. וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל ואל ישנה אדם מפני המחלקות ס"א אל ישנה וכו':

ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה גזרה משום שכירות ומשום שאלה ומשום נסיוני פירוש משום נסיוני דזימנין דזבין ליה ניהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי

שבתא ואומר לו בא נסה אותה לראות אם הולכת שפיר כשהוא טעונה ושמעה לקליה ואזלא מחמתיה וניחא ליה דתיזיל וה"ל מחמר בשבת דחייב חטאת ועל ידי סרסור ליכא למיחש לשאלה ושכירות ולא לנסיוני דהא לא ידעה לקליה דאזלה מחמתיה. ועיין בתוס' ז"ל אמאי נקט טעמא דמחמר תיפוק לי משום טעם דשביתת בהמתו אפילו כי לא שמעא לקליה והר"ן ז"ל האריך הרבה בזה עיין שם שהוא נתן טעם לשבח וכתב עוד בפי' המשנה וז"ל מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעו"ג מוכרין וכו' מדינא שרי דליכא למיחש לרביעה משום דעו"ג חס על בהמתו מלרבעה מאחר שקנאה שלא תעקר שנעשית עקרה ברביעה אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמן שלא למכור כדי שלא יבאו להעמיד בהמה בפנדקאות של עו"ג והא ודאי מדינא אסור לפי שהן חשודים על הרביעה ואיכא משום לפני עור שהוא אינו חס על בהמת ישראל שלא תעקר ולפיכך יש מקומות שהחמירו אף במכירה משום לתא דהעמדה ומש"ה קאמר דמקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין ובכל מקום אפילו באותן מקומות שלא החמירו בכך אין מוכרין בהמה גסה מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת ועגלים וסייחים ושבורים אע"פ שאין ראויין למלאכה גזרו בהן רבנן דילמא אתי לאיחלופי ואתי למיזבן גדולים ושלמין הראויין למלאכה ואיכא משום שאלה ושכירות כדמפרש בגמרא ע"כ. והעלה הוא ז"ל דמתניתין בסתם אינשי דמסתמא זבני לרידיא אבל רב הונא דאמרינן בגמרא דזבין ההיא פרה לנכרי טבח זבן דאע"ג דטבח גופיה לרידיא זבין כיון דזבין נמי לשחיטה תלינן לקולא ע"כ. וכשם שאין מוכרין בהמה גסה כך אין מוכרין חיה גסה ואפילו במקום שנהגו למכור בהמה דקה חיה גסה אין מוכרין דחיה גסה עבדי בה מלאכה לטחון בריחיים והא דתנן בסמוך ולא כל דבר שיש בו נזק לרבים דשמעת מינה הא ארי של תרבות שאין בו נזק מוכרין מתרץ בגמ' רב אשי דסתם ארי שבור הוא אצל מלאכה פירש רש"י ז"ל דארי לאו בר מלאכה הוא ומתניתין ר' יהודה היא דשרי בשבורה וכל אריות שבורין הם אצל מלאכה אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי בארי ור' יהודה נמי בשאר חיה גסה כגון ערוד דטחנו בהו בריחייא מודה דאין מוכרין ע"כ. ור"י בעל התוס' פירש דמתניתין אפילו כרבנן נמי אתיא דע"כ לא קאסרי רבנן אלא משום דאתי למימר שלא מכרה לו אלא שבורה אבל בארי לא שייך למימר האי טעמא דלעולם שבור הוא אצל מלאכה ע"כ ורב נחמן מתקיף עליה דהאי שנוייא דמאן לימא לן דארי חיה גסה הוא דילמא חיה דקה הוא ובמנהגא תליא מילתא:

שלימים ושבורים הרמב"ם ז"ל פירש משום דשבורים נמי מעלו לטחינה ורש"י ותוס' ז"ל פירשו גזרה שבורים אטו שלימים דאתו לאיחלופי:

ר' יהודה מתיר בשבורה בפירקין דף ז' ומפרש בגמרא בברייתא משום שאינה יכולה להתרפאות ולהחיות אמרו לו והלא מרביעין עליה ויולדת וכיון דמרביעין עלי' ויולדת אתי לשהוייה אמר להן לכשתלד תאסרוה כלומר דודאי לא תלד לעולם:

בן בתירא מתיר בסוס רפ"ק דבכורות. וטעמיה מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת ורבי אוסר ולא מטעם דרבנן אלא משום תורת כלי זין דאיכא דקטיל בסיחופיה פירוש שמלמדו להרוג בידו את הנופלים במלחמה ומשום תורת בהמה גסה דלכשיזקין מטחינו בריחיים בשבת דאב מלאכה הוא ושלושה מחלוקות בדבר. ועיין בדברי הירושלמי שכתבנו בפסחים בפ' מקום שנהגו:

משנה ז

אין מוכרין להם דובים ואריות וכו' ביד פ"ט דהלכות עכומ"ז סי' ו':

ולא כל דבר שיש בו ניזקה לרבים. אין בונין עמהם בסילקי וגרדון כך הגיה הרי"א ז"ל וכתב כן מצאתי:

בסילקי גרדום איצטדיא ובימה בגמרא בלישנא בתרא דרבא מפרשינן דהכי קתני מתניתין בסילקי של גרדום ושל איצטדיא ושל בימה אבל בסילקי סתם של מלכים מותרת ובלישנא קמא קאמר רבא בסילקי של מרחצאות ושל אוצרות מותרות אבל בסילקי של מלכים אסור וסימן לאסור מלכיהם בזיקים:

איצטדיא מקום שעושין שם איצטדינות שור האיצטדין שהוא מנגח והורג אנשים מרחוק ושחוק הוא להם הר"ן ז"ל:

בימוסיות כתבו תוס' ז"ל נראה לר"י כגירסת הערוך שפירש דימוסיות בדלית והוא לשון מרחצאות כדאמרינן בשבת פ' חבית אסור לישב בקרקעות של דימוסית מפני שמעמלת ומרפאה וכן אמרינן מיא דדימוסית וחומרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים ואמרינן נמי במדרש למחר אני פותח להם מרחצאות ודימוסייאות ובפירוש רשב"ם ג"כ כתוב דימוסיות בדלית ופירש שהוא בנין שלא לצורך ע"ז ע"כ. וגם הר"ר יהוסף ז"ל הגיה בדלית. והרמב"ם ז"ל משמע מתוך פירושו ז"ל דגריס בבית בימוסיות:

הגיעו לכיפה שמעמידין בה ע"ז אסור לבנות גמרא א"ר אלעזר א"ר יוחנן אם בנה שכרו מותר ואפילו דע"ז גופה פירוש אם עשה ישראל ע"ז לעו"ג בשכר דאימת קא הויא ע"ז במכוש אחרון ובמכוש אחרון לית בה שוה פרוטה וקסבר דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף ואיתה להאי בבא בתוס' פ' האיש מקדש (קידושין בדף מ"ח) ודפ' הגוזל עצים (בבא קמא דף צ"ט.) וביד שם בפ"ט סימן ט' וז"ל שם אסור לבנות עם העו"ג כיפה שמעמידין

בה ע"ז ואם עבר ובנה שכרו מותר אבל בונה לכתחילה הטרקלין או החצר שיש בה אותה הכיפה ע"כ. ובטור יו"ד סי' קמ"ג:

משנה ח

ואין עושין תכשיטין לע"ז קטליות נזמים וטבעות ר' אלעזר אומר אומר בשכר מותר כל זה אינו מנוסח המשנה וכן בירושלמי ובהרי"ף ובהרא"ש ז"ל ליתיה. וגם הר"ר יהוסף ז"ל מחקו וכתב לא מצאתי זו המשנה בכל הספרים ונ"ל דשבוש הוא לגמרי דליכא מאן דפליג עלה דודאי אסור ע"כ:

אין מוכרין להם במחובר לקרקע ביד שם פ' עשירי סימן ד'. ובגמרא בברייתא בהדיא פליג עליה ר' יהודה אר"מ דהוא סתמא דמתניתין וס"ל לר' יהודה דבין באילן בין בשחת בין בקמה יכול למכור לו בעודן מחוברין לקרקע ואפילו בבהמה פליג ר' יהודה וס"ל דמוכר לו בהמה כגון עגלים וסייחין ע"מ לשחוט ושוחט ור' מאיר סבר אין מוכר לו אלא שחוטה. ופסק הרי"ף ז"ל הלכתא כר"מ דסתם מתני' כותיה וכתב הר"ן ז"ל אע"ג דבפ' החולץ משמע דכל היכא דאיכא פלוגתא במתניתין לאו סתמא מיקרי אפ"ה משמע דראה רבי דבריו כיון ששנאו סתם כדאמרינן בחולין ראה רבי דבריו של ר"ש ושנאו בלשון חכמים אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפ' עשירי מהלכות ע"ז כר' יהודה ע"כ בקיצור. וז"ל הרא"ש ז"ל והלכתא כר"מ דסתם מתניתין כותיה כלומר ששנה דברי ר"מ בלשון סתם ותימא לי על הרי"ף ז"ל למה הביא בהלכותיו הך בעיא דבהמה שהיא אליבא דר' יהודה והיה נראה מדבעי סתמא דהגמרא בבהמה אליבא דר' יהודה אלמא הלכתא כותיה והא דקתני במתניתין אבל מוכר הוא משיקצץ לאו סתמא כר"מ אלא דר' יהודה ור"מ פליגי בדברי ת"ק דר' יהודה מפרש דבריו אבל מוכר הוא משיתנה עמו לקוץ דלא משמע ליה דקאמר ת"ק משיקצוץ ממש דמה חדוש הוא זה וכי בשביל שהוא מחובר לקרקע לא ימכרנו לו אחר שנקצץ ור"מ פי' בברייתא משיקוץ ממש והרמב"ם ז"ל פסק בחבורו כר' יהודה ע"כ:

אין משכירין להם וכו' תוס' פ' הספינה דף פ"א ודפ' ר' ישמעאל דמנחות דף ס"ו:

ואין צריך לומר שדות דאיכא תרתי דאיסורא חנייה בקרקע ומפקעינן מן המעשרות [הגה"ה פירוש דסבר יש קנין והתם במנחות דף ס"ו מוקי פלוגתייהו דר"מ אהנהו תנאי דהתם בברייתא במירוח העו"ג אי פוטר אי אינו פוטר וכתבו שם התוס' וגם בס"פ השולח (גיטין דף מ"ז) בתוספות המוגהין וז"ל דשם פ' השולח ולהכי מוקי פלוגתייהו במירוח העו"ג ולא ביש קנין כי היכי דלא תיקשי ר"מ דמנחות אדר"מ דע"ז ומיהו בירושלמי דפירקין משמע דסבר ר"מ אין קנין ופליג אתלמוד שלנו ע"כ ועיין עוד שם

וגם שם במנחות שנשאו ונתנו אי מאן דסבר אין קנין ודריש דיגונך ולא דיגון עו"ג אית ליה נמי דמירוח העו"ג פוטר ולמאן דסבר יש קנין ודריש דגנך ולא דגן עו"ג אי אית ליה דמירוח העו"ג אינו פוטר דהא בהא תליא וכדמשמע מפירוש רש"י ז"ל שם פ' השולח עיין שם]. ובגמרא פריך בית נמי איכא תרתי חניית קרקע ומפקע לבית מן המזוזה ומאי אין צריך דקתני ומשני מזוזה חובת הדר היא ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביתך דרך ביאתך אלמא למי שנכנס בתוכה אזהר רחמנא. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל ואין צורך לומר שדות עוד הגיה ר' יוסי אומר אף בארץ ישראל משכירין להם בתים ובסוריא וכו' ומחק מלות אבל לא שדות:

ובסוריא משכירין בתים וכו' דמכירה דסוריא אטו מכירה דא"י גזרינן אבל שכירות דסוריא לא גזרו רבנן דהיא גופה גזרה שכירות אטו מכירה ושכירות שדות בסוריא דאסור לאו גזרה היא אלא איסורא היא דקסבר ר"מ כבוש יחיד שמיה כבוש:

ור' יוסי אומר בא"י משכירין להם בתים ולא גזרינן אטו מכירה אבל שדות דאיכא במכירתם תרתי לאיסורא גזרינן שכירות אטו מכירה ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות דקסבר ר' יוסי כבוש יחיד לאו שמיה כבוש הלכך ליכא איסורא במכירת בתים:

משנה ט

אף במקום שאמרו להשכיר פ"ק דפסחים דף ו'. ובפירקין דף ט"ו. ובגמרא אף במקום שאמרו להשכיר מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי וסתמא כר"מ דאי ר' יוסי בכל דוכתא מוגרי. ומכאן הביא ראיה מהר"י קולון ז"ל בשרש קע"א דף קצ"ד שלשון מקום משמע שפיר יותר מעיר אחת ויותר משתים דהא הכא קתני אף במקום שאמרו להשכיר וכו' וקאי אירשא דקתני ובסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות הרי שכל ארץ סוריא שהיא ארם צובא כדפירש רש"י ז"ל קרי להו מקום אע"פ שכמה עיירות היו שם וכן ג"כ בלשון מקרא אשכחן דלשון מקום הוא כולל דהא הקב"ה קאמר לאברהם זעקת סדום ועמורה כי רבה ואפ"ה סמך אברהם אבינו לומר ולא תשא למקום ולא חש פן יהיה משמעו למקום הנזכר דהיינו סדום ועמורה דוקא והוא היה מבקש שבזכות חמישים צדיקים ישא לכל החמשה כרכים אלא ודאי הטעם מפני שלשון מקום משמע שפיר יותר מעיר אחת ואפילו משתים ע"כ:

ונאמר ולא תביא תועבה וכו' כך צ"ל. ופי' הר"ן ז"ל אמרינן עלה בירושלמי הא במקום שנהגו למכור מוכר הוא לי ואפילו לבית דירה ומשכיר הוא לו ואפילו לבית דירה ולפי זה מתניתין ה"פ אף באותן מקומות שהקלו להשכיר כעין סוריא לר"מ או א"י וסוריא לר' יוסי לא לבית דירה הקלו. אבל לחוץ לארץ שהקלו אף למכור אף להשכיר בית דירה

התירו והיינו טעמא משום דהאי לא תביא תועבה להא מילתא אסמכתא בעלמא היא דעיקר קרא בישראל המכניס עבודה זרה לביתו הוא והכי מוכח בסוף מכות הלכך בארץ שאנו מצווין לשרש אחר ע"ז אסרו חכמים שלא להשכיר לבית דירה וכן נמי בסוריא מפני סמיכותה לא"י אבל בחו"ל שאין אנו מצווין לשרש אחריה משכירין אפילו לבית דירה ולישנא דמתניתין נמי דייקא הכי דקתני סיפא ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שנקראת על שמו כלומר ועו"ג יעשה בו מלאכה בשבת ויו"ט כדאיתא בגמרא ואם איתא דאיסור בית דירה בכל מקום נמי ה"ל למימר ולא ישכיר לו את המרחץ דרישא נמי בכל מקום היא אלא ש"מ דאיסורא דרישא ליתיה אלא בא"י וסוריא אבל בחוץ לארץ לא מש"ה תנא סיפא בכל מקום ובירושלמי איפליגו אם משכירין להם שדות בארץ ישראל כל שאינו מוצא להשכיר לישראל דגרסינן התם ר' סימון היו לו כרמים נטועים בהר המלך שאל לר' יוחנן א"ל יאבדו ואל תשכירם לעו"ג שאל לר' יהושע מהו להשכירם לעו"ג ושרא ליה ר' יהושע במקום שאין ישראל מצויין עכ"ל ז"ל ועוד כתב ז"ל ולענין פורני וריחיים אי הוי כשדה ושרו או כמרחץ ואסורי הרב בעל מתיבות ז"ל כתב דכשדה נינהו ובשם רבינו האיי גאון ז"ל אמרו דמכיון שהשכירה שנים הרבה ונתפרסם הדבר מותר וכן נהגו היתר בבבל ונראה שבכיוצא בזה הכל כמנהג המדינה ע"כ:

מפני שהיא נקראת על שמו יש ספרים דגרסי שהוא נקרא ואין קפידא ועל כיוצא בזה סמכינן אר' אברהם ן' עזרא שכתב כל דבר שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו. אכן הר"ר יהוסף ז"ל הגיה שהיא נקראת. ובטור אורח חיים סימן רמ"ג:

פרק ב

משנה א

אין מעמידין בהמה וכו' לשון רעז"ל עד ופעמים שאינו מוצאה ורובע את הבהמה. אמר המלקט ואפילו מוצאה נמי דחביבה עליהם בהמתם של ישראל יותר מנשותיהם וכתבתיו כבר לעיל פ"ק סימן ו'. והכא ג"כ ודאי בכל עו"ג מיירי אפילו שאינם עובדי ע"ז. ומה מאד נפלאתי ותמהתי על שמצאתי כתוב בטור יו"ד ריש סימן קנ"ג אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי ע"ז דמה שייך בזה עובדי ע"ז הא אפילו שאינם עע"ז לענין זה הכל שוין וכן כתב ג"כ ברא"ש סי' קנ"ד עובדת גילולים לא תילד לישראלית בינה לבינה מפני שחשודה על שפיכות דמים ע"כ. והא דתנן דחשודים על הרביעה היינו דוקא בבהמה דישראל כדכתבינן בפירקין דלעיל אבל שלהן אין לחוש לרביעה לא לזכר ולא לנקיבה דעו"ג חס על בהמתו שלא תעקר וזכר נמי שלא יוכחש בשרו הלכך לוקח

מהם בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ור' פדת אוקי למתניתין דחייש ארביעה כר' אליעזר דאמר בריש שני דמסכת פרה דפרת חטאת אינה נלקחת מן העו"ג ובריייתא דלוקחין מהם בהמה לקרבן כרבנן דמכשירין גבי פרה:

מפני שהן חשודין על הרביעה הגי' הררי"א ז"ל על הבהמה. וכתב הר"ן ז"ל ומסתברא דה"מ דאין מעמידין בהמה וכו' במקומות שהעו"ג חשודין על הרביעה א"נ בסתם עו"ג אבל כגון נכרים שבמקומות הללו שאינם חשודין בה ואדרבה מכין ועונשין עליה מותר ע"כ:

ולא תתייחד אשה עמהם משום ערוה אבל משום שפיכות דמים ליכא למיחש דאשה כלי זיינה עליה דודאי לא יהרגנה כיון שבא עליה. ואיתא בתוספות פ' שני דכתובות דף כ"ו ובפרק עשרה יוחסין (קידושין דף פ'.) ובגמרא בעי רבינא למימר דדוקא לכתחילה לא תתייחד אבל בדיעבד אם נתייחדה לא מיתסרא מספק על בעלה ודייק לה מדהכא קתני לא תתייחד אשה עמהם ואילו בפ' שני דכתובות תנן האשה שנחבשה בידי עו"ג ע"י ממון מותרת לבעלה אלא לאו ש"מ שאני לן בין לכתחילה בין לדיעבד ודחי לה ממאי דילמא לעולם אימא לך אפילו דיעבד נמי לא והכא היינו טעמא דשריא לבעלה דמתיירא עו"ג משום הפסד ממונו דסבר אי בעילנא לה תו לא פרע לי בעלה מידי תדע דמשום הפסד ממון הוא דשריא דקתני סיפא ע"י נפשות אסורה לבעלה אלמא היכא דלא מירתת להפסד ממונו חיישינן שמא נבעלה לאחד מהם ברצון אי אשת ישראל היא או אפילו באונס אי אשת כהן היא ותו לא מידי פירוש דודאי הפסד ממון שאני אבל יחיד בעלמא אימא דאסור אף בדיעבד. וביד פכ"ב דהלכות איסורי ביאה סימן ד' ה' ז':

ולא יתייחד אדם עמהם וכו' ביד פי"ב דהלכות רוצח ושמירת נפש סימן ז'. ובטור יו"ד סי' קנ"ג וסי' קנ"ד ובא"ה סימן כ"ד:

בת ישראל וכו' ביד פ' ט' דהלכות עכומ"ז סו' י"ד:

בת ישראל לא תניק בנה של נכרית בירושלמי מפרש מפני שנותנת לו חיים א"ר יוסי הדא אמרה שאסור ללמדם אומנות כהדא תרתין אומנין בגירו זאגייא וקובטריא זאגייא לא אלפין וקמון קובטריא אלפון ואתעקרון עכ"ל ז"ל. ומדקאמר מפרשינן בברייתא בגמרא מפני שמיילדת בן לע"ז שמעינן מינה דלא גרסינן לה במתני' וכן בירושלמי בהרי"ף ובהרא"ש ז"ל נמי ליתיה. ואיתיה להאי בבא בירושלמי פרק ארבעה וחמשה. ואסיקנא בגמרא דבשכר מותר משום איבה ושמעינן מינה דכ"ש לרופא שהוא מרפא לכל שהוא מותר לרפאות לעו"ג כדי שתתעבר דאם אינו מרפא אתהן הוי להו איבה טפי

ואני ראיתי את הרב רבינו משה בר נחמן ז"ל שנתעסק במלאכה זו אצל הנכרית בשכר עכ"ל תשובת הרשב"א ז"ל סימן ק"כ:

ברשותה בילמדנו ריש פרשת ואלה שמות מאי ברשותה אוכלת מתחת ידה ומניקתו ע"כ. בסוף פי' רעז"ל אבל בינה לבינה לא שחשודות על שפיכות דמים שמא תהרגנו. אמר המלקט ור"מ פלי"ג עלייהו דרבנן דאפילו אחרים עומדים אסור דזימנין שמנחת ידו על מוח של תינוק והורגתו ולא מינכר:

אבל עו"ג מניקה בנה של ישראלית חכמים בברייתא סברי דדוקא בזמן שאחרים עומדים על גבה ור"מ סבר אפילו אחרים עומדין על גבה נמי לא דזימנין דשייפא ליה סמא דמותא לדד מאבראי וקטלה ליה והעלה הר"ן ז"ל דמתניתין דשריא לעו"ג להניק בנה של ישראלית מיירי במקום סכנה ומש"ה שרי דכן משמע בירושלמי דגרסי' התם אבל עו"נ מניקה בנה של ישראלית דכתיב והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך. תני יונק תינוק מן העו"ג ומן בהמה טמאה ומביאין לו חלב מכל מקום ואינו חושש לא משום יונק שקץ ולא משום טומאה אלא מתניתין דהכא דומיא דההיא דבהמה טמאה היא דמקמינן לה התם משום סכנה כלומר דליכא מניקה ישראלית ולא בעי אומדנא דסתם תינוק הוא מסוכן אצל חלב דהא אמתניתין דהכא מייתו לה. אבל הרשב"א ז"ל [כתב] דמדינא חלב העו"ג מותר דכיון דאסיקנא בפ' אע"פ דחלב מהלכי שתים מותר מנא תיתי שיהא יותר אסור חלב עו"ג מחלב של ישראלית אלא לפי שממדת חסידות הוא שלא להניק מחלב עו"ג שלפי שטבען של ישראל רחמנים וביישנים אף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן מש"ה עריבו לה עו"ג בהדי בהמה טמאה אבל לא שיהא דינם שוה שבהמה טמאה אסור מן הדין ועו"ג אינה אלא ממדת חסידות וה"נ מוכח במדרש ואלה שמות רבה דאמרינן וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות וכי אסור היה לו למשה ליינק מחלב עו"ג לא כן תנינא אבל עו"ג מניקה בנה של ישראלית ברשותה אלא למה אמרה כן לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות להניק אותו ופסל את כולן ולמה פסלם אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עמו יינק דבר טמא והיינו דכתיב את מי יורה דעה וכו' עכ"ל ז"ל בקיצור. ואני המלקט מצאתי בתשובות הרשב"א ז"ל סימן קכ"א וז"ל שאלת עוד הא דתנן במתניתין עו"ג מניקה בנה של ישראלית ברשותה וקתני בברייתא עו"ג מניקה בנה של ישראלית בזמן שאחרים עומדין על גבה אבל לא בינו לבינה אנן כמאן נקטינן אי כמתניתין דשריא ברשות של ישראל או כברייתא דבעו אחרים עומדים על גבה. תשובה דא ודא אחת היא דכל שברשותה של ישראלית אחרים עומדין על גבה קרינן ליה וכדתנן בעיר שכולה עו"ג אסור עד שיהא יושב ומשמר אע"פ שיוצא ונכנס מותר אלמא נכנס

ויוצא כיושב ומשמר על גביו קא דמי מאי אמרת שאני הכא דתינוק מונח בידה ואפשר דמזקא ליה ביני ביני לא היא דההיא סברא דאביי היא התם בריש פ' הכל שוחטין ופליג אדרבא בההיא כדאמרינן התם אביי לא אמר כרבא התם לא נגע הכא נגע ואנן קיימא לן כרבא דאלמא אף במה שבידו כל שנכנס כיושב ומשמר על גביו דמי ותדע לך דאם איתא דברייתא פליגא אמתניתין לא הוה שתיק גמרא מלאקשויי ולימא והתניא וחכמים אומרים עו"ג מניקה בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינה לבינה אלא ודאי מדלא אקשינן עלה דההיא כדמקשינן אמילדת מדתניא בברייתא מילדת יהודית את הארמית בשכר ש"מ דבהא מתניתין ובברייתא כי הדדי נינהי ע"כ:

משנה ב

רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו אבל אין לפרש רפוי ממון בשכר כלומר ומש"ה שרי דחייש לפסידא דאגריה ולא קטיל ליה ורפוי נפשות בחנם כלומר דמנפשו ומעצמו הוא עושה כמו אם יש את נפשכם כדעתכם דאי הכי ניתני מתרפאין מהם בשכר אבל לא בחנם גם אין לפרש רפוי ממון דבר שאין בו סכנה אלא שיכול לקלקלו שתכאב לו יותר ויוציא ממון לרפואה ורפוי נפשות דבר שיש בו סכנה דהא אמר רב יהודה אמר רב אפילו אי כייבא לי ריבדא דכוסילתא שהקיז לי אומן ישראל לא אמינא לעו"ג לאסויי לי דאסור לאדם למסור גופו ביד עו"ג אלא ודאי רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו ואפילו אין סכנה בדבר והיינו דאמר רב יהודה אמר רב אפילו ריבדא דכוסילתא לא מיתסינן מינייהו ועיין בהר"ן ז"ל בדף שנ"ז ע"א שיישב דברי הרי"ף ז"ל במה שהקשה עליו הר"ר זרחיה הלוי ז"ל והעלה שרב אלפס ז"ל דוחה מהלכה מילתיה דרב יהודה ע"ש:

אבל לא בינו לבינו ביד פי"ב דהלכות רוצח ושמירת נפש סימן ט' י' י"א. ובטור י"ד בסימן קנ"ה ובסימן קנ"ו:

משנה ג

אלו דברים של עו"ג פירש עע"ז וביד פי"ג דהלכות מאכלות אסורות סימן י"א. ואיתה בירושלמי פ' שלישי דערלה:

יין של עו"ג אסור בהנאה דכתיב חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם אתקש לזבח וזבח אתקש למת דכתיב זבחי מתים ומת גופיה אתיא שם שם מעגלה ערופה דאסורה בהנאה דכפרה כתיב בה כקדשים וכתיב במת ותמת שם מרים ולהלן כתיב וערפו שם את העגלה בנחל מה להלן איסור הנאה אף כאן איסור הנאה והכא לא מוקי לה כר' יהודה בן בתירא כדמוקי לסיפא דבשר היוצא. וכתבו תוספות ז"ל הטעם כאן וגם בפ"ק דחולין דף י"ג דנראה לפרש דלענין איסור הנאה לא פליגי דודאי מקיש רחמנא למת לענין איסור

הנאה דהא כתיב אכילה בקרא ויאכלו זבחי מתים ובטומאה הוא דפליגי דר' יהודה בן בתירא מקיש לגמרי למת אפי' לענין טומאה וכן משמע דר' יהודה בן בתירא לא נקט אלא טומאה וגבי בשר היוצא דמוקי לה כר' יהודה בן בתירא משום דקתני מפני שהוא כזבחי מתים דלא הוה צריך למיתני כיון דתנא אסור אלא מיתור לשון משמע דמטמא באהל המת ע"כ. ביד פי"א דהלכות מאכלות אסורות סי' י"ג ובפ' ששי דהלכות שאר אבות הטומאות סי' ז':

והחומץ ביד שם בהלכות מאכלות אסורות סי' י"ג. ובטור י"ד סי' קכ"ג. ובגמ' פריך פשיטא משום דאחמיץ פקע לי' איסוריה ומשני רב אשי דהא אתא לאשמועינן חומץ של ישראל שהפקידו אצל עו"ג אינו צריך אלא חותם אחד דהואיל ואשמועינן מתניתין דלא מנסכי חומץ משום איחלופי לצרכו ברע ממנו נמי ליכא למיחש כיון דאיכא חוחם ולא טרח ומזייף וכן הדין נמי ביין מבושל מפני שאין מנסכין אותו:

וחרס אדרייני כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל אדרייני באלף. בירושלמי דמסכת ערלה פ"ג ר' זעירא בשם ר' ירמיה כר"מ היא דתניא חרס אדרייני אסור ואיסורו איסור הנאה דברי ר"מ וחכמים אומרים אין איסורו איסור הנאה במה אנן קיימין אם בשנתנו בתבשיל ד"ה אסור אם בשמכרו חוץ מדמי יין נסך שבו ד"ה מותר אלא כאן אנן קיימין בשנתנו ע"ג תבשיל לכסות בו את הקדירה ורוצה בקיומו לדבר אחר ופליגי רבנן שרו ור"מ אוסר ע"כ. ובעיא היא בגמרא ופלוגתא דר' אלעזר ור' יוחנן חד אוסר וחד שרי והלכתא כמאן דאסר:

ועורות לבובים רשבג"א וכו' ביד הלכות עכומ"ז פ' ז' סימן ג'. ועיין במה שכתבתי לקמן פ' בתרא סי' ט'. ומפרש בגמרא דאם יש עליו קורט דם בידוע שמחיים נקרע ואסור ואם אין עליו קורט דם מותר ואם מלחו אפילו אין עליו קורט דם אסור דאימור המלח העבירתו:

בשר הנכנס לע"ז מותר פירש רש"י ז"ל שהעו"ג רוצה להכניסו מותר בהנאה דנזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקריבו אותו ע"כ אבל ביד שם בפ"ז סימן ט"ו הלשון כך בשר או יין או פירות שהכינום להקריבם לע"ז לא נאסרו בהנאה אע"פ שהכניסום לבית ע"ז עד שיקריבום לפניה הקריבום לפניה נעשו תקרובת אע"פ שחזר והוציאום הרי אלו אסורין לעולם ע"כ ואפשר שקרובין דבריו לדברי רש"י ז"ל. ובטור י"ד סימן קל"ט. ומתניתין דמחיר בשר העו"ג בהנאה דלא כר' אליעזר דאמר בפ' שני דחולין סתם שחיטת עו"ג חישב בה לע"ז ונאסרה דשחיטתה נמי ס"ל דהיא תקרובתה:

והיוצא אסור מפני שהוא כזבחי מתים ואי אפשר דליכא תקרובת ור' יהודה בן בתירא היא דיליף מויאכלו דמה מת מטמא באהל אף תקרובת ע"ז מטמאה באהל ומינה דמה

מת אסור בהנאה אף תקרובת ע"ז אסורה בהנאה. ועיין עוד בתוספות שכתבו בשם ר"י ז"ל דלענין איסור אכילה והנאה אפילו רבנן מודו דכל תקרובת ע"ז אסור בהנאה מדאתקש למת כי פליגי לענין טומאה והכא דייק שפיר דר' יהודה בן בתירא היא דכיון דתנא והיוצא אסור למה לי למיהדר ולמיתני מפני שהוא כזבחי מתים אלא לומר דאסור ומטמא ע"כ בקיצור:

ההולכים בתרפות ירושלמי ר' חייא בשם ר' יוחנן תוריבם מוליכין ע"ז גדולה אצל ע"ז קטנה אית תנא תני תרפות מאן דתני תרפות תרפים מאן דתני תרבות תוריבם ע"כ:

והבאים מותרים דמאי דהוה הוה ובישראל אמרינן בגמרא דאם הוא מומר בין בהליכה בין בחזרה אסור ושאר ישראל הוי איפכא דעו"ג דבהליכה מותר דילמא הדר ביה ולא אזיל בחזרה אסור דאביק ביה וחייש דילמא הדר אזיל. עוד מפרש ר"ל דהבאים מותרים דמתניתין דוקא שבאין כל אחד לבדו אבל אם באים יחד חבורה אסורין דאימא דעתו לחזור:

אסור לשאת ולתת עמהם דאזלי ומודו לע"ז ועוד דזבני מידי דצריך לתקרובת ע"ז כך הגיה לשון רעז"ל החכם הר"ר סולימאן ז"ל. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל מלשאת ומלתת עמהם וכו'. ביד פ"ט דהלכות עכום"ז סי' ט"ו. ובטור יורה דעה סימן קמ"ח:

משנה ד

נודות העו"ג פירוש עע"ז כדלעיל. ביד בפי"א דהלכות מאכלות אסורות סימן י"ד ט"ו. ובטור י"ד סי' קל"ו. בפי' רעז"ל נראה שצריך למחוק וי"ו דגרעינים:

ויין של ישראל כנוס פי' רש"י ז"ל לקיום ע"כ וכתב עליו הר"ן ז"ל לא ידעתי למה כתב כך אפשר דס"ל אפי' לר"מ אין יין שבתוכן אסור בהנאה אא"כ הכניסו לתוכן לקיום ומלשון כנוס דייק לה ע"כ. עוד כתב הר"ן ז"ל אסורין ואיסורן איסור הנאה אסורין הנודות לעניין שאיסור הבא מחמתן הוא אסור בהנאה כלומר שהיין שבתוכן נאסר בחמתן בהנאה ומיהו אפי' ר"מ מודה דנודות גופייהו שרי בהנאה דלא מיתסר בהנאה אלא חרס הדרייני דאיידי דבליע טפי חשבינן ליה כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל בנודות ובקנקנים לא וכמו שכתבתי למעלה וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה שאין איסור בלוע שבהם אוסר יין שלנו בהנאה ודיו ליאסר בשבילם:

החרצנים והזגים פסולת של ענבים וגרעינים שבתוכם לחים ויבשים מפרשינן בגמרא דלחים כל י"ב חדש ואסורין אפילו בהנאה ויבשים לאחר י"ב חדש ומותרין אפילו באכילה (הגה"ה ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סימן מ"ה). והרי"ף ז"ל כתב פירוש אחר בשם הירושלמי דזימנין דאפילו לחים מותרין באכילה ואפילו לאלתר כגון ששלה אותם

העו"ג מתוך הגת שלו עד שלא דרך ולא נמשך היין כיון דקיימא לן שאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור:

ואיסורו איסור הנאה שמא עירב בו יין:

וגבינת בית אונייקי ומפרשינן בגמרא דמש"ה מיתסרא בהנאה לפי שרוב עגלים של אותה העיר נשחטים לע"ז ומיתסרי בהנאה ומעמידין בקיבתן:

וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה מפרשינן בגמרא טעמייהו משום דחמרא דיהבי ביה לאו למתוקי טעמא הוא אלא לעבורי זוהמא ומש"ה מסתייא למיתסר בשתייה. ובגבינת בית אונייקי היינו טעמא משום דאותן רוב עגלים הנשחטין לע"ז מיעוטא הוי לגבי שאר בהמות ומיעוטא דעגלים גופייהו לא משחטי לע"ז ומיהו באכילה אסירא שהרי גזרו על כל גבינה של עו"ג כדאיתא לקמן ר"מ דאסר לה אפילו בהנאה לטעמיה דחייש למיעוטא עכ"ל ז"ל:

החרצנים וכו' תוס' ר"פ לולב הגזול:

המורייס ביד שם פי"ז סימן כ"ו. ובגמרא ת"ר מורייס אומן מותר ודוקא בפעם ראשון ושני דכיון דנפיש שומנייהו לא צריך למירמי בהו חמרא ואדרבא אי רמי מקלקל ליה חמרא מכאן ואילך רמו בהו חמרא פירוש פעם ראשון ושני פירש רש"י ז"ל שכן דרכם נותנים מים ומלח על שומן הדגים ומוצצות שומנו וכשכלות חוזר ונותן אחרים. וכתבו תוס' ז"ל דהא דפליגי ר"מ ורבנן במורייס במתניתין לענין איסור הנאה היינו משל בעלי בתים א"נ מיירי אחר פעם ראשון ושני דקליש שומניה ורמו ביה חמרא ע"כ:

ואיסורן איסור הנאה כצ"ל: וכל מלות הנאה דבמתני' ובכולי' פרקין ובכולהו דוכתי הגיהן הר"ר יהוסף ז"ל הנייה בשני יודין וגם ראיתי שהגיה המורייס והגבינה והנייקי של עו"ג וכתב כן מצאתי ע"כ:

משנה ה

שאל ר' ישמעאל וכו' ביד פ"ג דהלכות מאכלות אסורות סי' י"ב י"ג. ובטור י"ד כולה מתניתין עד סוף פירקא בסי' קי"ב עד סוף סימן קט"ו:

אמר לו מפני מה מחק הר"ר יהוסף ז"ל מלות א"ל. עוד הגיה גבינת העו"ג בלא וי"ו וכתב כן מצאתי בכל הספרים וכן נכון ופירוש הגיבון שמגבנים העו"ג כלומר שמעמידין אותו ועושין את החלב לחתיכה אחת ועל שם שהיא נקפית נקראת ג"כ גבינה כלומר חלב קפויה ע"כ. עוד כתב ולא הודו לו אלא אמרו לא נהנין ולא מועלין וזה אינו מדברי ר' ישמעאל ולא מדברי ר' יהושע אלא סתם משנה אמרה זה כי אע"פ שאמר ר' ישמעאל

שורפה וכו' אינו כן כי לא הודו לו אלא אמרו לא נהנין בה וכו' אך מ"מ קשיא הרי אין מועלין ומשני מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי ע"ז ע"כ:

ולא הודו לו להם הוי לי' למיתני אלא שכן הוא בכל הספרים גם בפירש"י ז"ל:

מפני וכו' ועיין במ"ש בחולין פ' כל הבשר סי' ה' ובמה שכתבתי במתני' דבסמוך:

השיאו וכו' ובערוך הביאו בערך סא ופירש הסיאו כמו הסיעו כלומר העתיקו וכתבתיו בפ"ח דעירובין סי' ה'. ובגמ' פריך אמאי השיאו לדבר אחר וליהדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה דהא מורייס לרבנן דלא אסרוהו בהנאה משום דליתיה לאיסור' בעיניה הוא ומשני הכא כיון שמעמיד חשיב ליה כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניהי ובעי תו בגמ' מאי שנא האי קרא דשייליה ומשני מרישא דקרא קאמר ליה ישקני מנשיקות פיהו א"ל ישמעאל אחי חשוק שפתותיך זו בזו ואל תבהל להשיב ולהקשות בדבר זה. (הגה"ה בתשובות הרשב"א ז"ל סי' מ"ג מתחלה היה מעלים ר' יהושע מר' ישמעאל עיקר הענין והיה סבור להעמידו בדבר כאילו מן הדין אסרוהו מפני שמעמידין אותה בקיבת נבלה או בקיבת עגלי ע"ז וכל זה לכסות העיקר משום דגזרה חדשה היתה וכשראה שלא היה יכול לו השיאו לדבר אחר וא"ל כי דברי דודים הם וחביבין הן יותר מיינה של תורה ואל ידקדק בהן או שישק נשיקות פיו שלא יבהל להשיב ולהקשות כי גזרה חדשה היא וכדעולא. אחר כן שאלו בגמרא ומפני מה חדשו וגזרו אותה גזרה חדשה והשיבו משום ניקור חזרנו ושאלנו טעם לעיקר מה שאמר עולא דגזרה חדשה אין מפקפקין בה כלומר שאין מפרשין טעמה ומה הפסד יש בדבר אילו גילה לו ולומר משום ניקור והשיב כדמפרש עולא בעצמו דילמא איכא אינש דלא סבירא ליה ע"כ):

כי טוכים דוֹדֶיךָ או כי טובים דוֹדַיִךְ לשון נקבה והכי קאמרה כנסת ישראל ישקני הקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי טובם דוֹדַיִךְ מיין רש"י ז"ל. וכן מצינו ג"כ שהשיאו השאה זו על שאלה ששאלו בענין מדף וכך השיבו בתוספתא דפרה פ"ט והביאה הר"ר שמשון ז"ל בר"פ עשירי דמסכת פרה וכתב שם הר"ר שמשון ז"ל דשמא בפעם אחת שאלו לר' ישמעאל דאי שני מעשים הוו כיון דהשיב לו בפעם ראשונה דחברו מוכיח עליו לא היה טועה בפעם שנייה ע"כ. ירושלמי אם להפליגו נתכוון היה לו להפליגו בדברים אחרים בחמשה מקראות שבתורה שסימנם ממשאו מחר משוקדים שאת ארור וקם א"ר אילא דברים שמשיקים עליהם את הפה שנאמר ישקני מנשיקות פיהו ר"ש ב"ר חלפתא ור' חגי בשם ר' שמואל ב"ר נחמני כבשים ללבושך כבשים כתיב הא כיצד בשעה שתלמידיך קטנים כבוש לפניהם דברי תורה הגדילו ונעשו כעתודים גלה להם רזי תורה וקתני התם דר' ישמעאל קטן היה באותה שעה מסייעא להא דתני ר"ש בן יוחי ואלה המשפטים

אשר תשים לפניהם מה הסימה הזאת אינה נגלית לכל בריה ובריה כך אין לך רשות לשקע עצמך על דברי תורה אלא בפני אדם כשר ע"כ. ויש מזה בריש שיר השירים רבה. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל כי טובים דודיך וכו' נ"ל שהשיאו לפסוק זה מפני שפסוק זה מדבר בדברי חכמים ובתקנותיהם כלומר רמז לו אל תהרהר אחריהם ע"כ:

משנה ו

אלו דברים וכו' גם שכר של עו"ג אסור כדאיתא בגמרא אע"פ שלא מצינו איסורו לא במשנה ולא בברייתא שמא בימי האמוראים נאסר וכן מצאתי בתוספות ויש מן הפוסקים שסובר שלא אסרו רק שכר של תמרים אבל לא של שעורים או של מינים אחרים כגון של תאנים או של תבואה או של דבש ועיין עוד במ"ש לקמן ריש סי' ז' בשם הרא"ש ז"ל. ואיתה למתניתין בתוס' פ' במה בהמה (שבת דף נ"ג.) ועיין במ"ש ר"פ התערובות:

חלב שחלבו עו"ג ואין ישראל רואהו אסור דחיישינן שמא יערב חלב טמא עם חלב טהור אע"ג דטהור חיור וטמא ירוק לאיחלופי הוא דלא שייך חששא אבל לאיערובי איכא למיחש ואע"ג דחלב טמא אינו עומד חיישינן שמא מן החלב טמא שאינו עומד נשאר בגומות הגבינה ובירושלמי מפרש ריב"ל טעמא מפני הגלוי פירש שאין העו"ג נזהר מלשתות דבר מגולה וכן פי' בגמרא דילן טעמא דגבינה של עו"ג דמתניתין דלעיל ומגדף בה ר' ירמיה אלא מעתה יבישה תשתרי ישן לישתרי דהא קיימא לן יבש אין בו משום גלוי דארס של נחש אילו היה שם לא היה מניחו לייבש ישן נמי מותר דאין ארס של נחש מניחו להתיישן י"ב חדש אלא ודאי דאין בו ארס נחש אלא א"ר חנינא טעמא דגבינה לפי שאי אפשר לה בלא צחצוחי חלב בין גומות הגבינה וחלב שחלבו עו"ג ואין ישראל רואהו אסור דילמא עריב ביה חלב טמא וחלב טמא אינו עומד ואם עירב טמא בטהור הטמא נשאר עם נסיובי דחלבא דטהור ויש לחוש שמא נשאר ג"כ מעט מן הטמא בין גומות הגבינה ושמואל אמר טעמא דגבינה מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של נבלה כדפירש רעז"ל ורב מלכיה משמיה דרב אדא בר אהבה אמר מפני שמחליקין פניה בשומן של חזיר:

הפת והשמן שלהם והשלקות עי' בתוי"ט מ"ש בשם הר"ן עד ומש"ה פלגינהו תנא דמתני' בתרתי ולי נראה שהפת של עו"ג אפילו נאפה ע"י ישראל כיון שהעו"ג לשו וערכו ומן העו"ג הוא לוקחו אסור ומשום חתנות וכי אמרינן לקמן בגמרא דפת שלש מלאכות יש בו ואי אפה ישראל שרי ה"מ בפת שלנו שהרי אין בו איסור אלא משום בשולי עו"ג ולפי דברי הרמב"ם ז"ל דלא חלק בפי"ז מהמ"א בין פת שלנו לפת שלהם נראה דמש"ה פלגינהו בתרתי לפי שאינם שוין בדינם שהפת כל היכא דשגרי ישראל תנורא

שרי כדאמרינן בההיא דשלש מלאכות דלקמן בגמ' ואילו בשאר בשוליהם כל היכא דבשל עו"ג אע"ג דשגר ישראל אסור ומתוך שחלוקים בהלכותיהם ולא נאסרו בענין אחד פלגינהו תנא אע"פ ששניהם משום בשול נאסרו לדברי הרמב"ם ז"ל עכ"ל הר"ן ז"ל בקיצור מופלג. ותוס' ז"ל כתבו ג"כ והשלקות הוכיח ר"ת דשלקות גזרה קדמונית היתה קודם שגזרו ב"ש וב"ה על הפת שהוא א' מי"ח דבר ואע"ג דבמתני' תני פת מקמי שלקות וכשהתירו את הפת לא התירו שלקות מה"ט דפת ושלקות תרי מילי נינהו דשייך טעם חתנות בשלקות יותר מן הפת ומדרבנן אסרוהו מטעם חתנות או כדי שלא יהא רגיל ישראל אצל העו"ג ויאכילנו דבר טמא ואסמכו בגמרא גזרת שלקות אקרא דכתיב אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים וגו' מה מים שלא נשתנו מברייתן ע"י האור אף אוכל שלא נשתנה מברייתו ע"י האור ע"כ. והעלה הר"ן ז"ל דכל שיש בו אחד משלש מדות הללו שהוא נאכל כמות שהוא חי או שאינו עולה על שלחן מלכים או שלא נשתנה מברייתו ע"י האור כגון קליות אין בו משום בשולי עו"ג:

רבי ובית דינו התירו ל"ג ליה ובירושלמי גרסינן ליה וגם בערוך ערך שלק וערך שמן. והרשב"א ז"ל בתשובותיו כתב דלא גרסינן ליה כלל ושכן כתב ג"כ הרמב"ן ז"ל וכתב עוד ואפ"ל דרבי התיר תחלה אלא שלא קבלו ממנו עד שבא ר' יהודה נשיאה וקבלו ממנו ע"כ. ובתוס' דפירקין דף ל"ו כתוב וז"ל במתני' כתב רשב"ם ז"ל בשם רש"י ז"ל דל"ג רבי דר' יהודה הנשיא בר בריה ובית דינו התירוהו וחכמי דורו קבעו דבר זה במשנה שסידר רבי זקנו כי הוא היה בנו של ר"ג הנזכר במסכת אבות רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומר יפה ת"ת עם דרך ארץ ואותו ר' יהודה הנשיא הנזכר כאן הוא ר' יהודה נשיאה שהיה בימי האמוראים אלא בלשון משנה ובריייתא קורא אותו הנשיא ובלשון תלמוד קורא אותו נשיאה ע"כ. ועיין עוד שם. וביד פי"ז דהלכות מ"א סי' כ"ב:

שדרכן וכו' ודוקא שדרכן אבל בידוע אסור אפילו בהנאה ואע"ג דמורייס רובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי כידוע ושרו ליה רבנן בהנאה שאני מורייס דחמרא עבדי לעבורי זוהמא דדגים והוי כמאן דאזיל לאיבוד אבל הכא למתוקי טעמא והיינו דקתני סיפא הרי אלו אסורין למעוטי ידוע דכבשים דאסור אפילו בהנאה כר' חזקיה דהלכתא כותיה לגבי ר' יוחנן תלמידו. וכתב הר"ן ז"ל מיהו לדידן דקיימא לן דבסתם יינם אפילו יין ביין ומכר לעו"ג חוץ מדמי יין נסך כדאיתא לקמן בפ' השוכר הכא נמי ימכרו הכבשים חוץ מדמי שבח היין והקשה הראב"ד ז"ל כיון שבידוע אסור מספקא נמי ליתסר בהנאה אפילו לרבנן כיון שדרכן לתת בהן יין כדאסר ר"מ גבינת בית אונייקי בהנאה וכדתנן א"כ למה לא אסרוה בהנאה ויש שתרצו דכי אמרינן בגבינה מפני מה לא אסרוה בהנאה היינו

טעמא משום דכיון דאוקמי קא מוקים כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה דמי הלכך כל שודאי אסור בהנאה ספקו נמי אסור אבל בכבשים דליתיה לאיסורא בעיניה אע"ג דודאי אסור בהנאה דיינו לגזור איסור אכילה בספקו ע"כ בקיצור. והרמב"ם ז"ל פי' למעוטי מורייס וגבינת בית אונייקי ומתני' ר"מ דאסור להו בהנאה אבל כבשים נראה שסובר לפסוק כר' יוחנן דבידוע נמי מותר:

טרית טרופה ביד שם פ"ג סי' כ"ג:

כלכית בשני כפין וכן הוא בגמרא חולין דף צ"ז וכן בערוך. וכן ראיתי שהר"ר יהוסף ז"ל מחק מן המשנה מלות כלכית שוטטת בו. ונראה דהיינו מאי דתניא בגמרת שבת פ' המוציא דף ע"ז אימת כולכית על לויתן שפירש בערוך שהוא דג טמא נכנס בפיו של לויתן. ובטור י"ד סימן פ"ג. וכתב הר"ן בשם רש"י ז"ל דכלכית דג טמא הוא וגדל מאיליו בציר דגים טהורים ואם יש ציר דג טמא עמו לא תגדל בו כלכית והיא עצמה טמאה היא אבל ר"ח ז"ל כתב שכלכית השנוי כאן שהוא דג טהור שכיון שיש דג אחד קטן טהור אף כל הציר מחזיקים אותו בטהור ע"כ וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג דהלכות מ"א. ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סי' ק"ד. וראיתי להעתיק הנה כל לשון ספר הלבוש דשם בי"ד סי' פ"ג וז"ל הציר של דגים טהורים כשיש הרבה בכלי אחד דרכה להיות נוצר וליגדל שם מאליו מין דג טמא וקורין אותה כלכית ואם יש שם ציר של דגים טמאים מעורבים בה אין מטבעו ליגדל שם כלל ואפילו אם נוצר ונתגדל בציר דגים טהורים ונפל בטמאים אין דרכו לחיות שם זמן רב הלכך עו"ג שהביא חבית מלאה ציר של דגים אם כלכית אחד שוטטת בו והוא חי מותר שזה סימן שהציר הוא מדגים טהורים שהרי אין דרך כלכית חי להיות בציר של דגים טמאים ואם אין כלכית שוטטת בה אסורה דשמא הציר מדגים טמאים הוא והא דסגי בכלכית אחד היינו בחבית סתומה דליכא למיחש שמא עכשיו מעלמא אתא וכיון שהוא חי אין לחוש ג"כ שמא נפל בתוכו קודם שסתמוה שהרי אינו יכול לחיות זמן רב ואמרינן בעוד החבית סתומה גדל ונוצר שם מקרוב אבל בחבית פתוחה אינה נתרת בפחות משתים אבל באחד חיישינן אע"פ שהוא חי שמא עכשיו מקרוב מעלמא אתא והציר של דגים טמאים הוא. מיהו בשתים אפילו מתים מותרים דתלינן לומר כאן היו וכאן נוצרו ולא חיישינן בשתים שמא מעלמא אתו אבל בסתומה ובאחת אין להתיר אא"כ חי אבל מת יש לחוש שמא קודם שסתמוה נפל שם ואע"ג דציר דגים טמאים אינו אלא מדרבנן וכבר אמרנו דספיקא דרבנן לקולא שאני הכא דציר דגים טמאים הוא מצוי ושכיח שמביאין אותה בחביות כמו ציר דגים טהורים והואיל ושכיח חיישינן לחומרא. ול"ד לחתיכות דגים ויש באחד מהם קשקשת ואין החתיכות

מתאימות דאוסרין אותם החתיכות שאין בהן קשקשת ומקלינן בציר הבלוע בחתיכות הכשרים דשאני התם הואיל ונמצא עמהם חתיכת דג טהור ואין דבר מצוי שימלחו דגים טהורים וטמאים יחד שהטהורים בטמאים לא מימלחו דצריכין לאפושי עלייהו מילתא טפי מטמאין לכך תלינן בציר הבלוע לקולא הואיל והוא מדרבנן אע"ג דבחתיכות עצמן שאין בהן קשקשת אזלי לחומרא היינו משום דספיקא דאורייתא הוא משא"כ בציר דוק נ"ל. וי"א דכלכית מין דג טהור הוא ואינו נוצר בציר אלא לסימנא בעלמא נקטוה בגמרא כי הוא ג"כ מין דג הנוצר במים ולפי שיטת הגמרא הוי דינא הכי אם הביא עו"ג חבית מלאות ציר ודג טהור אפי' קטן ככלכית וראש ושדרו קיים ומכירין אותו בטביעות עין שהוא טהור ושוטט בו והה"נ אם יש בו חתיכה א' שיש בה קשקשת הואיל ואין בו דבר טמא מתירין כל הציר שבחביות דתלינן לומר שכולה ממין טהור הוא ואפילו בדג טהור א' קטן או חתיכה אחת טהור שרינן לה כולה ולא חיישינן שמא מעלמא אתא ואע"ג דלעיל אסרינן הציר שבעין שאני התם שיש ג"כ דבר טמא עם הטהור וגזרינן צירן משום גופן משא"כ כאן. וכלכית טמא לדעת הראשון נמי לא אמרן דשרי ואפילו בשנים אלא כשאין בה דג א' טמא או חתיכה שאין בה קשקשת אבל אם יש בהן דבר טמא לכ"ע אסור. ויש מי שאומר שאם היו חביות רבות וכולן פתוחות וכלכית א' דהיינו דג טהור משוטט בא' מהן תלינן לומר כולן מין ציר א' הן וכולן טהורין שהרי אין אנו רואין בהן דבר טמא ועוד כיון שהם פתוחות ודאי מין אחד הן שאדם עשוי ליקח מזו וליתן בזו: היו סתומין ופתח אחד מהן ומצא בה כלכית היא מותרת והשאר אסורות דשמא ימצא בהן דבר טמא. פתח שנייה ומצא בה כלכית כולן מותרות דכיון דשתי חביות נזדמנו דטהורות מוכחא מילתא דכולם טהורות הם עכ"ל ז"ל. אבל הכלכית הנזכר בפ' גיד הנשה בגמרא דף צ"ז ודאי דהיא טמאה לכ"ע כדמוכח התם:

שוטטת בו לשון שטין על פני המים:

והחילק היא הסולתנית:

הלתית הוי נותן טעם לשבח דאגב חריפותה וכו' וכדמפרש רעז"ל. והעלה הר"ן ז"ל דסכין נמי סתמא אינו בן יומו אע"פ שתשמישו תדיר יותר והוי נותן טעם לפגם שמנונית דסכין אלמלא חירפא דחלתיתא:

מלח סלקונדרית שכל סלקונדרי רומי אוכלין אותה ובברייתא מלח סלקונדרית ר"מ אוסר השחורה ומתיר הלבנה ור' יהודה מתיר בשחורה ואוסר בלבנה ור' יהודה בן גמליאל משום ר' חנינא בן גמליאל אומר זו וזו אסורה ומשמע דסתם מתניתין כר' חנינא בן גמליאל ומתוך מה שפירש הערוך בשם רבינו גרשם ז"ל נראה דגריס בגמרא שכל

סלוקתי רומי אוכלין בה שפי' שכל מה ששולקין רומי אוכלין באותה מלח. ובמתני' נראה דגריס סלקנרית. בסוף פי' רעז"ל והיא גסה ולבנה ביותר כך צ"ל. וכתב בתוי"ט וחומץ וכו' ופשוטים דבריו למשכיל:

משנה ז

חלב שחלבו עו"ג וישראל רואהו ביד פ"ג דהלכות מ"א סי' י"ז:

והדבש ביד שם פי"ז סי' כ"ד כ"ה. וכתב הרא"ש ז"ל והא דשרי במתני' לדבש היינו לשתותו בביתו של ישראל אבל לא בבית העו"ג והשכר של תמרים או של שעורים של עו"ג שאסור לא בימי התנאים נאסר אלא בימי האמוראים ואז בימיהם אסרו גם הדבש:

והדבדבניות גרסינן בשני דלתין ושני ביתין וכן הוא בערוך והר"מ דילונזאנו ז"ל במעריך שלו פי' שהוא דמדמון בערבי וכן בירושלמי די"ט דף ס"ב דמדמניות במ"ם ע"כ. וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל והדמדמניות בשני מימן. בפי' רעז"ל אין בהם משום הכשר משקה אע"ג דהבוצר לגת הוכשר דהא אודי ליה הלל לשמאי הכא כיון דלאכילה קא בעי ליה לא ניחא לי' במשקה היוצא מהם אבל הבוצר לגת גזרינן משום שמא יבצור בקופות מזופפות דאז ניחא ליה ודאי במשקה. גמרא:

והכבשים ועיין בתוס' פ' במה בהמה (שבת דף נ"ג.) ושמעינן ממתניתין דאע"ג דכבוש הרי הוא כמבושל לא גזרו משום בשולי עו"ג אלא על תולדות האור. ואין במליח משום בשולי עו"ג גם אין במעושן משום בשולי עו"ג קיצור מהר"ן ז"ל בדף שס"ד ע"כ:

וטרית פירש רש"י ז"ל מין דגים מלוחים שאינם טרופות שחתיכותיהם ניכרות וא"ת ואע"פ שחתיכותיהן ניכרות אמאי לא חיישינן שמא נמלחו עם הטמאים דליכא למימר דטמאים בטהורים נותן טעם לפגם הוא דהא אמרינן בפ' כל הבשר דטמא מלוח וטהור טפל אסור ואסיקנא דאף שניהם מלוחים אסורים ואע"ג דאחזוקי איסורא לא מחזיקנן היכא דשכיח כי האי ודאי חיישינן. י"ל דכיון דפליטת דגים אינה אלא מדרבנן כדאמרינן בפ' גיד הנשה שאני ציר דזיעה בעלמא הוא והכא ספיקא הוי אזלינן ביה לקולא וכן כתוב בספר העיטור דדגים מלוחים של עו"ג מותרים אלא שכתב שנהגו בהן איסור וכל מקומות הללו נהגו בהן היתר הר"ן ז"ל. בפי' רעז"ל נראה שצריך להיות כך וטרית שאינה טרופה ואע"פ שהיא עשויה חתיכות אם נשאר ראש הדג ושדרותיו קיימין ניכר שהוא טהור שהטמאים ראשיהם חדים ואין להם חוט השדרה והטהורים ראשן עגול ויש להם חוט השדרה. וכתב הר"ן ז"ל דטרית כיון שהיא לאכלה היא גופה צריך הכרת ראש ושדרה ואם לאו אפילו על צירן גזרו משום גופן שכיון שגופם מעורב בצירן אי שרי צירן אכלי נמי גופן אבל ציר שיש בו דגה כלכית אחת טהורה לפי' ר"ח ז"ל כל

שאין בו דג טמא כלל מותר בסימן אחד דהיינו כלכית שבו ע"כ בקיצור. ועיין במ"ש ס"פ ואילו טרפות:

וציר שיש בה דגה מפ' בגמ' לפי פי' רש"י ז"ל דאם החבית סתימה סגי בכלכית א' ואם פתוחה בעינן תרי כלכיות אבל באחת לא סגי דאיכא למימר דמעלמא נפל ביה והכריח הר"ן ז"ל לפי פירושו דכלכית טמאה זו חיה היא שם זמן מועט ולא הרבה ע"כ. וכלכית נקט לרבותא אע"פ שהוא דג קטן ביותר. וביד פ"ג דהלכות מ"א סימן כ"ב כ"ג ס"ל אפכא ונראה מהר"ן ז"ל שכן דעת הרי"ף ז"ל:

וזיתי גלוסקאות המגולגלין ונראה שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל זיתי קלוסטא. ואיתא בתוס' פ' כל קרבנות (מנחות דף פ"ו.) ובערוך לא הביאו בערך גלסק אלא בערך קלסקא ופירש בשם הירושלמי ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר מין הוא והן נותנין לתוכן חומץ שיהו חולצין את גרעיניהן ע"כ:

ר' יוסי אומר השלוחין פי' הרמב"ם ז"ל השולחין כמו השלוחין כמו רוכב ורכוב ע"כ אכן בגמרא וגם בפירוש רש"י ז"ל השלחין בלתי ויו:

ומן ההפתק מותרין הכריח הרי"ף ז"ל אברייתא שהביא הוא ז"ל דחגבים דקתני התם הבאין מן ההפתק ומן הספינה מותרים דהיינו דוקא כבושים ע"י עו"ג אבל שלוקים ע"י עו"ג אסורין וכן פי' ג"כ הרא"ש ז"ל ונראה דה"ה אמתני' שכן נפרש דמאי שנא אלא שעל הברייתא פירשו הרי"ף ז"ל שיש שם הכרח דומיא דקפריסין וקפלוטות דקתני התם שודאי אינם אלא כבושים כמו שכתב הוא ז"ל כך נראה לעניות דעתי:

פרק ג

משנה א

כל הצלמים וכו' ביד הלכות עכומ"ז פ"ז סי' ו'. ובטור י"ד סי' קמ"א. וכתב הר"ן ז"ל גרסי' עלה דמתניתין בגמרא אי דנעבדי' פעם אחת בשנה מאי טעמייהו דרבנן כלומר דמדלא קתני וחכמים אומרים אינו נעבד אלא מי שיש בידו מקל מכלל דמודו דבעבדין ומפרקינן א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותם פעם אחת בשנה ור"מ דחייש למיעוטא גזר שאר מקומות אטו אותו מקום והעלה הוא הר"ן ז"ל דה"פ דודאי לר"מ כל המקומות שבעולם שידוע לנו שאין נעבדין בהן מותרין מן הדין ואפילו סתמן אלא דכיון דאיהו בעלמא חייש למיעוטא אלמא לא ס"ל דמיעוטא כמאן דליתיה דמי ומש"ה גזר שאר מקומות כדי שלא יבאו להכשל במקומו דאע"ג דמיעוטא הוא ראוי לחוש לקילקולו. אבל רבנן דלא חיישינן למיעוטא ס"ל דמיעוטא כמאן דליתיה דמי וכי האי לישנא נמי

אמרינן אליבייהו בסוף קדושין ובפ' כל היד ולפיכך אין לגזור על כל העולם מפני חשש קילקול המיעוט ובהכי אתי לישנא דגזר משום אותו מקום שפיר. ובתר הכי בא שמואל לתרוצה למתניתין דלא צרכינן למימר דר"מ ורבנן פליגי אי גזרינן שאר מקומות אטו אותו מקום או לא אלא באותו מקום עצמו פליגי דבאנדרטי של מלכים שנינו ובשל כרכים וכדמסיק רבא ובודאי דלאו למיפלהה עבדי לה אלא לנוי בעלמא אלא דר"מ חייש למיעוט אנשים שבאותו מקום דמקבלי ליה באלוה והיינו דקאמר מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה ורבנן דלא חיישי למיעוטא שרו ע"כ. ובתר הכי א"ר יוחנן בגמרא ובעומדין על פתח מדינה וכתב הר"ן ז"ל דמדברי רש"י ז"ל נראה דכי אמר שמואל דבאנדרטי של מלכים שנינו וא"ר יוחנן בעומדים על פתח מדינה אליבא דר"מ בלחוד קאמרינן דלרבנן בין עומדין על פתח מדינה בין אין עומדין הכל תלוי כשיש בידו מקל או צפור או כדור אבל הרמב"ם ז"ל ס"ל בפ"ז מהלכות עכומ"ז דר' יוחנן דאמר בעומדין על פתח מדינה בין לר"מ בין לרבנן קאמר ולא קאי אדשמואל דאוקמה באנדרטי של מלכים אלא אוקמתא באפי נפשה היא ופסק כר' יוחנן ע"כ בקיצור:

רשב"ג אומר כל שיש בידו כל דבר והעלו תוס' ז"ל דודאי רשב"ג אית ליה כרבנן דלא חיישינן למיעוטא ואע"ג דאמר רשב"ג כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל דשמעת מינה הא לא שהה כגון שנשרף או שאכלו ארי הוי ספק נפל אע"ג דרוב נשים אינם מפילות אלמא חייש למיעוטא דמפילות שאני התם דהוא מיעוט המצוי דנפלים שכיחי ושם ודאי יש לחוש כדאמרינן גבי ראוהו נופל למים שאין להם סוף או ראוהו גוסס דאשתו אסורה אע"פ שרוב גוססים למיתה חיישינן למיעוט מפני שהוא מיעוט המצוי וכן נמי הא דאמר רשב"ג פ"ג דבכורות הלוקח בהמה מן העו"ג פטורה מן הבכורה דלא מרחמא אא"כ ילדה דמשמע אבל מטעם חולבת לא דחלב אינו פוטר דחיישינן למיעוט חולבת אע"פ שאינם יולדות התם מיירי שראינוה חולבת קודם דודאי הוחזקה מן המיעוט אבל ודאי בשאר בהמות חלב פוטר וכן הלכה ע"כ וכן כתבו בפ"ק דחולין דף י"ב גם במקומות אחרות:

משנה ב

המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין ביד בהלכות עכומ"ז פ"ז סי' ז'. ובטור י"ד סי' קמ"א:

מצא תבנית יד בתוס' ריש פירקין. ובגמ' אמר שמואל ה"ה דאפילו שברי ע"ז שראינום שעבדוה כשהיתה שלימה מותרים דכיון דנשברה שוב אין עובדין אותה והא דנקט צלמים משום דבעי למיתנ' סיפא מצא תבנית וכו' ואי תנא ע"ז ה"א דוקא ע"ז הוא דכי

מצא תבנית יד וכו' היא אסורה אבל תבנית צלמים אפילו תבנית יד שרי להכי תנא רישא צלמים למימר דאע"ג דשמא לא עבדום אפי' הכי לשבר חשובה כגון תבנית יד חיישינן ומוקי לה שמואל בעומד האי שבר על כנו ובסיסו דכיון דאותבינהו התם ודאי פלחו להו אבל ר' יוחנן פליג עליה דר"ל וסבר דע"ז שנשתברה מאיליה אסורה ודייק ממתניתין שברי צלמים מותרין הא שברי ע"ז אסורין. ור"ל דס"ל דע"ז שנשתברה מאליה מותרת משום דמימר אמר אנפשה לא מצלא אההוא גברא מצלא בתמיה דייק הכי הא צלמים עצמם אסורין וסתמא כר"מ דמתניתין דלעיל וכמו שכתבתי פוסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות עכומ"ז דהלכה כר' יוחנן משום דשמואל כר"ל אבל הרי"ף ז"ל יש לו דרך אחרת דלא פליג ר' יוחנן רק אר"ל ולא אדשמואל ע"ש בהר"ן ז"ל:

משנה ג

המוצא כלים וכו' תוס' פ' שני דר"ה דף כ"ד. וביד שם סי' ח'. ובטור י"ד סי' קמ"ד וסוף סימן קמ"ו:

ועליהם צורת חמה וכו' כתב המרדכי דרקון הוא נחש בריח בַּשָּׁמַיִם ושמו תלי הגדול ומושל במזלות ומש"ה חשיב ליה בהדי צורת חמה ולבנה ע"כ. וכתוב בספר מפה על השלחן סי' ק"ז דלאו דוקא צורת חמה או צורת לבנה ממש אלא אפילו צורה שעושין לשמו כמו שעושין בעלי הטלסמאות צורות לכוכבים כגון בצורות המתייחסות לשמש מציירין מלך מעוטר יושב תוך עגלה וכיוצא בזה בלבנה יש להם צורה מיוחדה. ובגמרא מוקי אביי דלהני תלתא דשכיחי וחשיבי מציירים אותם כדי לעבדם ומש"ה גזרו עליהם רבנן מספיקא אבל ים או נהר או מדבר או כוכבים ומזלות מיכאל השר הגדול או שלשול קטן כל אלו מיפלח פלחי בהו היכא דמשכחי ומ"מ כיון דלא חשיבי מספקא לא גזור רבנן עלייהו דא"כ אין לך דבר המותר ובברייתא מוסיף ר' יהודה אף המוצא פרצוף אדם כגון דמות מניקה והבן בחיקה על שם חוה או כגון פרצוף אדם שיש בידו מדה וקא כייל על שם יוסף אבל פרצוף אדם גרידא שרי בהנאה. בפירוש רעז"ל כגון שירים נזמים וטבעות ע"כ. משמע מפירושו ז"ל אבל בגדי משי הוו מבוזים והיא דעת כמה מפרשים ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כאן בפי' המשנה וגם בפ"ז מהלכות עכומ"ז סובר שהמשי בכלל מכובדין נראה שהוא ז"ל גורס שיראים במקום שֵׁרים:

ר' יוסי אומר שוחק וכו' בפ' כל שעה (פסחים דף כ"ח) ובפירקין דף מ"ב ומ"ח ותוס' פ' כסוי הדם (חולין דף פ"ח.) וביד שם פ"ח סימן ו':

או מטיל לים וכתב הר"ן ז"ל בר"פ בתרא דע"ז דר' יוסי דיעבד שרי אבל לא לכתחילה דהא איהו גופיה אמר בפ"ק דערלה אין נוטעין אגוז של ערלה והא דאמר שוחק וזורה

לרוח היינו טעמא משום דקא אזיל לאיבוד וספק מזבל ספק לא מזבל ואת"ל מזבל ה"ל זה וזה גורס מותר אבל היכא דודאי מזבל לא שרינן למעבד הכי לכתחילה ומש"ה בההוא גברא דאגר ארביה לסתם יינם דיהבו ליה חיטי באגריה א"ל רב חסדא זיל קלינה וקברינהו בקברי ומפ' בגמרא דלא אמר ליה דליקלינהו וליבדרינהו דילמא מזבלי להו ע"כ:

אמרו לו אף הוא נעשה זבל פירש רשב"ם ז"ל וקסברי זה וזה גורם אסור ור יוסי לא חייש דסבר זה וזה גורם מותר ומ"מ אסור לזבל שדה לכתחילה אף לר' יוסי בזבל של ע"ז כיון שהוא מתכוין ליהנות ואין להקשות דרבנן אדרבנן דהכא חיישי רבנן לזבל ואילו גבי חמץ בפרק כ"ש אמרי רבנן מפרר וזורה לרוח דיש לחלק גבי חמץ כתיב לא יאכל והלכך אינו אסור אלא כדרך הנאה גמורה אבל בע"ז כתיב לא ידבק בידך מאומה ואפילו כל דהו א"נ רבנן דהתם היינו ר' יוסי דהכא תוס' ז"ל. ור' יוסי הביא ראיה לדבריו דליכא למיחש לזבל מתלתא דוכתי והכל דחו אותם רבנן ושוב הביא ראיה מקרא דכתיב ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו דוישאם לשון זרוי וטלטול הוא כדמתרגמינן תזרם ורוח תשאם תזרינון ורוחא תטלטלינון ואמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר בד"ה ויאמר דוד וישרפם באש ומדלא כתיב בחד קרא וישרפם וישאם ש"מ לאו תרוייהו כדקאמרת ששרפם ואח"כ זרה לרוח אלא וישאם ממש נטלם עמו ונהנה מהם אחר שבא אתי הגתי ובטלם ומתחלה קודם שבא אתי הגתי אמר לעבדיו לשרפם:

ונאמר ולא ידבק וכו' גרסינן. וכתבו תוס' ז"ל שם פרק כ"ש דף כ"ח וא"ת לרבנן דלית להו בע"ז מפרר וזורה לרוח מה יעשו בע"ז אטו כל שעה יוליך לים המלח דלרבנן לא מהני שחיקה בשאר נהרות דקתני וכו' לפי שהמים מוליכין אותו על ידות הנהר וי"ל דלרבנן מפרר וזורה לרוח במקום שאין מגדל צמחים וכן אמרינן ההם עכ"ל ז"ל. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל משנה זו היא כמו משנה דפ"ג דסוכה דתנן ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים וכו' אפילו שלשתם קטומין ופליג עליה ר' טרפון בחדא ור' עקיבא בחדא וכן גם כאן פליג רשב"ג על ת"ק בחדא ור' יוסי בחדא ע"כ:

משנה ד

בן פלוספוס כתבו תוס' ז"ל בפ' כ"כ דף קי"ו פלוספא מין כדפירש בקונטרוס ור"י שמע דבלשון יון פלוספוס הוא דוד החכמה ואית דגרסי פילא סבא והוא לשון לצון ושחוק כדאמרינן באיכה רבתי דפלי ביהודאי פירש ששחק ונתלוצץ ע"כ. ומשמע דדבריהם שייכי גם למתניתין דהכא:

א"ל אין משיבין במרחץ כשיצא וכו' הרמב"ם ז"ל פי' דכשיצא התנצל לו ואמר מה שמנעני מלהשיבך עד עתה הוא לפי שאין משיבין במרחץ וכן פירש רשב"ם ז"ל וגם הר"ן ז"ל ללשון הגמרא דמשני תנא כשיצא אמר לו אין משיבין במרחץ. ור"י בעל התוס' פירש דהגמון שאל לר"ג בבית הפנימי דאין שם אפילו שאלת שלום ושם לא השיבו כלום וכשיצא מבית הפנימי לאמצעי השיבו אין משיבין במרחץ ומפני דרכי שלום השיבו כן מפני איבת אותו הגמון דהוי כמו שאלת שלום וכשיצא לבית החיצון השיבו תשובה דמשנתנו דאף דברי תורה מותרים שם וזהו לפי הגרסא דקתני במתניתין וכשיצא השיבו וא"ל אני לא באתי וכו' ובזה ניחא מה שהקשה הר"ר אלחנן דבמתניתין קתני וכשיצא השיבו. אבל בברייתא קתני לכשיצא א"ל אין משיבין דמשמע דכשיצא לא אמר לו דבר אלא אין משיבין וכפי פי' ר"י לא קשיא ברייתא אמתניתין. וכתב הר"ן ז"ל על פירוש זה דלפירוש זה למדנו דכל מקום שמותר להרהר כגון בבית האמצעי שמקצת בני אדם עומדי' לבושים ומקצתם ערומים מותר להשיב על דברי תורה אסור או מותר דלא הוי רק כמו הרהור ובלבד שלא ישיב עיקר הטעם ע"כ. ונלע"ד דאע"ג דקיימא לן דאפרושי מאיסורא מותר אפילו בלשון הקודש ובענייני קדש כמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג דהלכות ק"ש והביאו מהרי"ק ז"ל שם בא"ת סי' פ"ה הכא אסור להשיב משום דבעו"ג לא שייך אפרושי מאיסורא כך נלע"ד. ירושלמי מה אנן קיימין אם בששאלו בהלכות המרחץ היה לו להשיב ואם בשלא שאלו בהלכות המרחץ לא היה לו להשיב דמר רבי יעקב בר אידי בשם ר' יהושע בן לוי שואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ הלכות בית הכסא בבית הכסא כהדא ר"ש בן אלעזר עאל מיסחי בב"ה א"ל מה שנדוח א"ל אסור מהו שנקנח א"ל אסור לא כן שמואל שאל לרב מהו לענות אמן במקום מטונף א"ל אסור ואסור דאמרית לך אסור אשכח תני שואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ הלכות בית הכסא בבית הכסא א"ר יודן אביו דר' מתניה מהלכות המרחץ שאלו אלא שאין דרך לענות במרחץ א"ר שמואל בר אבדימי מהלכות מרחץ שאלו אלא שהבל המרחץ רע לשנים ע"כ:

אין אומרים נעשה מרחץ נראה שיותר נכון לגרוס נֶעֱשָׂה מרחץ הנון והעין בנקודת סגול והשין בנקודת קמץ מלגרוס הנין והעין בנקודת קמץ והשין בנקודת סגול. עיין בגמ' בתוס' ד"ה וכי נעשה. ויש להסתפק אם הרי"ף ז"ל היה גורס בנוסח המשנה ועוד אין אומרים נעשה וכו' או שמא פירוש בעלמא הוא שפירש על המשנה וכמו שהוא ג"כ בפירוש רש"י ז"ל. ומ"מ ראיתי מאן דגריס ליה. וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל אין אומרים נעשה מרחץ נואי לאפרודיטי אבל נעשית היא אפרודיטי נואי למרחץ וכתב

כן מצאתי ונ"ל דהיינו נוי ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל גרסינן בגמרא א"ר חמא ב"ר יוסף א"ר הושעיא תשובה גנובה השיבהו ר"ג לאותו הגמון ואסיקנא דגנובה מהכא כלומר שלא רצה לגלות לו כל מה שמותר לו וגנב ממנו הדבר דקאמר לו אין אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ וכי אומרים נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי מאי הוי והתניא האומר בית זה לע"ז כיס זה לע"ז לא אמר כלום שאין הקדש לע"ז כלומר באמירה עד שיקריבנה לפניה בתקרובתן ודחי ואני אומר אינה גנובה כלומר ר' חמא הוא דקאמר הכי דנהי דאיתסורא לא מיתסרא נוי מיהא איכא כלומר דאי הוי רחיצה נוי לע"ז אסור לנו לייפות ע"ז אע"ג דאיתסורי לא מיתסר מרחץ בהנאה עכ"ל ז"ל:

משנה ה

העו"ג העובדים וכו' ביד שם רפ"ח וסימן ז'. ובטור י"ד סימן קמ"ה:

ומה שעליהם והא דתניא בברייתא בגמרא העו"ג העובדים את ההרים הם מותרים ועובדיהם בסייף היינו טעמא משום דאע"ג דלאו ע"ז נינהו עובדיהם לע"ז עבדי להו ולע"ז מכווני ע"כ מרש"י והר"ן ז"ל בשנוי לשון קצת כפי הנלע"ד להבנת הענין:

אלהיהם על ההרים פירש הר"ר יהוסף ז"ל ר' יוסי הגלילי בא לומר מה שהם מותרים הוא מפסוק אחר ולא ממשמעות עליהם דת"ק ע"כ:

וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור בגמרא פריך ר' יוסי הגלילי היינו ת"ק ומוקי רב ששת בגמרא דלכ"ע בין לת"ק בין לר' יוסי הגלילי צפוי הר אינו כהר ואסור ור' יוסי הגלילי לטפויי את"ק אתא למיסר דמדקאמר וכל שיש בו תפיסת ידי אדם אסור לאתויי אילן שנטעו ולבסוף עבדו שהוא אסור אע"פ שמתחלה לא נתכוון לעבדו ור' יוסי ב"ר יהודה נמי סבר דאסור ויליף לה מקראי. וכתב הר"ן ז"ל מיהו מודה ת"ק דתוספתו אסורה ולר' יוה"ג כולו אסור וקיי"ל כת"ק מיהו אפשר דדוקא שנטעו גרעין אבל נטעו יחור מיתסר ע"כ בקיצור. ואיתא להאי בבא בתוס' דחולין פ' השוחט (חולין דף מ':)

א"ר עקיבא אני אובין ירושלמי אנן תנינן אובין אית תנאי תני תני אוביל מאן דמר אובין נבין ומאן דמר אוביל נייבל ע"כ. ומצאתי בערוך אני אהיה אובין לפניך וכן הגיה הרי"א ז"ל. וכן ברב אלפס בדפוס שלוניקי. והעלו תוס' ז"ל דתלמיד חבר היה ר' יוסי הגלילי לר' עקיבא ורך בשנים ממנו היה ואע"ג דקאמר ליה הכא אני אובין ואדון לפניך ועוד העלו ז"ל דודאי ר' עקיבא אליבא דר' יוסי הגלילי קאמר וליה לא ס"ל. בסוף פירוש רעז"ל אבל עץ רענן שצוה לנו לאבד שנאמר ואשריהם תשרפון באש ודאי דהכא לא נקיט ליה קרא דכתיב תחת כל עץ רענן למיעוטא אלא משום סימנא דכיון דלא מצינן

למדרשיה למיעוטא דהא כתיב ואשריהם תשרפון באש מוקמינן ליה לסימנא אבל קרא קמא למיעיטא דרשינן:

משנה ו

מי שהיה ביתו וכו' בשבת ר"פ ר' עקיבא. ועיין במ"ש שם. ויש ספרים דגרסי מי שהיה כותלו וכן הוא ברב אלפס והרא"ש ז"ל. וביד בהלכות עכומ"ז פ"ח סימן ה' ובפ' ששי דהלכות שאר אבות הטומאות סימן ב' ה'. ובטור י"ד סימן קמ"ג:

כונס לתוך שלו ד' אמות ובונה אית דלא גרסי מלות ד' אמות אלא כונס לתוך שלו ובונה וגם שם ביד ליתנהו למלות ד' אמות. גם הרי"א ז"ל מחקם. בפירוש רעז"ל ועושה שם ב"ה לתינוקות. אמר המלקט פירוש דלבני אדם גדולים אי אפשר לעשותו בית הכסא דהא בעו צניעותא אפילו בליליא ואנן תנן דאסור לבנות כותל להפסיק בינו ובין ע"ז לפי שפונהו לע"ז הלכך עביד ליה לתנוקות דלא בעי צניעותא א"נ לבני אדם גדולים עביד ליה וגדיר ליה בהיזמי והיגי הכי איתא בגמרא:

נידון מחצה על מחצה אותו חלק של ע"ז אינו עולה לו בכניסת ד' אמות אבל חלקו עולה לו שאם היה עביו שתי אמות מונה האמה שלו וכונס עוד שלש אמות לתוך שלו:

תזרם כמו דוה בע"ז קא מישתעי קרא כך פירש רש"י ז"ל אבל בירושלמי פירשו דמאי דאמרינן נידון מחצה על מחצה היינו לומר שחצי הכותל מותר ונוטל מחצה בעצים ובאבנים ומיהו ה"מ במכיר האבנים שכנגדו אבל בשאינו מכירם הכל אסור דאין ברירה דאע"ג דבכותל שני שותפים רשות שניהם שוה בכל צדי הכותל וכל אחד מהם יש לו שותפות אפילו באותן האבנים שהן לצד חברו שותפות זו של ע"ז ושל ישראל שניא דמסתמא על דעת כן נשתתפו שצד שכנגד כל אחד יהא שלו לגמרי דתרוייהו בהכי ניחא להו לישראל בהכי ניחא ליה כדי שלא יאסר הצד שכנגדו ובני ע"ז ניחא להו בהכי כדי שלא ישתחוו אלא לחלקם ולפיכך כל שישראל מכיר אבניו נוטלן והן שלו אבל בשאינו מכיר כולן אסורות דאין ברירה ומיהו מסתברא דמותר למכור לו חלקו בכל מקום שהוא. ולי פשטא דמתניתין מוכחא כפי' רש"י ז"ל דקתני מעיקרא נידון מחצה על מחצה ובתר הכי קתני אבניו ועציו ועפרו וכיון דלא פירשו הכי בגמ' דילן משמע דנקטינן מתניתין כפשטה וכדברי רש"י ז"ל ולפיכך אני חוכך להחמיר למעשה היתרו של ירושלמי אבל הרמב"ם ז"ל כתבו בפ"ח מהלכות עכומ"ז והך מתניתין אתיא אפילו כמ"ד דע"ז שנשתברה מאליה מותרת וכגון שהשתחווה לכל אבן ואבן והכי אוקמוה בירושלמי והתם מפרשינן מתני' בשקדם הכותל לע"ז ולפיכך כשסמך ישראל בהיתר סמך עכ"ל הר"ן ז"ל:

משנה ז

שלשה בתים הן וכו' ביד בפ"ח דהלכות עכומ"ז סי' ג' ד'. ובטור י"ד סי' קמ"ה. ופירש הר"ן ז"ל שלשה בתים הן לענין בטול ע"ז בית שתחלת בניינו לע"ז והיו עובדין את הבית עצמו ה"ז אסור דכל הבית הוי ע"ז ואם עו"ג בנאו אסור עד שיבטלנו שיחוץ ממנו מקצת ואם של ישראל הוא אסור עולמית אבניו ועציו ועפרו ואמרינן בגמרא דבנה אע"פ שלא השתחווה והשתחווה נמי אע"פ שלא בנה וכרב דאמר השתחוה לבית אסור דתלוש ולבסוף חברו לגבי ע"ז כתלוש דמי וכיון דאמרינן דבנה אע"פ שלא השתחווה מיתסר ע"כ בבית שהוא עצמו ע"ז עסיקינן ומש"ה אסור מיד דאתי כמ"ד ע"ז של עו"ג אסורה מיד ואילו לא היה הבית נעבד ה"ל משמשי ע"ז דלד"ה אינם אסורין עד שיעבדו וכן בבימוס ובאשרה כתב רש"י ז"ל שהן בעצמן נעבדו:

סיידו וכיירו לע"ז שהיה בית בנוי לדירת אדם והקצהו לע"ז וטחו בסיד ועשה בו ציורים לע"ז:

נוטל מה שחידש נוטל ישראל מה שחידש העו"ג והשאר מותר בלא בטול לפי שלא נאסר ואפי' היה הבית של ישראל מומר שאין לע"ז שלו בטלה בנוטל מה שחידש סגי לפי שלא נאסר אלא אותו חדוש שנטל אסור בהנאה לעולם ומיהו דוקא בשלא נעבד הבית מעולם אבל אם השתחוה לו אפילו אחר שנבנה מיתסר דתלוש ולבסוף חברו לגבי ע"ז כתלוש דמי וכדכתיבנא וליכא לפרושי דהאי נוטל מה שחידש אעו"ג קאי דא"כ למה לי שיטול מה שחידש אפילו בכל דהו סגי וכדתנן לקמן כיצד מבטל וכו' נטל הימנה מקל או שרביט אפילו עלה ה"ז בטלה אלא ודאי אישראל קאי וכדכתיבנא:

הכניס לתוכו ע"ז ואת הבית עצמו לא נתכוון לעבוד ולא הקצהו לתשמיש ע"ז אלא שלפי שעה הכניסו לתוכו והוציאה ישראל הרי בית זה מותר וכך פירש רש"י ז"ל וטעמא דמילתא דכיון שלא נעשה אלא לתשמיש עראי אינו נאסר משום משמשי ע"ז לפי שגופו אינו משמש לע"ז אלא כקרקע בעלמא דהא בפ"ק בגמ' גבי הא דתנן הגיע לכפה שמעמידין בה ע"ז וכו' דאמרינן עלה אם בנה שכרו מותר ומקשינן פשיטא משמשי ע"ז היא ומשמש ע"ז אינם אסורין עד שיעבדו אלמא בית כמשמשי עבודה זרה הוא. ואחרים פירשו דהאי הכניס לתוכו עבודה זרה אפילו בקבע קאמר וכי תנן הוציאה ה"מ הוציאה עו"ג כיון שסלקה משם ואין דעתו להחזירה בטל משמשיה והיינו דומיא דאידך דאילנות דקתני העמיד תחתיה עבודה זרה ובטלה הרי זה מותר אלמא צריכה בטול אלא שמשבטל ע"ז ביטל משמשיה:

שלש אבנים הן לענין ביטול ע"ז. [הגהה כתוב בס' לקח טוב פ' בהר סיני דף ק"ה וז"ל ובת"כ ופסל ומצבה מה הפסל עשייתו פסלתו אף מצבה אם עשיתה פסלתה ומה מצבה בל תקימו אף פסל בל תקימו פי' הראב"ד ז"ל נ"ל מכאן אמרו חכמים אבן שחצבה מתחלה לבימוס ה"ז אסורה בימוס זה מושב עבודה זרה וכן מצבה שמעמידין עליה דורון לע"ז נקרא בימוס ואע"פ שהבימוס אינו אלא מושב ע"ז הרי הוא כע"ז עצמה מה ע"ז עצמה נאסרת בעשייה מיד אף וכו' והריני מקיש מצבה לפסל לענין לא תעשה ופסל נמי למצבה לענין. איסור בל תקימו דסמיך לא תקימו למצבה ולא תעשה לפסל ע"כ]:

שחצבה מתחלה מן ההר:

לבימוס מקום מושב לע"ז שמעמידין הצלם עליה ועובדין הבימוס עצמו כע"ז ה"ז אסורה ואפילו לא העמיד עליה ואם עו"ג חצבה צריך העו"ג לבטלה ולחסר ממנה מעט עד שתפגם. אם ישראל חצבה להעמיד ע"ז עליה אין לה בטלה עולמית: [הגה"ה וז"ל סוף דבור התוס' לכן נראה לפרש בכל שלשתם שבנה וחצב ונטע להיות ע"ז עצמה והא דנקט גבי אבן לבימוס אע"ג דסתם בימוס רגילות הוא להיות משמש ע"ז כמו בימוס של מלכים מ"מ נקט בימוס שלא היתה חשובה בעיניהם לעובדה אלא אותה שדומה לבימוס לפי שבימה נותנין עליה ע"ז ע"כ]:

סיידה וכיירה לע"ז והיא חצובה ועומדת נוטל ישראל מה שחידש העו"ג ושוחק וזורה לרוח והאבן מותרת שלא נעשה ע"ז אלא חידוש ובגמרא אמרינן דאע"ג דסייד וכייד בגופה של אבן כגון שחקק בה צורה בברזל אפ"ה לא מותסר אלא אותו חידוש בלבד:

העמיד עליה ע"ז לפי שעה ולא הקצה האבן לבימוס וסלקה ה"ז מותרת ואינה צריכה ביטול:

שלש אשרות הן אילן שנטעו מתחלה לע"ז ה"ז אסור עד שיבטלנו. גדעו עו"ג או ישראל לע"ז לעבוד הגדולין שיגדלו בו מעתה והוא היה כבר נטוע כשבא ישראל ליהנות ממנו נוטל מה שהחליף ושורפו כדין אשרה ועיקרו מותר בהנאה ואמרינן נמי בגמרא דאע"ג דהבריך והרכיב בגופו של אילן לא מיתסר עיקרו אעפ"י שעשה מעשה בגופו:

העמיד תחתיו ע"ז ובטלה ה"ז מותר ומיהו כי בעינן בטלה ה"מ היכא דנטעו מתחלה כדי להעמיד ע"ז תחתיו הא לאו הכי אפילו בשלא ביטל ע"ז האילן מותר דמחובר הוא דלא חמיר טפי מאילן שהוא מע"ז עצמה דקיי"ל בה כת"ק דר"י ב"ר יהודה דס"ל דאילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר ואפי' לרב דאמר בגמרא דהמשתחוה לבית אסור משום דקסבר דתלוש ולבסוף חברו לע"ז כתלוש דמי איכא למימר דה"מ בית אבל אילן כיון שיש לו שרשים בקרקע דינו כמחובר מעיקרו. אבל מדברי רש"י ז"ל דאילן נמי כל שנטעו יחור

כתלוש דמי שהרי כתב למעלה (בגמרא דף מ"ו) גבי בהמה תמימה ואילן יבש דאמרינן בהו שאין בהן תפיסת ידי אדם דתפיסה מעיקרא דנטיעה לרבנן לאו תפיסה היא דלאו אילן היה ההיא שעתא דמיירי בשנטעו גרעין מכלל דאי נטעו יחור אסרי ליה רבנן משום תפיסת ידי אדם דמעיקרא דתלוש ולבסוף חברו אפילו גבי אילן כתלוש דמי וזהו מה שכתב בפ"ק דחולין גבי תלוש ולבסוף חברו דלענין שחיטה דאמרינן התם בקנה העולה מאיליו ופירש הר"ב ז"ל שלא נטעו אדם דמכלל דאי נטעו אדם ה"ל כתלוש ולבסוף חברו עכ"ל הר"ן ז"ל. ובגמרא אמרינן דמתני' דקתני שלשה בתים אע"ג דאיכא נמי המשתחווה לבית כדכתבינן כיון דלענין ביטול בנה והשתחוה שוין דאם של עו"ג היה צריך עו"ג לבטלו ואם של ישראל הוא אין לה בטלה עולמית. מש"ה חשיב ליה חד. וממה שכתבנו תבין דעיקר הגרסא בבבא קמייתא הכניס לתוכן ע"ז והוציאה ה"ז מותר ובבבא מציעתא צריך להיות כך סיידה וכיירה לשם ע"ז וקידש נוטל מה שחידש העמיד וכו' וכן הוא בירושלמי ובהרי"ף ז"ל:

אילן שנטעו לשם ע"ז ה"ז אסור כצ"ל דקאי אאילן שהוא לשון זכר:

העמיד תחתיו ע"ז ובטלה י"ס ונטלה אבל מתוך פירוש הר"ן ז"ל שכתבתי בסמוך מוכח דגרסינן ובטלה. וכן הוא ג"כ בפירוש הרמב"ם ז"ל. אבל שם ביד פ' שמיני וגם שם בטור סי' קמ"ה וגם בהרי"ף ז"ל גרסינן ונטלה. ומוכח מן הגמרא דאפילו בלא גדעו ופסלו מיתסר תוספות. אלא לרבותא נקט גדעו ופסלו לומר לך דאע"פ שגדעו ופסלו בנוטל מה שהחליף סגי:

איזוהי אשרה וכו' ביד הלכות עכומ"ז פ"ז סימז י"א. ובטור י"ד סימן קמ"ב:

משנה ח

לא ישב בצלה וכו' ביד שם. ובטור שם. וכתבו תוס' ז"ל לא ישב בצלה ולא דמי לצלו של היכל דהתם היכל לתוכו עשוי אבל אשרה עשויה לצל א"נ חומרא דע"ז שאני ע"כ:

ואם ישב טהור אפילו בצל קומתה נמי בדיעבד טהור ובלבד שלא ישב ממש תחתיה דהא קתני סיפא אם עבר טמא וכ"ש ישב. וכתב הר"ן ז"ל כתב הראב"ד ז"ל דכי תנן לא ישב בצלה דוקא באשרה דעבידא לצל בין לתחתיה בין לחוצה לה אבל בית ע"ז תוכו ונגד פתחו ד' אמות אסור אחריו מותר לפי שאין בית עשוי לצל שחוצה לו כדאמרינן בפרק כל שעה שאני היכל דלתוכו עשוי ומסתברא דלעבור בצלה שרי. דמדקתני רישא לא ישב וסיפא לא יעבור משמע. דבצלה ישיבה דוקא הוא דאסור אבל לעבור דרך שם שרי וטעמא דמילתא משום דמדינא אפילו ישיבה הוה לו למישרי כל היכא דלא קמכון דהא קי"ל בפ' כ"ש דאפשר ולא קא מכוין שרי אלא דחיישינן שמא ישהה בישיבה ואתי

לכווני אבל העברה בעלמא דלא שייך למיחש בה כולי האי שריא. ותחתיה אסור משום טומאת ע"ז. עוד אפשר לי לומר דכי אמרינן לא ישב בצלה דוקא בדקא מכוין הא לאו הכי שרי מדפרכינן בגמרא פשיטא ואם איתא דאע"ג דלא קמכוין אסור אדרבא צריכה רבה דהא מדינא שרי ולפי זה ליכא פלוגתא בין ישיבה והעברה דאי לא מכוין תרויהו שרו ואי מכוין משמע דתרויהו אסירי אלא דמילתא דשכיחא ליה נקט שהמתכוון ליהנות מן הצל יושב הוא שם אא"כ תאמר דבהעברה אפילו מכוין לאתהנויי שרי דהנאה כי הא לא חשיבא כדשרינן צל צלה עכ"ל ז"ל. ובגמרא פרכינן לא ישב בצלם פשיטא אמר רבה ב"ב חנא לא נצרכה אלא לצל צלה מכלל דבצל קומתה אם ישב טמא פירוש בתמיה ואמאי והלא אין כאן אהל שהרי מן האילן והלאה הוא ולא תחת הנוף ודחינן לא לעולם דאפילו צל קומתה אם ישב טהור אלא קמ"ל. דבצל צלה לכתחלה לא ישב. ואיכא דמתני לה אסיפא אם ישב טהור פשיטא אמר רבה ב"ב חנא א"ר יוחנן לא נצרכה אלא לצל קומתה מכלל דבצל צלה לכתחילה ישב ואמאי והא קמתהני ומשני לא בצל צלה אה"נ דלכתחלה לא ישב אלא דהא קמ"ל דאפילו בצל קומתה אם ישב טהור וכדכתבינן. וכתב הר"ן ז"ל וצלה וצל צלה פירש רש"י ז"ל שכל זמן שלא עברה מדת ארך הצל את מדת גובה קומת האילן היינו צלה דהצל עב וחשוך מכאן ואילך הצל דק וקלוש והיינו צל צלה וכדבריו מצאתי בירושלמי דפירקין דגרסינן התם תמן אמרינן בשם רב חסדא צלה אסור וצל צלה מותר איזהו צלה ואיזהו צל צלה תמן אמרינן כל שאילו תפול והיא נוגעת בו זהו צילה וכל שאילו תפול ואינה נוגעת בו זהו צל צלה ואע"פ שזה הירושלמי חולק עם גמרתנו דשרי צל צלה ואנן אסרינן ליה מ"מ למדנו ממנו פירוש צלה וצל צלה. וראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מהלכות ע"ז האשרה וכו' אסור לישב בצל קומתה ומותר לישב בצל השריגים והעלים שבה ותמה אני עליו שאין פירושו בצלה וצל צלה מסכים עם לשון הירוש' וראוי לסמוך על הירושלמי בזה ועוד שפסק בצל צלה דמותר ובסוגיין משמע דאסור דאפילו בלישנא בתרא מסקינן לה ה"ה דאפילו בצל צלה לא ישב והא קמ"ל דאפילו בצל קומתה אם ישב טהור. ונראה שהרב ז"ל היה גורס בלישנא בתרא אמר רבב"ח אר"י לא נצרכא אלא לצל קומתה מכלל דבצל צלה יושב ותו לא מידי וכן נראה מדברי הרב אלפסי ז"ל שלא הזכיר בהלכותיו כל האי שקלא וטריא דצל צלה משמע דס"ל ז"ל דלא מיתסר אלא צלה וכן מצאתי לרבינו מאיר הלוי ז"ל שכתב בפסקי הלכותיו כלשון הזה מכלל דבצל צלה שהוא הצל היוצא למדת קומתה שחרית וערבית נמי ישב אלא שתמהני שלא מצאתי. כן באחת מהנוסחאות עכ"ל ז"ל:

לא יעבור וכו' תוס' פ"ק דחולין דף י"ג:

ואם עבר טמא טעמא משום דאי אפשר דליכא תקרובת ע"ז ונמצא האילן מאהיל על התקרובת ועליו ור"י ב"ב היא דיליף מזבחי מתים דתקרובת ע"ז מטמאה באהל:

היתה גוזלת וכו' הרא"ש פ"ק דחולין דף ק"נ. ובגמ' בעי ועבר תנן או עובר תנן ר' חזקיה אמר עובר תנן ור"י אמר עבר תנן ולא פליגי אי ליכא דרכא אחרינא עובר לכתחילה ואי איכא דרכא אחרינא דוקא דיעבד. ובגמ' איתא דרב ששת שהיה אדם חשוב אע"ג דלא היה לו דרך אחרת היה מצוה למושכו ולהעבירו במרוצה מתחת האשרה הגוזלת את הרבים שהיתה בעיר. והביאה ביד שם פ"ז סימן י"א אלא שלא חילק בין חשוב לשאינו חשוב:

וזורעים תחתיה ביד שם סי' י"ד:

ר"י אומר וכו' בפירקין דף מ"ב: ה"ג שהנבייה נושרת נבייה בבית וכן בערוך וכן ברב אלפס דפוס סביוניטא גם בהר"ן ז"ל ופשוט הוא שכך צ"ל אכן הר"ר יהוסף ז"ל הגיה הנמייה ונקד המם בחירק. ועיין במ"ש בספ"ג דמס' מעילה. וכתב הר"ן ז"ל כיון דאפסיקא הלכתא בגמרא כר' יוסי דזה וזה גורם מותר זורעים תחתיה בין בימות החמה בין בימות הגשמים וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ע"ז אבל הרמב"ן ז"ל כתב דבמסקנא נמי סבירא לן כדקא ס"ד מעיקרא דאפילו מאן דס"ל זה וזה גורם מותר ה"מ כגון ששני הגורמין מתערבין זה בזה הנבייה וקרקע אבל היכא דהאי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כאיסורו של אילן זה המיצל מפני החמה והיתרו של קרקע אפילו למ"ד זה וזה גורם מותר מודה דאסור והיינו טעמא דרישא דקתני במילתייהו דרבנן אבל לא בימות החמה דכל כי ה"ג זה וזה גורם אסור ומודה בה ר' יוסי כיון דגורם דאיסור לחודיה קאי ובעיניה ואפי' בדיעבד חוכך הרב ז"ל להחמיר ע"כ בשנוי לשון קצת לצורך הבנת הענין כפענ"ד:

משנה ט

נטל ממנה עצים וכו' פ' כ"ש דף כ"ז. וקאמר התם דשמעי' מינה דר' אליעזר ומחלוקתו ס"ל זה וזה גורם אסור דהא מדאמר ר"א יוליך הנאה לים המלח ש"מ דכל כמה דלא ממטי הנאה דדמי עצים לים המלח מודה הוא לת"ק בין אחדש יותץ בין אישן יוצן בין אאיסור פת אלמא כיון דקתני חדש אית ליה זה וזה גורם אסור דנמצאת פת הנאפת בו נגמרת על ידי איסור והיתר עצי איסור שנגמר בו תקון התנור ועצי היתר שגמרו את הפת ולאו דוקא בע"ז דחמירא דהא תניא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה ע"כ. אבל תוס' כתבו בפירקין דף מ"ט דאיתה התם סמוך למקומה דהנאת הפת קאמר ר' אליעזר ודלא פליג ר' אליעזר אחדש יותץ וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד. ואיתה

בתוס' פ' התערובות דף ע"ד. והרא"ש פ"ק דחולין דף ק"נ. וביד שם בהלכות עכום"ז פ"ז סי' י"ג י"ד. ובטור יו"ד סי' קמ"ב. בפירוש רעז"ל צריך להיות ואינה הלכה הלכך בין חדש בין ישן יוצן שלא וכו':

נתערבה באחרות ר"ת לא גריס ואחרות באחרות וה"נ במשנת חבילי תלתן דבפ"ג דמסכת ערלה ומייתי ראיה וכו' אבל ר"י ב"ר ברוך אומר דשפיר גרסינן ליה הכא והתם דדילמא דליכא אלא חד ספיקא דה"פ ואחרים באחרים כל אותן אחרים נתערבו באחרים או אפילו רובן דאיכא למימר איסורא ברובא איתי' דה"נ אמר תלמודא בפ' התערובות גבי טבעת של ע"ז שנפלה לתוך מאה טבעות כולן אסורות פירשו ס' למקום א' המ' מותרין דאמרינן איסורא ברוביה איתיה תוס' ז"ל והר"ר יהוסף ז"ל מחק מלות ואחרים באחרים וז"ל הר"ן ז"ל נתערבה באחרות כולן אסורות י"מ משום דדבר שבמנין הוא כגון ככרות של בע"ה דחשיבי ולא בטלי אבל ככרות שאינם חשובות בטלי ברובא ואחרים פירשו דכיון דאיסורי ע"ז נינהו אסורין בהנאה אע"פ שאינם דבר שבמנין ואיכא נוסחי דגרסי נתערבה באחרות ואחרות באחרות ולא דייקי מדגרסינן בפ' כל הזבחים שנתערבו כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי הנח לע"ז דספק ספקא אסור ואותיבנא ליה לשמואל ופריק אנא דאמרי כר"ש ואם איתא לימא שמואל מתניתין היא אלא ש"מ דלא גרסי' אלא נתערבה באחרות כולן אסורות ולענין הלכה נמי הכי קיימא לן דאחרות באחרות מותרות וכרב דאמר התם דאפילו ספק ספקא דע"ז מותר גבי טבעת דע"ז שנפלה לרבוא ומרבוא לרבוא דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי ע"כ. ואיתא להאי בבא דנתערבה באחרים דבגד בתוס' פ' הנשרפין (סנהדרין דף פ') ושם פ' התערובות דף ע"ד לפי' אחר דרש"י ז"ל:

ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח פירש רש"י ז"ל דמי הנאת עצים וכתבו עליו תוס' ז"ל משמע מתוך פירושו ז"ל ובכך תהא הפת מותרת וקשה דא"כ אפילו בלא נתערבה נמי יש להתיר בהולכת הנאת עצים לכך נראה לפרש הנאת הפת וניחא דלא פליג ר' אליעזר ברישא חדש יותץ להתיר להוליך הנאת העצים שהוסק בהן לים המלח ע"כ. ויוליך הנאה לים המלח לא מהני רק להתיר בהנאה אבל לא להתיר באכילה והכי מוכח בגמרא בההוא עובדא דההוא גברא דאיערב חביתא דאיסורא בחמריה דא"ל רב חסדא זיל שקול ד' זוזי דמי חביתא ואידך לישתרי לך בהנאה ופשוט הוא מהר"ן ז"ל. ועוד כתב הר"ן ז"ל וז"ל ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח פירש רש"י ז"ל דמי הנאת עצים שהוא ז"ל סובר דר' אליעזר דפליג ואמר דיוליך הנאה לים המלח לאו אנתערבה בלחוד פליג אלא אפילו פת ראשונה בעינה יוליך הנאת עצים שנאפת בהן ומותרת שהרי היא עצמה אינה אלא תערובת איסור ואין כן דעת הרב אלפסי ז"ל שכתב הלכה כר' אליעזר

דאמר אם נתערבה הפת או הבגד באחרים יוליך הנאה לים המלח ומשתרו ליה כולהו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות ע"ז וכתב שם שיוליך דמי אותה הפת לים המלח וכן דעת הרמב"ן ז"ל ומכריעין כן מדתנן בפ' בתרא יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה רשבג"א ימכר כולו לעו"ג חוץ מדמי יין נסך שבו ופסקינן בגמרא כרשב"ג ואמר רב נחמן התם הלכה למעשה י"נ יין ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יינם אפילו יין ביין נמי מותר אלמא כל שיש בודאי תערובת איסור של ע"ז לא סמכינן עליה דרשב"ג למכרו לעו"ג חוץ מדמי איסור שבו ומש"ה אמרינן אבל לא יין ביין וכיון שכן ודאי אם הפת היא בעיניה שהדבר ידוע שיש בה תערובת איסור של ע"ז לא שריא למכרה חוץ מדמי איסור שבה וכ"ש שאין לנו להתירה בתקנתו של ר' אליעזר דהיינו יוליך הנאה לים המלח דודאי בדר' אליעזר איכא קולא טפי מדרשב"ג דאילו בדרשב"ג אינו נהנה מן האיסור כלל וכאן נהנה ממנו לאחר שיוליך הנאתו לים המלח ולפיכך נראין הדברים שאי אפשר להתיר בתקנתו של ר' אליעזר יותר מבתקנתו של רשב"ג אלא כי היכי דהתם ביין נסך יין ביין אסור חבית בחבית מותר ה"נ בדר' אליעזר וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל מן הטעם הזה בההוא עובדא דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה והוסיף הרב ז"ל וכתב דאיתערבא ליה חביתא דסתם יינם בחמריה לפי שהוא ז"ל סובר מדאמרינן בחמריה ולא אמרינן ביני דני דיין ביין הוה ולא חבית בחבית וכיון שכן על כרחין בסתם יינם הוה דאי ביין נמצא שהיינו מתירין בתקנתו של ר' אליעזר יותר מבתקנתו של רשב"ג ואי אפשר וכן נראה שדעת הרב אלפסי ז"ל ששתי תקנות האלו שוות הן שהרי למטה בפ' השוכר הביא עלה דההיא דאמר רב נחמן הלכה למעשה יין נסך יין ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יינם אפילו יין ביין מותר הך עובדא דהכא דההוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דסתם יינם בחמריה ואין כן דעת הר"ז הלוי ז"ל שהוא סובר וכו' עד ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא באפה בו את הפת אפילו לא נתערבה יוליך דמי עצים לים המלח והפת מותרת וביין נסך ובסתם יינם דוקא חבית בחבית הוא דאמרינן דיוליך דמי אחת מהם לים המלח והשאר מותרים אבל יין ביין לא ואפילו בסתם יינם דודאי לישנא דיוליך הנאה לים המלח דייקא כדברי רש"י ז"ל דהיינו הנאת עצים ולא דמי הפת כשנתערבה דא"כ מאי יוליך הנאה לים המלח הל"ל יוליך דמי אחת מהם לים המלח כדאמרינן בגמרא שקול ד' זוזי דמי חביתא אלא ודאי משמע דאהנאת עצים קאי כדברי רש"י ז"ל ומיהו מהא לא אריא וכו' והאריך ז"ל ובסוף דבריו חזר וכתב ולפיכך נראין הדברים דבפת היא עצמה שריא בהולכת דמי איסור אבל ביין חבית בחבית שרי אפי' בסתם יינם ולפיכך לא הוזכר כאן חילוק בין יין נסך לסתם יינם ועובדא דההוא

גברא דאיתערבה ליה חביתא דאיסורא בחמריה חבית בין החבית הוות ובין שהיתה מיין נסך ודאי או מסתם יינם דינם שוה זהו דעתו בדברים הללו ואע"פ שלא העליתי כך בחדושי לאחר זמן נתיישבתי בדבר. והרב רבינו יונה ז"ל מחמיר עוד ואומר דלא אמר ר' אליעזר יוליך הנאה לים המלח אפי' בתערובת חבית בחבית כל שהוא מאיסורי תורה ומוכח ליה מדאמרי' התם גבי בגד שצבעו בקליפי ערלה וגבי חבילי תלתן של כלאי הכרם שכולן ידלקו ואמאי יוליך הנאה לים המלח אלא ש"מ שלא התיר ר' אליעזר באיסורי תורה אפילו בתערובת חבית בחבית כל שהאיסור מן התורה ובודאי שלדברי מי שאומר שאין תקנתו של ר' אליעזר משמשת אלא בע"ז שהיא תופסת דמיה אין כאן ראיה כלל ואפילו למי שאינו סובר כן מהנהו לא אריא דהתם בפלוגתייהו דר"מ ורבנן איירי אם הם מתבטלי' אם לאו אבל אה"נ שאפשר לתקנם ואע"פ שדקדקו בירושלמי דמפסיק ותני ברישא ידלק דמשמע דלית ביה תקנתא אין לדקדק דר' מאיר ורבנן דעסקי ואתו אם עולין אם לאו שלא תהא להם תקנה בדר' אליעזר כל שנתערבו. ומ"מ דעתי נוטה לדברי האומר שאין מתקנים בתקנתו של ר' אליעזר אלא איסור ע"ז מפני שתופסין דמי הן אע"פ שרבינו שמואל רומרוגו ז"ל חולק ואומר דהה"נ לשאר איסורי הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם דלר' אליעזר נמי יוליך הנאה ליה המלח דליכא למימר דשאני ע"ז שתופסת דמיה דהא מ"מ היא אסורה לעולם ואפ"ה שרי ר' אליעזר וממנה אתה דן לשאר איסורין ור' אליעזר רבותא קמ"ל דאפילו באיסורי ע"ז דחמירי יוליך הנאה לים המלח לא נתחוורו לי דבריו מפני שיש להשיב ולומר דודאי ר' אליעזר לא שרי הכי אלא במה שאין גופו אסור מין התורה או מפני שאין שם גופו של איסור כפת שנאפה בעצי אשירה או שנתבטל מן הדין כחבית בחבית דאע"ג דאכתי מיתסרי מדרבנן כיון דע"ז תופסת דמיה הקלו שיהא אותו איסור קל ניתק משם כיון דאיכא למימר שהיא חל על תמורתו מתוך שאיסור ע"ז תופס דמיו אבל בשאר איסורין אין לנו ומ"מ הדבר ברור שתקנתו של רשב"ג דהיינו ימכר כולו מהני בשאר איסורין כי היכי דמהני ע"ז דליכא לאיפלוגי בינייהו והרי בגמרת ירושלמי הקשו גבי בגד שצבעו בקליפי ערלה אמאי לא אמרינן ימכר כולו עכ"ל הר"ן ז"ל בקיצור. ובטור י"ד סי' קל"ד:

נטל הימנה כרכד ירושלמי פ"ג דערלה:

כרכר בדלית בסוף תיבה היא גרסת הערוך:

ארג בו את הבגד אסור בהנאה בירושלמי דפירקין פריך מ"ש מיין נסך דאמרינן בפירקין דלקמן ימכר כולו לעו"ג חוץ מדמי יין נסך שבו והכא נמי ימכר חוץ מדמי איסור שבו ותרצו שם דלא דמי דהא דרך בני אדם ליקח מן העו"ג בגד ולפיכך אסור למכרו לעו"ג

דחיישינן שמא ימכרנו לישראל התם אין דרך ליקח מן העו"ג יין וכן י"ל באפה את הפת דרך ליקח פת מן העו"ג תוס' ז"ל. ועיין במ"ש רפ"ג דמספת ערלה:

משנה י

כיצד מבטלה וכו' ביד ספ"ח דהלכות עכום"ז. ובטור י"ד סימן קמ"ו:

שפייה לצרכה אסורה גמרא תניא ושפאיה מותרין אבל ישראל ששיפה ע"ז בין לצרכה בין לצרכו היא ושפאיה אסורין לפי שאין ישראל מבטל עבודה זרה. ולשון הרמב"ם ז"ל שם ספ"ח ואם היתה של ישראל בין לצרכה בין שלא לצרכה בין היא בין שפאיה אסורין לעולם שע"ז של ישראל אין לה ביטול לעולם ע"כ וכותב שם הכ"מ בשם הרמ"ק ז"ל תימא מאי אריא של ישראל אפי' של עו"ג נמי ישראל ששיפה אותה בין היא בין שפאיה אסורין כדאמרינן בגמרא גזרה דילמא מגבה לה והוי לה ע"ז של ישראל ואין לה בטול לעולם ע"כ:

פרק ד

משנה א

ושתים מותרות בגמרא פרכינן וסבר ר' ישמעאל שתים מותרות והתניא ר' ישמעאל אומר שתים בתפיסה אסורות שלש אפילו מרוחקות אמר רבא לא קשיא כאן בתפיסה אחת כאן בשתי תפיסות והיכי דמי שתי תפיסות דאיכא גובהא ביני ביני ולפי פי' רש"י ז"ל כל דליכא גובהא ביני ביני אפילו הן בסוף ד' אמותיו של מרקוליס גדול חיישינן דילמא מיניה נפול ואסורות אפילו שתים בין לר' ישמעאל בין לרבנן וכי בעו רבנן שיהו מקורבות טפי היינו דוקא בדאיכא גובהא דהיינו תל מפסיק בינם למרקוליס ולפי פירוש התוס' כל שהן בסוף ד' אמותיו של מרקוליס גדול אע"ג דליכא גובה אלא חיישינן דמיניה נפול אא"כ הם מקורבות יותר בכגון אמה או חצי אמה ולפי שכבר נשתקע מרקוליס ואבד מן העולם לא ראיתי להאריך בזה. והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ז מה' ע"ז וכן אבני מרקוליס כל אבן הנראית שהיא עמו אסורה בהנאה הר"ן ז"ל. וכתב עוד אסורות דאע"ג דאבני מרקוליס אינם נחסרות משום תקרובת ע"ז לפי שאין תקרובת ע"ז נאסר אלא בכעין פנים כמו שנפרש בסמוך בס"ד אפ"ה מיתסרי משוא ע"ז עצמה דבגמרא אמרינן דכל אבן ואבן שזורק לו נעשית ע"ז ותקרובת ומש"ה כל שהן מקורבות כ"כ דאיכא למימר מיניה נפול אסורות דאפילו למ"ד בגמרא דאין עובדים לשברים ה"מ ע"ז דלאו היינו ארחיה אבל הא כיון דמעיקרא תבורי מיתבר שאינם מחוברות והיינו אורחה ליפול ע"כ והוא מן הגמרא.

וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל וחכמים אומרים את שהיא נראה עמו אסור ואת שאינו נראה עמו מותר:

משנה ב

מצא בראשו מעות וכו' בפירקין דף נ"א קודם מקומה. ובטור י"ד סימן קל"ט. וביד שם כ"ז סי' ט"ז:

הרי אלו מותרין גמ' מנה"מ א"ר אושעיא כתוב אחד אומר ותראו אית שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם וכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם הא כיצד עמהם דומיא עליהם מה עליהם דבר של נוי אסור דהא כסף וזהב היא ושאינו של נוי מותר אף עמהם דהיינו דכתיב עץ ואבן דבר של נוי אסור ושאינו של נוי מותר ואימא עליהם דומיא דעמהם מה עמהם כל מה שעמהם אף עליהם כל שעליהם א"כ לא יאמר עליהם דכוליה קרא לא איצטריך דהשתא מה שעמהם דאינו עליו ממש אשמעינן קרא דשקוצים נינהו ואסירי שעליהם מיבעיא ופרכינן מעות דבר של נוי הוא ואמאי קתני מתניתין דמותר וכן פריך נמי גבי כסות ומשני אמרי דבי ר' ינאי בכיס קשור ותלוי לו על צוארו וכן כסות מקופלת ומונחת לו על ראשו ופרכינן כלי דבר של נוי הוא ומשני רב פפא דסחיפא ליה משכילתא אארישא פירש רש"י ז"ל כפוי לו גביע אארישיה ואינה עשויה כמין כובע אלא כלי ארוך שנותנין בו מים לרחוץ בו הידים ולכבס הבגדים כדאמרינן משיכלא משי כולא ע"כ:

פרכילי ענבים ועטרות של שבלים ובגמרא אמר רב מנין לתקרובת ע"ז שאין לה בטלה עולמית דכתיב ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטלה עולמית אף תקרובת ע"ז אין לה בטלה עולמית:

משנה ג

ע"ז שהיה לה גנה וכו' ביד שם פ"ז סי' י"ז. ובטור י"ד סי' קמ"ג. ואיתא בפ' כל הצלמים (עבודה זרה דף מ"ד:)

נהנין מהן שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה. גמ' אמר אביי בטובת בטובת כומרים שלא בטובה שלא בטובת כומרים לאפוקי טובת עו"ג עובדיה דלא איכפת לן אי יהבינן להו שכר טובת הנאה פורתא. איכא דמתני לה אסיפא היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בין בטובה בין שלא בטובה אמר אביי בטובת אחרים פירוש דמותר לתת שכר לאחרים אבל לכומרים לא מאן דמתני לה אסיפא כ"ש אארישא כיון דכולה דע"ז אסור לתת להם שכר ומאן דמתני לה אארישא אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפילו בטובת כומרים נמי שפיר דמי. וכתב הר"ן ז"ל אבל הראב"ד ז"ל פירש בטובה ושלא

בטובה טובת דברים וטעמא דאסור בטובת דברים כדי שלא ימשך אחריהם והכי דייק לישנא דבטובה ושלא בטובה דהא במסכת עדויות תנן גבי פירות שביעית אין נהנין מהם אלא בטובה והיינו בטובת דברים דאי בדמים אסור דסחורה היא וטעמא דאי נהנין אלא בטובה כדי שלא יהו רגילין בכך. ולי מההיא לא אריא דלעולם טובה דהתם כטובה דהכא דהיינו טובת הנאה פורתא דכה"ג לאו סחורה מיקריא שאין זה כענין מקח אבל תמהני וכו' ע"ש בהר"ן ז"ל ובסוף דבריו ז"ל כתב והרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ע"ז נראה שהוא מפרש כדברי הראב"ד ז"ל ופסק כלישנא קמא ונראה שטעמו ז"ל דכיון שטובת דברים מדרבנן בעלמא הוא נקיטינן לקולא ועוד דבגמרא מסיק לישנא כמאן דמתני לה ארישא דבסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפילו בטובת כומרים שפיר דמי ע"כ. ורש"י ז"ל כאן פירש בטובה בשכר כמו שהעתיק רעז"ל אבל שם פרק כל הצלמים פירש בטובה להחזיק טובה וע"ש בתוס' וז"ל שם נהנין מהם שלא בטובה פירש רש"י ז"ל כאן שאין להחזיק טובה לכומרים בכך בטובה שצריך להחזיק טובה אבל לקמן פ' ר' ישמעאל פירש הקונטרס בטובה בשכר וכן פר"ח ולא נהירא לר"ת דלשון בטובה לא משמע הכי ואדרבא בשכר ושלא בשכר מיבעי ליה ועוד דאי בשכר אסור ומטעם שמרויח לע"ז תיקשי מהכא למ"ד לעיל בפ"ק מהנה מותר ועוד דאמרינן לקמן פ' ר' ישמעאל דאי איכא לאחרים חלק בהדה אפילו בטובת הכומרים שריא ואי מיירי בשכר כי איכא לאחרים חלק בהדה נמי מאי הוי הא מרויח לע"ז לכן נראה לר"ת כמו שפירש רש"י ז"ל כאן עכ"ל ז"ל. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל בסיפא נהנין מהן בטובה ושלא בטובה:

משנה ד

ע"ז של עו"ג אסורה מיד וכו' ביד שם פ"ז סימן ד' ובטור י"ד סימן קל"ט והגיה הר"ר יהוסף ז"ל ושל ישראל משתעבד. ומתניתין ר' עקיבא היא ור' ישמעאל פליג עליה וסבר אפכא דשל ישראל אסורה מיד ושל עו"ג עד שתעבד וטעמא מפרש בגמרא. ואיתא לפלוגתייהו בפ"ק דמכילתין דף י"ט וכולהו מודו דמשמשי ע"ז דעו"ג אינם אסורין עד שיעבדו ודישראל ג"כ לר' עקיבא אינם אסורין עד שיעבדו ואליבא דר' ישמעאל מספקא לן בגמרא אי אסורין מיד או עד שיעבדו:

עו"ג מבטל ע"ז שלו ושל חברו נ"א ושל ישראל וכדאיתא בפירוש רעז"ל. ירושלמי רבי הוה מתני לבריה ר"ש שלו ושל חברו א"ל עד דחילך עלך מתניתין שלו ושל ישראל א"ל לאו בני ע"ז שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם. וביד שם פ"ח סימן ח' ט'. ובטור י"ד סימן קמ"ו. ואיתא בפירקין דף מ"ב. וע"ז של ישראל שאינה בטלה עולמית ילפינן לה מקרא דכתי' לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח וגו' הוקשה אשירה למזבח מה מזבח

טעון גניזה בקרקע שהרי אסור בהנאה אף אשירה טעונה גניזה שגונזה בקרקע כשהיא שלימה ואין מועיל לה שום בטול:
המבטל ע"ז נתבטלו משמשיה ואפי' המשמשין ביד ישראל והע"ז ביד עו"ג וביטל העו"ג הע"ז שבידו נתבטלו המשמשין שביד ישראל שהן טפלין אצלו אבל ביטל משמשיה לא נתבטלה היא מספר מפה על השלחן וספר הלבוש. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל משמשיה מבוטלין והיא אסורה:

משנה ה

כיצד מבטלה פירוש עו"ג וביד שם פ"ח סימן י'. ובטור י"ד סימן קמ"ו:
רק בפניה וכו' פרק כל הצלמים (עבודה זרה דף מ"ד.) והר"ר יהוסף ז"ל הגיה רקק:
גררה וזרק בה את הצואה ה"ז אינה בטלה דלפום שעתא רתח עלה והדר פלח לה דכתיב והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו וכנה למעלה פירוש לשמים ואל ארץ יביט פירש לחזור לעבוד ע"ז שלו:
רבי אומר ביטל וחכמים אומרים לא ביטל בגמרא אמר רבי נראין דברי לרברי כשמכרה לחבלה ומנו לצורף ישראל דמסתמא הואיל ומכרה לצורף ישראל בטלה מדעתיה דמידע ידע דישראל תבר לה שאף חברי לא נחלקו עלי אלא כשמכרה לעובדה ומנו צורף עו"ג אבל לחבלה מודו לי. והא דאמר רבי דמשכנה בטלה הוכיחו תוס' ז"ל דהיינו לאחר שנשתקעה דאי לא נשתקעה מודה רבי דלא ביטל כיון דדעתו לחזור ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל דמדהשמיט הרי"ף ז"ל השקלא וטריא דצורף עו"ג וצורף ישראל דבגמרא אלמא ס"ל דלרבנן בכל ענין לא בטיל ורש"י ז"ל פירש דצורף לאו דוקא אלא סתם לוקחי מתכות צורפים הם והראב"ד ז"ל ס"ל דדוקא צורף אבל בשאינו צורף בין בישראל בין בעו"ג לא בטל בין לרבנן בין לרבי ולפי זה כי תנן במתני' משכנה רבי אומר בטל דוקא כגון שא"ל אם לא הבאתי לך מכאן ועד יום פלוני הרי הוא שלך והגיע זמן ולא פדאה דהוי לה כמכירה דכיון דצורף דוקא בעינן כי משכנה ולא הרהינה אצלו מאי רבותיה דצורף והרמב"ן ז"ל הסכים לזה דצורף דוקא דאם איתא וכו' ע"כ בקיצור ונם הרמב"ם ז"ל שם בפ"ח מהע"ז נראה מדבריו דצורף דוקא אלא שיש לו דרך אחרת בפסק ההלכה מן הטעם שכתב הר"ן ז"ל והביא דבריו ז"ל שם בכ"מ:

משנה ו

ע"ז שהניחוה וכו' ביד שם סימן י"א:

בימוסיות תוס' פ"ק דמכילתין דף ט"ז והם ז"ל גורסין דימוסיות בדלית כמו שכתבתי שם בפ"ק סי' ז': ובימוס הוא אבן אחת להושיב שם ע"ז אבל מזבח הוא אבנים הרבה והוא להקריב עליו לע"ז לא להושיב:

הרי אלו מותרין מפני שמעמידין וכו' כך צ"ל דבגמרא פריך וכי מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברין מותרין ומשני מפני שמעמידין אותה בשעה שהמלכים עוברים ומלכים מניחין דרך זו והולכין בדרך אחרת:

משנה ז

שאלו את הזקנים ברומי כלומר דבר זה נשאל לחכמי ישראל ברומי אם אין רצונו של הקב"ה בע"ז למה אינו מבטלה אלא משמע שרצונו של הקב"ה שיהו עובדים למשמשיו הר"ן ז"ל:

משנה ח

לוקחין גת בעוטה ביד פי"א דהלכות מ"א סי' י"א ובטור י"ד סי' קכ"ג:

אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור בגמרא פריך עלה דמתניתין והתניא לענין מעשר יין משירד לבור ויקפה פירוש שיטפו החרצנים על היין כשהוא נח בבור ור' עקיבא אומר משישלה היין מן הבור להנתן בחביות ורבא מתרץ דתלתא תנאי נינהו תנא דמתניתין סבר משירד לבור אע"פ שלא קפה ורבנן דברייתא סברי עד שיקפה בבור ולר' עקיבא משישלה אבל סתמא דתלמודא מתרץ דשאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן משירד לבור אבל גבי מעשר או כרבנן או כר' עקיבא ומ"מ לפי משנה אחרונה לא קיימא לן כמתניתין:

מה שבבור אסור וכו' עי' בתוי"ט. אבל אין לפרש דר"ל והשאר מותר שאינן נאסר כשנגע העו"ג במה שבבור ע"י נצוק אבל ודאי אם נגע העו"ג הוי אסור במגע עו"ג דשפיר הוי קרוי יין כיון שנתן הכל אל התפוס דא"כ כי מקשה מיניה בגמרא לרב הונא דאמר כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך לישני ליה דרב הונא איירי במגע עו"ג דמתניתין נמי הכי אסרא דלא שריא השאר אלא ע"י ניצוק וכי תימא וכו' עד ורשב"ם ז"ל פירש מה שבבור אסור אף בלא נגיעת עו"ג מטעם כחו של עו"ג דגזרו ביה רבנן כדאמרינן לקמן בפ' בתרא והכא נמי מכח דריסתו בגת נמשך היין ויורד לבור והשאר מותר שאינו נאסר מכחו כיון שאינו עדיין יין וגם אינו לא במגע ולא בנצוק ע"כ קיצור מתוס' ז"ל. עוד כתבו ז"ל והשאר מותר פירש רש"י ז"ל אף בשתיה אבל הר"ר שמעיה ז"ל פירש מותר בהנאה דאינו נעשה יין נסך ליאסר בהנאה עד שירד לבור אבל בשתיה מיהא אסור וכן ברישא לוקחין גת בעוטה אע"פ שנוטל וכו' פירוש ואינו חשוב כאיסורי הנאה והקשה הר"ר אלחנן חדא דלוקחין הלשון משמע דמותר אף בשתיה קאמר ועוד דבגמרא וכו'. לכך

נראה לפרש כפירוש רש"י ז"ל ע"כ. ובגמרא אמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר הסל שבתוכו החרצנים והזגים המסתננים מתוכו ויורד משם לבור היין זך לא החזירו לגת אז השאר שהוא מה שבגת מותר אבל אם החזיר הסל ההוא לגת אף מה שבגת אסור ומיירי כגון שהבור מלא שטפח שולי הגרגותני ביין הבור ונאסר מה שבגרגותני וכשהחזיר מה שבגרגותני לגת נאסר ג"כ מה שבגת. ופירש רבינו אשר ז"ל בלשון שני דנראה לו דרב הונא דהכא קאי שפיר אמשנה אחרונה שחזרו לומר אין דורכין עם העו"ג משום דמכיון שהתחיל היין לימשך נעשה יין נסך וגם בהר"ן ז"ל. והעלה הר"ן ז"ל דה"פ דכיון שהתחיל לימשך דאמר רב הונא במימרא הראשונה דאפילו בגת עצמו כל שהתחיל לימשך מצד הגת לצד אחר נעשה יין נסך אפי' מה שלא נמשך עדיין כדברי רש"י ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"א מהלכות מ"א ומיהו קודם שבאו ענבים בגת לא חשיבא המשכה והיינו דתניא לקמן עו"ג שהביא ענבים בסלים ובדרדורים אע"פ שהיין מזלף עליהם מותר ע"כ:

משנה ט

דורכין עם העו"ג בסוף דריכה קאמר פירש אחר שדרך בהן הע"ג מעט שכבר נטמאו ע"י העו"ג וכן משמע בירושלמי דקאמר דורכין עם העו"ג בגת הדא דאת אמר והוא שהלכו עליו דרוכות שתי וערב אבל לא הלכו עליו שתי וערב לא ע"כ. ותו גרסינן בירושלמי הדא דתימא בשלא העלים עיניה מיניה אבל העלים עיניה לא דחיישינן לאיערובי ע"כ. ומשום מסייע ידי עוברי עבירה ליכא שהעו"ג לא נצטווה על כך וזו משנה ראשונה אבל בברייתא חזרו לומר אין דורכין כדפירש רעז"ל וגרסינן בגמרא ההוא ינוקא דתני ע"ז כד הוה בר שית שנין בעי מיניה מהו לדרוך עם העו"ג בגת אמר להו תנן דורכן עם העו"ג בגת אמרו לו והא קא מנסך בידיה דס"ל כמשנה אחרונה אמר להו דציירנא להו לידיה א"ל והא קמנסך ברגל אמר להו ניסוך דרגל לאו שמיה ניסוך. אלא א"כ נגע בו בכונת מגע. (הגהה ולשון ספר הלבוש סי' קכ"ב סעיף כ"א אין דורכין עם העו"ג יין בגת או בגיגית אע"פ שאין העו"ג נוגע ביין לא בידו ולא ברגלו כגון ששם עצים על הענבים ועלה עם העו"ג עליהם ונדכו מכח שניהם עד שיצא היין אפ"ה אסור דחיישינן שמא יגע העו"ג בידים ביין וינסך ומטעם זה אסרו אפילו בעו"ג כפות ע"כ). וביד פי"א דהלכות מ"א סימן י"א ובפי"ב דהלכות תרומות סי' י':

נחתום וכו' תוס' פ' הניזקין (גיטין דף ס"א.) ושם בירו' דף מ"ז ודשביעית ספ"ה:

לפלטר לנחתום קטן הקונה מנחתום גדול העושה העיסה והפת בביתו וכדאמרינן בפ' הזהב נחתום מחד גברא זבין ופלטר מתרי תלתא גברי זבין ומש"ה מותר להוליך פת לפלטר לפי שכבר נגמרה כל מלאכתו ולא כפי' רש"י ז"ל שפירש פלטר אופה שאין

דרך אופה לקנות פת הר"ן ז"ל. ועיין במ"ש במלת פלטר בפ"ה דמסכת דמאי וביד פ"ח דהלכות בכורים סימן י"ג:

משנה י

עו"ג עובד ע"ז. שנמצא וכו' אם יש לו עליו מלוה אסור. גמרא אמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו יין פירש רש"י ז"ל שעשה לו הישראל יין זה אפותיקי לגבות ממנו חובו. אמר רב אשי מתניתין נמי דייקא דתנן בסוף פירקין המטהר יינו של עו"ג ונותנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר כלומר הריני כאילו כבר קבלתי ממך מעות שאיני מעכב על ידך להוציא היין מרשותי בכל עת שתרצה מותר אם יש מפתח או חותם ביד ישראל אבל אם רצה ישראל להוציאו ואינו מניחו עד שיתן לו את מעותיו זה היה מעשה בבית שאן ואסרו דכיון דיש לו עליו מלוה על אותו יין מאי דבעי עביד אבל מלוה שאינה על אותו יין כמי שאין לו עליו דמי דקתני רישא הלה כותב לו התקבלתי ממך מעות שעתה אין לו כלום על היין אע"פ שיש לו מלוה חוב דמי היין והא הכא דיש לו דמי היין עליו וקתני דכיון דלאו על אותו יין הוא מותר. וראיתי כתוב בתשובות כ"י ומה שכתבת עו"ג שנמצא עומד בצד הבור של יין אם יש לו עליו מלוה אסור ולשון הירושלמי לא סוף דבר על אותו יין אלא כל זמן שיש לו מלוה על בעל היין ע"כ מלת היין קלקלה הבנתך בזה שהרי בגמרא דילן אסיקנא דוקא על אותו יין ואין להניח תלמוד ערוך שלפנינו בעבור הירושלמי ע"כ:

מותר דנתפס כגנב אפילו על הכניסה ומש"ה לא חיישינן שמא נגע דמירתת הר"ן ז"ל. וז"ל הכסף משנה סימן כ"ה דפי"ב דהמ"א וא"ת אמאי לא מפליג הכא בין נתפס כגנב לאינו נתפס וי"ל דה"פ אם יש לו עליו מלוה פשיטא שאינו נתפס כגנב ואסור ואם אין לו עליו מלוה מותר והוא שיהא נתפס כגנב ע"כ:

אין לו עליו מלוה מותר פ"ק דחולין דף ג':

ומדדו בקנה הא דנקט מדדו בקנה שמעשה כך היה או בשביל ר"ש המתיר בשתיה וההי"נ מדדו ביד דשרי בהנאה והיינו דתניא בגמרא מדדו בין ביד בין ברגל ימכר ר' נתן אומר ביד אסור ברגל מותר הרא"ש ז"ל:

או שהיה מטפח תוס' פ' כסוי הדם (חולין דף פ"ו.) וכתוב בהגהת אשרי חבית שהיתה מחמצת ומעלה רתיחות אותן רתיחות הוו חיבור ליין ואם נגע עו"ג ברתיחה של יין חמרא אסור והא דנקט מטפח ולא נקט נגע בנחת להודיעך שאין דרך ניסוך בכך ושרי בהנאה וה"ה דבנגיעה נמי אסור בשתיה ע"כ:

ור"ש מתיר אכולהו באבי דמתניתין קאי וכן כתב ג"כ הר"ן ז"ל לעיל בפרקין בדף שע"ה ע"כ. ובגמרא אמר רב אדא בר אהבה ינוחו לו לר"ש ברכות על ראשו כשהוא מתיר אפילו בשתיה וכשהוא אוסר אפילו בהנאה:

וזרקה בחמתו אית דלא גרסי מלת בחמתו ולא נהירא דבגמרא דייק מינה בחמתו אין שלא בחמתו לא אלמא דזריקה דעו"ג עושה יין נסך אם הוא שלא בחמתו ואילו זב שזרק חפץ על כלי לא טמאו וקשה לרב אשי על כלל שנתן דכל שבזב טמא בעו"ג עושה יין נסך וכל שבזב טהור בעו"ג אינו עושה יי"נ ומפרקינן כגון דאזיל מיניה מיניה פירש רש"י ז"ל שהולך ומתגלגל הכלי כל שעה על ידי שהוא מגלגלו ומורידו לבור הלכך שלא בחמתו לא דחיישינן דילמא נגע עד כאן:

זה היה מעשה והתירו אפילו בשתיה משום דבכה"ג לא מיקרי מגעו ע"י דבר אחר כיון שאין החבית ניטלת מפני כובדה ורש"י ז"ל פירש דזריקה היא וזריקה אינה אוסרת ביין נסך הר"ן ז"ל:

והכשירו נראה דגרסת והתירו היא יותר עיקר שהיא מקביל לואסרו דבסוף פרקין וכן בהרי"ף והרא"ש ז"ל אלא שבהרא"ש ז"ל כתוב כאן זה היה מעשה בבית שאן והתירו. וגם הר"ר יהוסף ז"ל הגיה והתירו. וביד פי"ב דהמ"א סימן ט' כ"ד כדכתיבנא. ובטור י"ד בסימן קכ"ד ובסימן קכ"ח. וכתב הר"ן ז"ל בפרקין בדף שע"ז ע"ב דר' יהודה בן בבא ור' יהודה דההיא ברייתא דמייתי בגמרא בפרקין דף נ"ט אה"נ דפליגי אבל מגע עו"ג בשל ישראל דמכלתין דלדידהו לא אסור אלא בשתיה ע"כ. ועיין בכללים שנתן הוא ז"ל בדף שע"ח במגעו של עו"ג בגופו ומגעו ע"י דבר אחר ובכחו ובמזיגתו ותוסיף לקח טוב:

משנה יא

המטהר יינו וכו' עד סוף הפרק פי"ג דהלכות מ"א סימן ג' ד' ה'. ובטור י"ד סימן קל"א. וע"ש בסוף הסימן בב"י במ"ש בשם תשובת הרשב"א ז"ל על שתי משניות הללו דמטהר. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל בַּבַּיִת והוא פתוח ומחק הויו: בפירוש רעז"ל המטהר יינו של עו"ג וכו' עד ואין נותן מעות. אמר המלקט צריך להיות ואין נותן עכשיו מעות. עוד בפירושו ז"ל ואפילו אין מפתח וחותם שרי וכו' עד כדאמרינן. אמר המלקט לקמן בסמוך והויא סיפא פירושא דרישא וזהו פירוש רש"י ז"ל אבל ר"ת ז"ל פירש דכולה מתני' במפתח וחותם מיירי וכן פירש רש"י ז"ל במהדורא קמא וכן בספר הרוקח סוף סימן תצ"ד. וכתב הר"ן ז"ל עליו דר"ת ז"ל ושיטה זו נכונה אצלי דתנא לא עסיק ותני אלא במאי דחמור טפי יינו של עו"ג מיינו של ישראל ולשנות ההכשר המיוחד בו שהוא צריך יותר מיינו של ישראל שכל שהוא פתוח לר"ה או שכתב לו התקבלתי הוי דינו כיין של ישראל והאי

דלא מדכר מפתח וחותם לא קשיא משום דלא חזינא בכולהו תנויין דמדכר ליה תנא דמתניתין כלל ע"כ ושם הביא הר"ן ז"ל פירושים אחרים ע"ש. וכתב עוד הר"ן ז"ל בפ' אין מעמידין דף שנ"ט ע"ב דלדעת הרי"ף ז"ל יש אומרים דמטהר יינו של עו"ג ברשותו דבעי שומר חותם בתוך חותם כשומר דמי ע"כ וכן כתב ג"כ הכא בפירקין וכתב בשם הרמב"ן ז"ל שאין כן דעת הראשונים אבל נמצא כן למקצת רבני הצרפתים ז"ל ע"כ. וראיתי להעתיק הנה רוב דבריו של הר"ן ז"ל כי הם נצרכין לביאור שתי המשניות הללו וז"ל המטהר יינו של עו"ג ונותנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות מותר אם הבית פתוח לר"ה אבל אם רצה וכו' שהיין נעשה לו משכון הואיל ויש לו מלוה על היין אסור דלא מירתת דסבר אי חזו לי לא מפסידנא דכי תבע לי אמינא דידי הוא כך פירש רש"י ז"ל ולפי זה סיפא פירושא דרישא הוא דתרתי בעינן במטהר יינו של עו"ג חדא שיהא פתוח לר"ה בעיר שיש בה ישראל ועו"ג ועוד שיהא כותב לו התקבלתי ואע"ג דפשטא דמתניתין משמע דכל חדא בבא באפי נפשה היא נ"ל שהזקיקו לרש"י ז"ל לפרש כך משום דאם איתא דסיפא לאו אורישא סמוך נמצינו מתירין מטהר יינו של עו"ג ברשותו בכותב לו התקבלתי בלחוד כל שהבית מיוחד לישראל ואפילו בלא מפתח וחותם דהא לא מדכר להו במתניתין כלל ואי אפשר דהא תניא בברייתא בגמרא אחד הלוקח ואחד השוכר בית בחצרו של עו"ג ומלאהו יין וישראל דר בחצר אחרת מותר והוא שהמפתח וחותם בידו אלמא דאפילו יינו של ישראל אע"פ שהוא שרוי בבית מיוחד של ישראל כל שאינו דר באותו חצר אסור בלא מפתח וחותם וכיון שכן היכי קתני התם במתניתין דבכתב לו התקבלתי מותר ולא מצריך מפתח וחותם כלל אלא ע"כ סיפא אורישא סמיך ורישא נמי אסיפא סמיך ותרתי בעינן בית פתוח לר"ה וכתב לו התקבלתי זה נראה לי בטעמו של רש"י ז"ל ודבריו מוכיחין כן דחזינא ליה דרפויי מרפייא בידיה דלעיל בגמרא בסמוך בהא דאמרינן אף אנן נמי תנינא המטהר יינו של עו"ג וכו' והלה כותב לו התקבלתי כתב רש"י ז"ל אם יש מפתח וחותם ביד ישראל וכתב כן כי היכי דלא תיקשי ליה ברייתא דגמרא ולפי זה לא צריכנן למימר דסיפא אורישא סמיך ובמשנתנו כתב ואפילו בלא מפתח וחוחם שרי ולפיכך הוצרך לומר דסיפא אורישא סמיך כדי שלא תיקשי עליו ברייתא זו שאמרנו ואע"פ שדבריו מוחלפין בטעמן הרי הן מוכיחין דהך ברייתא אקשיתיה ז"ל. אבל אין פירושו מחוור דא"כ ליערבינהו וליתנינהו הכי המטהר יינו של עו"ג ונתנן ברשותו וכתב התקבלתי בבית שהיא פתוח לר"ה וכו' מותר אבל אם רצה ישראל להוציא ואינו מניחו אסור עד שיושיב שומר ועוד דבתוספתא משמע דבבית פתוח לר"ה בלחוד שרי ואפילו לא כתב לו התקבלתי דתניא התם ישראל שהכניס יין

ברשות עו"ג אם יש עליו מפתח או חותם מותר ואם לאו אסור לוה עליו מן העו"ג אע"פ שיש עליו מפתח או חותם אסור ואם היה אוצר פתוח לר"ה מותר וכו' מדתני לוה עליו מן העו"ג מותר בפתח פתוח לר"ה שמעינן מינה דה"ה ליינו של עו"ג ברשותו ולא כתב לו התקבלתי דהא כי הדדי נינהו וש"מ דרישא דמתניתין בשלא כתב לו התקבלתי ואפ"ה בבית פתוח לר"ה מותר ואפילו בלא מפתח מדלא מדכר ליה במתניתין כלל לפיכך פירש הראב"ד ז"ל דבפירוש מתניתין כל חדא באפי נפשה היא רישא קתני דבבית שהוא פתוח לר"ה בעיר שיש בה ישראל ועו"ג מותר ואפילו לא כתב לו התקבלתי שכיון שאוצר זה פתוח לר"ה ואין העו"ג יכול ליכנס לתוכו אלא דרך שם כיון שנעל ישראל אוצרו אע"ג דליכא מפתח ולא חותם חמרא שרי שאם בא עו"ג ליכנס שם דרך ר"ה מירתת ואמר חזו לי ישראל ולא זבני מנאי דומיא דמאי דאמרינן בפ' אין מעמידין בין הגתות שנו דכיון דכ"ע אפכי מירתת ואמר השתא [אי חזי לי מפסדו] (מדכרו) לי דאע"ג דהתם אמרינן דבחביות פתוחות אסור הכא שרי דהתם כיון דבידו הוא נגע ולא מירתת אבל הכא כיון דמירתת מליכנס לאוצר אפילו פתוחות מותרות מיהו אם נמצא העו"ג עומד בצד היין אסור דלא עדיף מביתו של ישראל אם יש לו עליו מלוה אסור כך הוא פירושא דרישא. אבל בבא דסיפא תני שריותא אחריתי דהיכא שכתב לו התקבלתי סגי בהכי אע"פ שאין הפתח פתוח לר"ה וכי היכי דלא תיקשי לן ההיא ברייתא דתניא בגמרא דלוקח ושוכר בית בחצרו של עו"ג כל היכא שאין ישראל דר באותו חצר דצריך מפתח וכמו שכתבנו למעלה בשיטתו של רש"י ז"ל על כרחין אית לפרושי דהכא בבית שהוא פתוח לר"ה וכו' מותר ומש"ה קתני סיפא דהיכא שכתב לו התקבלתי לא בעינן שיהא פתוח לר"ה אבל פתוח למבוי מיהא בעינן א"נ דברייתא בגמ' מיירי כגון שהעו"ג דר באותו חצר אבל במתניתין בשאין העו"ג דר באותו חצר עסקינן הלכך כל שישראל דר באותה העיר מותר אפילו בלא מפתח וחותם דמסתפי מיניהי ואם אינו מניחו להוציאו מרשותו עד שיתן לו מעותיו אע"פ שכתב לו התקבלתי אסור לפי שאין כתיבת התקבלתי אלא הערמה בעלמא ואסור עד שיושיב שומר כדקתני רישא עכ"ל הר"ן ז"ל:

בעיר שכולה עו"ג אסור בגמרא פריך ואפילו בעיר שכולה עו"ג הא איכא רוכלין המחזירין בעיירות דמירתת עו"ג מהם דילמא חזו ליה ומוקי לה שמואל בעיר שיש בה דלתים וברית שאין נכנסין בה אלא ברשות וכי חד עייל כ"ע ידעי ומצי למיקם עלה דההיא שעתא כך פירש רש"י ז"ל. והראב"ד ז"ל פירש בעיר שיש בה דלתים ובריח שהיא חשובה שרוכליהם בתוכה ואינה צריכה לרוכלים אחרים שיבאו מחוצה לה ע"כ. וכתוב עוד שם וכי תימא וכיון דברוכלין המחזירין בעיירות סגי אמאי בעינן במתניתין בעיר

שכולה עו"ג שיושיב שומר ליסגי בישראל דר באותה העיר ליתא דהתם רבים נינהו ומירתת דילמא חד מינייהו חזי ליה אבל מישראל יחידי לא מירתת ע"כ:
בעור שיש בה עו"ג וכו' דחושש הוא אפילו בלילות שאם לא יראנו זה יראנו זה דאפילו בלילות אין רגל כל העולם כלה מר"ה תשובת רשב"א בב"י שם סוף סימן קל"א:

משנה יב

המטהר וכו' ב"י יו"ד סימן רכ"ט. ועיין בהר"ן ז"ל לקמן פ' בתרא דף שפ"ג ע"ב בביאור משנה זו לדעת ר"ת ז"ל. שכתב שהוא מפרשה אפילו בעיר שאין ישראל דרין בה ואפילו שהודיעו שהוא מפליג כל שיש בו פתח פתוח למבוי שרי אבל אחרים מחמירין לומר דדוקא בעיר שישראל ועו"ג דרין בה הא לאו הכי כל שהודיעו שהוא מפליג אסור. ועיין עוד שם בכללים שנתן לספק מגע עו"ג. ואיתה למתניתין בפירקין דף ס' סמוך למקומה וכדכתבינן לעיל. וכבר הארכתי בביאור משנה זו לעיל בסמוך. ודע כי במה שתמצא כתוב בסוף תשובת הרשב"א ז"ל שהביאה ב"י בטור יו"ד סוף סימן קל"א דהאי סיפא דכתב לו התקבלתי אפילו נמצא עומד בצד הבור של יין שרי חלק עליו הר"ן ז"ל והכריח כדברי המפרשים ז"ל שכתבו דדוקא כגון שלא נמצא העו"ג עומד בצד היין אבל אם נמצא שם אסור דכיון שהבית שלו אינו נתפס כגנב על הכניסה וחיישינן דילמא נגע ע"כ. וכתב שנראה ג"כ שרש"י ז"ל סובר כן ע"ש:
זה היה מעשה בבית שאן ואסרו חכמים כך כתוב בהרא"ש ז"ל. וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל:

פרק ה

משנה א

השוכר את הפועל. ואיתה בתוס' פ"ק דחולין דף ד' והרא"ש ז"ל שם דף ק"נ. וביד כי"ג דהמ"א סימן ט"ו ט"ז י"ז י"ח י"ט. ובטור י"ד סימן קל"ג:
ביין נסך יין נסך ממש קאמר שנתנסך לע"ז וסתם יינם מיבעיא לן בגמרא ואיפשיטא לאיסורא. ומפרש בגמרא שכרו אסור משום קנסא ומשמע לפי זה דאינו אסור אלא לו אבל לאחרים שרי וכתוב באורחות חיים הלכך בדיעבד טוב שיקח השכר ויתנני לעניים משיניחנו לעו"ג אבל לדעת הרמב"ם ז"ל אפילו לאחרים אסור:
אע"פ שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר. בגמ' פריך ואע"ג דלא אמר לו העבר לי החבית אחר שנשלמה פעולתו לעתותי ערב אלא באמצע היום מותר ורמינהי השוכר את הפועל ולעתותי ערב א"ל העבר לי חבית של יין נסך ממקום

למקום שכרו מותר טעמא דא"ל לעתותי ערב דכבר נתחייב לו כל שכרו קודם העברת החבית אבל כוליה יומא לא ומשני אמר אביי כי תנן נמי מתניתין לעתותי ערב תנן רבא אמר לעולם דלא א"ל לעתותי ערב ולא קשיא מתניתין כגון דא"ל העבר לי כל חבית וחבית בפרוטה ונמצאת חבית של יין נסך ביניהם שדי פרוטה לנהרא א"נ לא שקיל מיד עו"ג ואינך משתרו דהא לא שייך שכר ההוא חבית בהדי אינך דכל חדא אגרא דידה באפי נפשה ובריייתא דכי לא אמר לו לעתותי ערב הוי כל שכרו אסור כגון דא"ל העבר מאה חביות בק' פרוטות דכל כמה דלא אעברינהו לכולהו לא יהיב ליה מידי הלכך כוליה אגרא שייך ביה ואסור:

משנה ב

ידיחן והן מותרות בי"ד בפט"ו דהלכות תרומות סי' י"ח:

ואם היו מבוקעות אסורות דהשתא מתערב י"נ לתוכן ובירושלמי מוכח שאם היו הענבים קרובים לינטל עוקצן כמבוקעות דמו מפני נקב הנשאר בזנבות ואסורות תוס' והר"ן ז"ל אלא שלשון תוס' בשם הירושלמי כך אבל אם ניטל העוקץ הוו כמבוקעות וכו'. ובטור א"ח סימן תמ"ז וביו"ד סי' קל"ד:

נפל ע"ג תאנים או על גבי תמרים אם יש בהם בנ"ט אסור לא גרסינן ליה וכן בירושלמי ליתיה וגם בהרי"ף והרא"ש ז"ל ליתיה וכן נראה ג"כ מפירוש הרמב"ם ז"ל וגם תוס' כתבו דר"ת ורבינו שמואל לא גרסי ליה ולפי זה צריך לפרש מה שמקשה בגמרא מעשה לסתור על נפילת יין בענבים קאי דגרוגרות דמו לענבים מבוקעות ולספרים דגרסי ליה קשה שהיה לו לומר בגמרא חסורי מחסרא והכי קתני בד"א בתמרים ותאנים לחים אבל ביבשות נט"ל ומעשה וכו' ע"כ. וגם הר"ר יהוסף מחקו: ועוד הגיה מעשה בביתוס בן זונין והיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברו חביות של י"נ על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירו זה הכלל כל שהוא בהנייתו בנותן טעם אסור וכל שאינו בהנייתו בנותן טעם מותר כגון החומץ שנפל לגריסין. בפירוש רעז"ל חסורי מחסרא וה"ק דאם נותן טעם לפגם מותר הכי הוא מסקנא דהלכתא אנן כתבו תוס' ז"ל דהכא ודפ' אלו עוברין (פסחים דף מ"ד) שלש מחלוקות בדבר רבנן סברי דאפי' קדרה בת יומיה א"א דלא פגמה פורתא ואפ"ה אסרה הכתוב במדין ור"ע ור"ש ס"ל דקדרה בת יומה לא פגמה כלל אבל דלאו בת יומה דפגמה שריא דנ"ט לפגם מותר דגמרי מנבלה דכתיב בה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה הראויה לגר קרויה נבלה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה ור"מ פליג עליה דר"ש וס"ל דנט"ל אסור דגמר מגיעולי עו"ג דאסר הכתוב אע"ג דנט"ל הוא דאפילו קדרה בת יומה אי אפשר דלא פגמה פורתא כרבנן קמאי אלא דרבנן

קמאי ס"ל דטעם כעיקר לא ילפינן מגיעולו עו"ג משום דהוי חדוש דהא כל נ"ט לפגם מותר דילפינן מנבלה ואיהו ס"ל דלאו חדוש הוא וילפינן מיניה לכל התורה כולה דטעם כעיקר דאיהו ס"ל דמה שהתיר הכתוב נבלה מוקמינן לה בסרוח מעיקרא ע"כ מתוס' ז"ל. ועיין עוד במ"ש שם ר"פ אלו עוברין. וביד פט"ז דהלכות מ"א סי' ל"ב ל"ג וכתוב שם נפל ע"ג תאנים הרי אלו מותרות מפני שהיין פוגם בטעם התאנים ע"כ:

ונפל על גביהם ובא מעשה לפני חכמים והתירו כצ"ל:

כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין ס"א לתוך גריסין ופירש חומץ של יין נסך. ובטור י"ד סימן ק"ג וסימן קל"ד. בפי' רעז"ל כגון שמנונית הדגים או הבשר בדבש וזה מותר לכתחילה ע"כ וכתב עליו החכם הר"ר סולימאן אוחנא ז"ל לכתחילה לא דק ע"כ. עוד בפירוש רעז"ל ויש פוגם בתחלה ומשביח בסוף כגון הדבש ביין. אמר המלקט אפשר לומר שהוא תקרובת ע"ז או דבש של עו"ג כלומר שנתבשל בקדרת איסור נבלה וטרפה בת יומה. עוד בפי' רעז"ל מקדיח ומשביח ואע"פ שכשמרתיחן אח"כ פוגם טעמא כך צ"ל:

משנה ג

עו"ג שהיה מעביר כו' עד סוף סי' ה' ביד בפי"ב דהמ"א סימן ט"ו ט"ז י"ז. ובטור י"ד סימן קכ"ט:

כדי שיפתח ויגוף ותיגב כך היא הגרסא בירושלמי בכוליה פירקין גם בהרי"ף והרא"ש דליכא גרסת מלות את החבית. גם הר"ר יהוסף ז"ל מחקם:

משנה ד

המניח עו"ג וכו' בתשובות הרשב"א ז"ל סימן תקפ"ח. ותמהתי שראיתי ברב אלפס ז"ל בכל הדפוסים בבא דעו"ג בחנות קודמת לבבא דקמן הן אמת שבגמרא בפסקא כך הוא ג"כ אבל נראה ששם הוא טעות כדמוכח מן הצריכותא שבגמרא שהביא כבר רעז"ל. ואיתה בתוס' רפ"ק דסוטה ובגמרא פ"ק דחולין דף ג' וכתבו שם תוס' ז"ל דאע"ג דקתני המניח בה"א מסיק הכא פירוש בשמעתא קמייתא דשחיטת חולין דמיירי לכתחילה. ובטור יו"ד סימן קי"ח וכתוב שם בבית יוסף בסימן קכ"ט שכתב הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל דמש"ה נקט לישנא דהלך לו בקפנדריא לומר דלא ידעו הם שהלך לרחוץ ע"כ בסוף פירוש רעז"ל אבל במניח עו"ג בחנותו דאיכא למימר אחיד ליה לבבא וכו' אמר המלקט הוסיף הרמב"ם ז"ל על צריכות הגמרא ופירש או בהפך נאמר בים שאפשר שנכנס בתוך הים ויסתר מן העין הוא שנאמר שיהיה מנסך בזה הזמן אבל בחנות אפילו הוה נסתר יותר לא יתנסך לפי שהוא ירא שיבואו הבעלים ואי אפשר לו להעביר החנות ממקומו לפיכך הודיעך ששיעור הזמן אחד לדעת חכמים בכל ע"כ. ופירש בתוי"ט כתב הר"ב

ואשמועינן וכו' והיה נראה לפרש דמש"כ מעביר חבית עם ישראל שלא יוכל להפליג כיון שהוא לבדו ואין אחד יכול לשאתו דהכי דייק לישנא דעם ישראל דמשמע שהישראל מסייעו וכו'. [הגה"ה וגם אני ההדיוט נדחקתי במלת עם והיה נלע"ד לפרש שהישראל היה מעביר כדי יין ממקום למקום וקרא לעו"ג או בחנם או בשכר שיעביר לו גם הוא והיו שניהם מעבירים יחד כל אחד כד אחד על כתפיהן או לפניהם או בסל או בקופה וזה הפירוש לא ינגד דברי הרמב"ם ז"ל שכתב והוא הולך אחריהם לשמרם דמה לי הולך אחריהם ריקן או טעון גם הוא דוק]:

משנה ה

ושעל הדולפקי מותר דאינו מוכן לסעודה זו. כתב הר"ן ז"ל הני באבי ליתנהו כולהו בחדא גוונא דבבא קמייתא דעו"ג שהיה מעביר דוקא בחביות סתומות א"נ בפתוחות וחסרות הרבה אבל פתוחות ומלאות אסור וראיה לדבר מדאמרינן בפ' ר' ישמעאל וכו' הלכך על כרחין הך בבא דעו"ג שהיה מעביר לאו בפתוחות ומלאות מיתוקמא אבל הנך בבא דמניח יינו בקרון ומניח עו"ג בחנותו והיה אוכל עמו על השלחן שריותא דידהו אפילו בפתוחות היא כיון שאין העו"ג נושא אותן וראיה לדבר מדקתני בסיפא דמתניתין ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף מה שעל הדולפקי אסור חביות פתוחות אסורות מכלל דברישא [הגה"ה פירוש רישא קאי אריש דהני תלתא באבי בתראי היכא דקתני בהו מותר] אפילו פתוחות מותרות ודקתני ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום וכו' לאו משום דתנא בין ברישא בין בסיפא [הגה"ה פירוש רישא וסיפא דהני תלתא באבי בתראי] בסתומות דוקא מיירי אלא ה"ק ואם הודיעו שהוא מפליג פתוחות אסורות לאלתר וסתומות נמי אסורות בכדי שישתום וכו' ומיהו שריותא דרישא [הגה"ה פירוש קאי אריש דתלת באבי בתראי] אפילו בפתוחות היא והכי איתא בהדיא בתוספתא וכו' הלכך כל הני באבי דמתניתין שריותא דידהו אפילו בפתוחות היא בר מבבא דרישא דכיון שהעו"ג נושא חביות של יין על כרחין אילו היו פתוחות ומלאות אסור מההיא דר' ישמעאל כדכתיבנא. ומיהו בענין סתימתם כתב הרמב"ן ז"ל דכל שהן סתומות בפקק של עץ וכיוצא בו דַיַן בכך והיינו דלא מפרש בבבא קמייתא דמתניתין דוקא בחביות סתומות היא אע"ג דבאבי אחרנייתא אפילו בפתוחות לפי שאין דרך להעביר כדי יין ממקום למקום בלא פקק של עץ וכיוצא בו. אבל הראב"ד ז"ל כתב דבבא קמייתא דמתניתין דוקא בסתומות לגמרי הא לאו הכי אסורות אפילו הן חסרות שמכיון שנתעלמו עיני ישראל מן העו"ג יכול לפרקה מכתפו ולהניחה מעט וליגע ואומר לנוח מעט הורדתיה הלכך אם מלאה הוא אסורה מיד ואפילו לא הניחו כלל מההיא דפ' ר"י ואם חסרה היא כיון

שנתעלמו עיניו ממנו אסור שמא הורידה מכתפו. ודאמרינן ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתום ויסתום ויגוב ה"פ שאם הודיעו שהוא מפליג במקום פלוני ויש באותו הילוך שיעור כדי שישתום ויסתום ויגוב אסור אבל אם הודיעו שהוא מפליג כדי פתיחה בלחוד אע"ג ששהה כדי שישתום ויסתום ויגוב מותר דעו"ג מסתפי ואמר אי פתחנא אתי ישראל ומשכח לחביתו פתוחה או ימצאני מתעסק בסתימתה או שימצא סתימתו לחה ומיתפיסנא כגנב וכן דעת הראב"ד ז"ל. אבל יש מי שאומר שכל שהודיעו שהוא מפליג כדי פתיחה ושהה כדי שישתום ויסתום ויגוב אסור שכיון שהעו"ג בטוח שלא ימצאנו בשעה שהוא פותחה פתח ולא מירתת שאפילו ימצאנו ישראל בשעה שהוא סותם אותו מצי לאישתמוטי ולמימר חד מעו"ג אחריני דהוו הכא פתחה ואנא סתימנא לה עכ"ל ז"ל. אבל הרא"ש ז"ל כתב דבבא דעו"ג שהיה מעביר אפילו בחבית פתוחה מיירי דומיא דתמרין ופועלין דמייתי עלה בגמרא דמיירי בחבית פתוחה וכן בלגין שעל הדולבקי מיירי בחבית פתוחה דומיא דעל השלחן וכן עו"ג שנמצא עומד בצד הבור דשלהי פ' ר' ישמעאל וכן מעשים בכל יום דאפילו חביות פתוחות שנמצא העו"ג עומד אצלם מתירין אותם ולא חיישינן שמא נגע ותימא אמאי לא חיישינן והלא בקל יכול ליגע וי"ל כיון שיודע העו"ג שיפסיד הישראל יינו אם יגע בו מירתת עו"ג וכל היכא דסבר דילמא חזי ליה ישראל לא נגע ואין לו פנאי לנסך דכל שעתא ושעתא אמר השתא אתי ישראל וחזי לי וה"נ תניא בתוספתא פרוור שישראל ועו"ג כונסין לתוכו יין אע"פ שחביות פתוחות והעו"ג יושב מותר מפני שהן בחזקת המשתמר ע"כ והביא שם דעת הראב"ד ז"ל ובסוף כתב ואין נראה להרמב"ן ז"ל לחלק בין הני בבות דמתניתין אלא כולן בפתוחות איירי ע"כ וכתב עוד וגבי מעביר סתומות בפקק של עץ היינו כפתוחות כיון שיכול לפתוח בלא זיוף ע"כ:

ושעל הדולפקי מותר וכגון שלא הודיעו שהוא מפליג ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף מה שעל הדולפקי אסור וחביות פתוחות ואפילו סתומות אם שהה כדי שיפתח ויסתום ויגוב אסורות כיון שחיזק ידיו למזוג ולשתות אע"פ שלא הודיעו שהוא מפליג מתוס' והרא"ש ז"ל. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל ואם אמר לו הוי מוזג ושותה וכו' חביות פתוחות אסורות פירש דוקא אאם אמר לו הוי מוזג וכו' קאי כן נ"ל:

משנה ו

בולשת עו"ג שנכנסה לעיר וכו' מאי דקשה אמתניתין אמתני' דעיר שכבשה כרכום דבפ' שני דכתובות נכתב שם בס"ד. ומחק הר"ר יהוסף ז"ל מלת עו"ג ומלת לפי. ומתניתין מייתי לה בשבת פ' כירה (שבת דף מ"א) ובר"פ כל היד:

סתומות מותרות פירש הר"ן ז"ל שכיון שהם סתומות ה"ז ראיה שלא פתחום שאם פתחום לא חזרו לסותמן שאין אימת אדם עליהם וכ"ש דשרו לר' אליעזר דלא חייש לזיופא בברייתא פ' אין מעמידין (עבודה זרה דף ל"א) וסגי ליה בחותם אחד ומיהו בין לדידיה בין לרבנן דוקא סתומות במגופה של טיט אבל בפקק של עץ כפתוחות דמו דכי מהדר ליה לפקק לאו משום אימתא אלא משום אורחא דמילתא:

בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך בין בכרכום של אותה מלכות בין של מלכות אחרת וכן מוכח בפ' האשה שנתארמלה ומיהו דוקא בפתוחות מתחלתן אבל סתומות שנפתחו חיישינן להו ע"כ. וביד בהלכות מ"א פרק י"ב סימן כ"ג ולשונו שם גדוד שנכנס למדינה דרך שלום כל החביות הפתוחות שבחנויות אסורות וכו' ובטור י"ד סימן קכ"ט:

משנה ז

אומנים ישראל ששלח להם עו"ג חבית של יין נסך בשכרן מותר שיאמרו לו וכו' כך צ"ל אלא שכתב הרשב"א ז"ל דיש מפרשים משנה זו כשעשו מלאכה אצל ישראל וישראל זה אמר לעו"ג לפורעם בשבילו והוא שלח להם חבית של י"נ והכל עולה לטעם אחד ע"כ. אלא דלפי פירוש זה אין צורך להגיה לשון המשנה ושמא מי שראה פירוש זה חשב שכך צריך להיות גרסת המשנה כדי שלא ידחק בפירוש זה. והר"ר יהוסף ז"ל כן הגיה אלא שמחק ג"כ מלת בשכרן. וביד פי"ג דהלכות מ"א סימן כ' כ"ג כ"ד. ובטור י"ד סימן קל"ב. וכתב הר"ן ז"ל ומיהו לאו דוקא דמיה דה"ל רוצה בקיומו דאסור אלא כך הוא מותר שיאמרו לו עד שאתה שולח לנו חבית זו תהא שלך ותן לנו דמיה כנגדה ובכי ה"ג אין רוצין בקיומו כלל ואם משנכנסה לרשותם אסור דכיון דזכו ביה כי שקלי דמיה דמי י"נ קא שקלי וכך הם דברי הרשב"א ז"ל בתורת הבית אלא שפירש משנה זו בשלא פסק להם ולערב שלח להם חבית של יין שוה דינר ע"כ. ואיני יודע למה הוצרך לפרש כן דאפי' פסק להם שכר משמע דדינא הכי הוי ושמא י"ל דאורחא דמילתא נקט שאין דרך לפסוק מעות ולשלוח יין אבל כשעושין מלאכה סתם לפעמים שולחים יין עכ"ל ז"ל. וברי"ף דף ש"ף ע"ב העלה הר"ן ז"ל דודאי כל היכא דאמר לו העו"ג המתן עד שאמכור ע"ז או י"נ ואביא לך אסור ומתניתין דהכא שאני דאינהו לא אמרי מכור אותה ותן לנו את דמיה ואיהו נמי לא אמר להו המתינו לי עד שאמכור אלא הכי אמרי ליה עד שאתה נותן לנו חבית שוה עשרה דינרים תן לנו עשרה דינרים שהם דמיה הלכך אין כאן רוצה בקיומו כלל ע"כ:

המוכר יינו לעו"ג וכו' ירושלמי פ"ק דקדושין דף ס' ופירש הרא"ש ז"ל דמיו מותרין דכי משכיה עו"ג אכתי לא הוי יין נסך ובמודד לתוך כליו של ישראל או לתוך כליו של עו"ג שהדיחו דלית ביה עכבת יין ואפילו לא הדיחו בדיעבד שרי כרשב"ג דאמר ימכר כולו לעו"ג חוץ מדמי י"נ שבו ע"כ. ועיין בספר הלבוש סימן קל"ב במה שפלפל שם סעיף ב':

אם יש בו פירש הר"ן ז"ל אם יש בשולי המשפך עכבת יין כלומר מקום שמתעכב שם טפת יין אסור לפי שנשאר שם מן היין שמדד לתוך צלוחיתו של עו"ג ובגמרא מפרש דההיא עכבת יין מיתסרא למאן דס"ל נצוק חבור משום נצוק לפי שעכבת יין זו שבשולי המשפך מחוברת ע"י נצוק ליין שבצלוחיתו של עו"ג ולמאן דלית ליה נצוק חבור מוקמינן לה בשפחסתו צלוחיתו כלומר שנתמלאת צלוחית העו"ג עד היין שבשולי המשפך ונתחבר ממש יין שבמשפך ליין נסך שבצלוחית ויש גורסין עקבת יין בקוף ופירש לכלוך יין והכי מוכח בירושלמי דאמרינן כמה דתימר עקובה מדם והאי אסור בהנאה קאמר דאי לאוסרו בשתיה למה לי עקבת יין אפילו אין בו עקבת יין אסור בשתיה שכיון שמשפך זה היה צריך הדחה ולא הדיחו ודאי שאוסר היין בשתיה אלא לענין איסור הנאה קאמרינן ומש"ה דוקא כי אית ביה עקבת יין. ועי' בתוי"ט עד נהנה מן האיסור אסור אע"פ שאינו נהנה מן האיסור אסור ואחרים אומרים דהאי אסור בשתיה קאמר דכי לית ביה עכבת יין שרי אפילו בשתיה שאע"פ שהוא מחוסר הדחה כיון שהוא מכניסו לקיום מכיון שיבש י"נ שעליו אם נשתמש בו אינו אוסר את היין אפילו בשתיה וכתב הרמב"ן ז"ל שאין זה נראה אלא במשפך לפי שאין היין מתעכב בו אבל בכסי וכיוצא בהן לא:

המערה מכלי אל כלי למ"ד נצוק חבור מוקמי לה בגמרא דקא מקטף קטופי כלומר שיפסוק ראש העליון של נצוק קודם שיגיע ראש התחתון לכלי האסור ודייקינן מרישא הא דביני ביני אסור משום דנצוק חבור ואע"ג דמסיפא נמי איכא למידק הא דביני ביני שרי לא דייקינן הכי אלא אגב דתנא המערה ממנו מותר תנא נמי ואת שעירה לתוכו אסור וה"ה דביני ביני נמי אסור ולמאן דלית ליה נצוק חבור דייקינן מסיפא ואת שעירה לתוכו אסור הא דביני ביני שרי ומרישא לא דייקינן מידי אלא אגב סיפא נקטה עכ"ל ז"ל. והכי גרסינן בגמרא אמר רב הונא נצוק וקטפרס ומשקה טופח חבור לענין י"נ א"ל רב נחמן לרב הונא מנא לך הא אילימא מדתנן ספ"ח דטהרות הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינם חבור לא לטומאה ולא לטהרה לטומאה ולטהרה הוא דלא הוי חבור הא לענין י"נ הוי חבור אימא סיפא האשבורן חבור לטומאה ולטהרה לטומאה ולטהרה הוא דהוי חבור הא לענין י"נ לא הוי חבור אלא מכאן ליכא למישמע מינה מידי וקיימא לן

כותיה דרב הונא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכות מ"א. ועיין בב"י במ"ש בשם הרשב"א ביו"ד סימן קל"ד. וביד שם בהלכות מ"א סי' י"א י"ב:
וחזר ומדד הגיה הר"ר יהוסף ז"ל ונטלו ומדד לתוך וכו'. עוד הגיה המערה מכלי לכלי המערה ממנו מותר ואת וכו' וכתב כן מצאתי מוגה:

משנה ח

יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא ביד שם פט"ז סימן כ"ח ובירושלמי פ' שני דערלה. ובטור י"ד סימן קל"ד. והוכיח הר"ן ז"ל מן התוספתא דכל היכא דתני י"נ אף סתם יינם במשמע אא"כ פירש ודלא כר"ת ז"ל שכתב בספר הישר דכי תנן י"נ אסור ואוסר בכ"ש דוקא בי"נ ממש דומיא דמים במים שאין הדברים אמורים אלא במים שנתנסכו ודאי לע"ז אבל סתם יינם בנ"ט כשאר איסורין שבתורה ואין זה מחוור מן התוספתא וכו' עד ומיהו דוקא ביין שנאסר בהנאה אבל יין שאינו נאסר אלא בשתיה אינו אוסר בכ"ש דהא אמרינן בגמרא דהאי דאוסר י"נ בכל שהוא משום חומרא דע"ז הוא הלכך דוקא בי"נ שנאסר בהנאה שיש בו משום לתא דע"ז אבל ביין שלא נאסר אלא בשתיה דלית ביה משום לתא דע"ז לא ע"כ:
יין במים ומים ביין בנ"ט תוס' פ' גיד הנשה (חולין דף צ"ז) וכתב התי"ט. ומ"ש הר"ב ומסקנא דמילתא לפי ההלכה וכו' לא בא למעט מן ההלכה כל מה שנתבאר עד עתה אלא שלהורות הלכה בכל איסורין הוא דאתא ע"כ. והאי שפסקו הפוסקים דכל איסורין שבתורה בין במינם בין שלא במינם בנ"ט כר' יוחנן ור"ל לגבי רב ושמואל ומיהו איכא דנפקי מהאי כללא בדבר שיש לן מתירין דאפילו באלף לא בטיל אם נתערב במינו כמו שכתבתי בפ' ששי דנדרים סימן ז' וחמץ בפסח בין במינו בין שלא במינו דאיסורו בכל שהוא ע"כ בקיצור מהר"ן ז"ל. בפירוש רעז"ל חוץ מטבל וי"נ וזה הכלל לאתויי טבל. ופירש תוס' דהה"נ דמים במים במשהו כיי"נ. ובירושלמי מפ' טעמא דטבל אוסר בכל שהוא משום דהוי דבר שיש לו מתירין שהרי אפשר לתקנן ממקום אחר. וכן ביד כט"ו דהמ"א סימן ו'. ובגמרא דילן דמפרשינן טעמא משום דכהתירו כך איסורו תירץ ר"ת דמיירי כשאין לו טבל ממקום אחר והביא ראיה מפ' הזהב. ובגמרא אוקימנא למתניתין אליבא דרב דימי שאמר משום ר"י המערה י"נ מחבית לבור אפילו כל היום כולו ראשון ראשון בטל דמתני' דקתני י"נ אסור ואוסר בכל שהוא דוקא בדנפל התירא לגו איסורא כלומר דבכה"ג אפילו נפלה חבית גדולה של היתר לתוך טפה של י"נ נאסר הכל דבכה"ג מחמרינן בי"נ [יותר] משאר איסורין אבל היכא דנפל איסורא לגו התירא ראשון ראשון בטל אא"כ נופל בבת אחת כדי נתינת טעם וטעמא דמילתא לפי שאותו

דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הבא עליו ולפיכך כשהאיסור עומד במקומו ואפילו משהו אוסר את היין שבא עליו ואפילו חבית גדולה בבת א' משום חומרא די"נ אבל כשההיתר במקומו והאיסור בא עליו ההיתר מבטל את האיסור אא"כ בא עליו איסור מרובה שיש בו כדי ליתן טעם בהיתר וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל וזה כענין ששנינו בפ' שני דמקואות דרביעית מים שאובים בתחלה פוסלין את המקוה מפני שמי המקוה באין עליהם ואילו על פני המים אין השאיבה פוסלת אלא בשלשה לוגין וכל ה"מ במין במינו אבל במין בשאינו מינו קיל טפי דחמרא דהתירא דנפיל בבת אחת למיא דאיסורא ואין במים של איסור כדי ליתן טעם בו מותר והיינו דתנן יין במים בנ"ט ולפי דרך זה הדבר ברור שיש חילוק בין י"נ לשאר איסורין שביין נסך אם נפל היתר מרובה בבת אחת לתוך איסור מועט נאסר ואילו בשאר איסורין בעינן שיהא באיסור כדי נתינת טעם וכן בזה הדרך בעצמו הוא החילוק שיש בין מין במינו ומין בשאינו מינו בי"נ והא דתנן קמן י"נ שנפל לבור כולו אסור בהנאה יוקי לה רב דימי דוקא כשנפלה חבית גדולה ונשברה ונפלה בו כאחת. ואותבינן עליה דרב דימי מדתנן במתניתין יין במים בנ"ט מאי לאו דנפל איסורא לגו התירא וקתני דמכי יהיב טעמא מתסר אלמא דלא אמרינן ראשון ראשון בטל ודחינן לא דנפל התירא לגו איסורא הר"ן ז"ל והאריך הוא ז"ל לכתוב דעת הראב"ד ז"ל ודעת תוס' והרמב"ן ז"ל בענין שאר איסורין היכא דנפל התירא לגו איסורא מעט מעט אי אמרינן ראשון ראשון בטל ונראה שהוא ז"ל העלה דלא אמרינן ראשון ראשון בטל רק בערלה מטעם שכתבתי בשמו ז"ל שם פ' שני דערלה סימן ב' וסימן י"א וכתב בסוף הלכך מתניתין דקתני יין במים בנ"ט לדידן דלית לן דרב דימי כפשטה מיתוקמא באיסורא לגו התירא שאע"פ שנפל כדרך הנופלין ראשון ראשון בטל ע"כ בקיצור מופלג ביותר. ועוד כתב ז"ל דלפירוש רבינו יצחק ז"ל דס"ל שאע"פ ששאר האיסורין אינם בטלין בפחות מס' יין שאני שבששה חלקי מים נפגם ואינו משביח המים אלא פוגמן וה"ל נט"ל דמותר בכל איסורין שבתורה ולפי פירוש זה הא דתנן יין במים בנ"ט לשבח כלומר בפחות מששה חלקים מים הא בששה חלקים מים מותר שאין טעמו משביח אלא פוגם וקיוהא בעלמא הוא ע"כ בקיצור. ועיין במ"ש בפ' שני דערלה סימן ז'. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל זה הכלל מין במינו כל שהוא:

משנה ט

ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן כתוב בספר המאור דע כי יש הפרש בין איסור משהו האמור לענין חמץ בפסח ובין אוסרין בכל שהוא האמור כאן כי משהו האמור להלן הוא אמור על עצם האיסור וכל שהוא האמור כאן הוא אמור על ההיתר לומר שאין האיסור

בטל אפילו באלף של היתר ע"כ. ואיתה בר"פ התערובות ובר"פ כל האיסורין. ותוס' פ' כל שעה (פסחים דף ל') ודפ' כסוי הדם (חולין דף פ"ז:)
יין נסך ביד רפי"א דהלכות מ"א:
וע"ז ועורות לבובים ביד בהלכות ע"ז פ"ז סי' י"ט ובטור י"ד סימן ק"מ. ונראה דאותה בהמה שממנה הוציאו הלב מחיים כולה אסורה בהנאה אע"פ שלא הקריבו ממנה לפני ע"ז רק לבה והחדוש הוא שאפילו עורה נאסר ולכן כל העורות לבובין שימצאו ביד העו"ג אסורין אפילו בהנאה כדתנן לעיל פ' שני סימן ג' ואע"פ שאפשר שלא נקדר לע"ז אפילו שיש עליו קורט דם עכ"ז אסור דמסתמא כיון שיש עליו קורט דם או נמלח כדכתיבנא שם לעיל פ' שני סימן ג' תלינן לחומרא והשתא קתני הכא דאפילו נתערב עור א' לבוב ודאי לע"ז בכמה עורות לבובין שלא לע"ז דכולן אסורין אפילו א' באלף וה"ה נמי אם נתערבה חתיכה מעור לבוב לע"ז עם חתיכות של עור דהתירא דכולן אסורות כך נלע"ד:
ושעיר המשתלח צריך להעביר עליו הקולמוס וכן בירושלמי ובהרי"ף ובהרמב"ם והרא"ש ליתיה וגם הר"ר יהוסף ז"ל מחקו. וכן מוכרח וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד. ופירש רש"י ז"ל וצפורי מצורע וחולין שנשחטו בעזרה איסורי הנאה נינהו ובמסכת קדושין מפ' להו ע"כ. נראה שכך היתה גרסתו ז"ל ותימה הוא דאמאי שינה התנא לשונו ממה ששנה בפ' שני דקדושין סימן ט'. ועוד קשה לפירוש רש"י ז"ל במ"ש ובמסכת קדושין מפרש להו על צפרי מצורע וחולין שנשחטו בעזרה דהא כולה נמי מפרש להו התם בגמרא משור הנסקל ואילך. ועוד קשה שרש"י ז"ל פירש בכאן דשער נזיר אסור בהנאה מקרא דכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים ואילו התם נפקא לן מקרא דכתיב קדוש יהיה גדל פרע כמו שנכתב שם סימן ט'. ורעז"ל העתיק שם משם וכאן מכאן. בפירוש רעז"ל וכל הני דחשיב במתניתין דבר שדרכו לימנות הוא וכו'. אמר המלקט ובגמרא פריך וליתני נמי אגוזי פרך ורמוני בדאן דדבר שבמנין ואיסורי הנאה נינהו ומשני הא תנא ליה התם בערלה הראוי לערלה ערלה ופריך נמי ליתני ככרות של ב"ה לענין חמץ בפסח דבר שבמנין הוא ואיסור הנאה ומשני מאן שמעת ליה הא ר' עקיבא הא תנא ליה נמי התם בפ"ג ר' עקיבא מוסיף אף ככרות של בעל הבית ע"כ. עוד בפירוש רעז"ל הרי אלו למעוטי וכו'. אמר המלקט פירשו תוס' וגם הרא"ש ז"ל הכא וגם בפרק גיד הנשה מכח קושיא דהאי דקאמר בגמרא הרי אלו למעוטי וכו' היינו למעוטי דלא חשיב להו תנא פירוש שלא ירד לשנות אלא היכא דאיכא תרתי דבר שבמנין ואיסורי הנאה וכה"ג אמרינן ברפ"ק דב"ק דקאמר מניינא דמתניתין למעוטי דר' אושעיא ודר' אושעיא למעוטי דר' חייא ולאו משום דפליגי בהו דכולהו מודו דאבות נינהו לשלם

ממיטב. אבל קשה דכי פריך הכא בגמרא וליתני נמי חתיכת נבלה אמאי לא משני דלא תנא לה משום דכבר תנא בפ' גיד הנשה וכן חתיכה של נבלה וכו' דקתני ואם לאו כולם אסורות כדמשני אהא דאגוזי פרך וי"ל דהכי פריך הכא בגמרא וליתני נמי חתיכת נבלה ואי משום דכבר תנא לה בפ' ג"ה א"כ לא ליתני חתיכת בשר בחלב כיון דכבר אשמעינן בפ' גיד הנשה דחתיכת איסור לא בטלה משום דהוי דבר שבמנין ולפי זה צריך לפרש דדבר שבמנין ולא איסור הנאה בטל להההוא תנא ולכך לא נקט אלא חתיכת בשר בחלב ופליג אתנא דמתניתין דבפ' גיד הנשה עכ"ל ז"ל. ובטור או"ח סימן תמ"ז. והקשו תוס' ז"ל בר"פ התערובות וא"ת אמאי לא חשיב בע"ז פרוסה של לחם הפנים וחתיכה של חטאת טמאה וחתיכה של קדשים שמתו וי"ל דבקדשים לא קמיירי ומיהו ה"מ למיתני אברי שעיר המשתלח למאן דאסר ביומא ואתיכה של עיר הנדחת ושער של מת דאסרינן ליה במתניתין דבפ"ק דערכין ע"כ. וראיתי להעתיק הנה פי' הר"ן ז"ל וכל לשונו שנמשך הימנו תועלת הרבה להבנת כמה משניות וז"ל ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן האי בכל שהן אין פירושו שאפילו משהו מאיסורין הללו יאסור תערובתו בהנאה דהא בגמ' מוקמינן לה להא מתניתין דוקא בדבר שבמנין הלכך ודאי האי כל שהן ה"ק שכל אחד מאיסורין הללו אם הוא דבר שבמנין אוסר תערובתו אפילו ריבה עליו אלף כיוצא בו ומיהו דוקא בשאר איסורי הנאה דקתני הכא שאין איסורן משום לתא דע"ז הוא דבעינן שיהא האיסור דבר שבמנין ועלייהו בלחוד הוא דאמרינן בגמרא האי תנא תרתי אית ליה איסורי הנאה ודבר שבמנין וכמו שאפרש בס"ד. אבל באותם שהם אסורים משום לתא דע"ז דהיינו יין נסך וע"ז ועורות לבובין אע"פ שאין דבר שבמנין אוסר תערובתו בהנאה לפי שאסור ליהנות מאיסורי הנאה והכי מוכח בירושלמי דגרסי' התם יין נסך וע"ז ועורות לבובין משום שנאמר לא ידבק בידך מאומה מן החרם וה"נ מוכח בבבא אחריתי דמתניתין דקתני י"נ שנפל לבור כולו אסור בהנאה אלמא אע"פ שאינו בעינו אוסר הכל בהנאה ואפילו משהו ממנו כיון דלא נקטי' כרב דימי וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שפירש יין נסך חבית באלף חביות וע"ז צורה שעבדוה ונתערבה באלף צורות דמשמע דס"ל ז"ל דכולה מתניתין בדבר שבמנין מיתוקמא ואפילו באיסורי ע"ז ולא מיחוור כדכתיבנא ומיהו הנך כולהו אחריני מיירי בכגון שהן דבר שבמנין דשור הנסקל אם חי הוא דאסור בהנאה לאחר שנגמר דינו חשיב ולא בטיל דהכי אמרינן התם בפ' התערובות דב"ח חשיבי ולא בטלו ואם מת הוא מיירי בחתיכה ממנו שנתבשלה וראויה להתכבד לפני האורחין ועגלה ערופה נמי בחתיכה חשובה לאחר שנתבשלה אי נמי בעוד שעגלה חיה וכמ"ד ירידתה לנחל איתן אוסרתה וצפרי מצורע נמי ב"ח נינהו

ושער נזיר כגון שארג בו בגד חשוב ופטר חמור מחיים לאחר שנאסר בהנאה כדאיתא בבכורות ובשר בחלב וחולין שנשחטו בעזרה בחתיכה חשובה שנתבשלה וכיון דבכל הני דמתני' דלא מיתסרי משום לתא דע"ז בעינן שיהו דבר שבמנין. מינה שמעינן ה"מ כשהאיסור עומד בעינו אלא שאינו ניכר בהן אבל אם נימוח אינו אוסר אלא בששים שכל נימוח לאו דבר שבמנין אבל באיסורי ע"ז דלא בעינן דבר שבמנין אפילו נימוחו אוסרין במשהו בהנאה. וגרסינן עלה בגמרא מה נפשך אי דבר שבמנין קחשיב כלומר דמשום שדרכו לימנות לא בטיל ואפילו לאו איסורי הנאה ליחשוב נמי חתיכת נבלה ואי איסורי הנאה קחשיב כלומר דמפני חומר איסור הנאה שבהן אינם בטלין ליתני נמי חמץ בפסח א"ר חייא א"ר יוחנן האי תנא תרתי אית ליה דבר שבמנין ואיסור הנאה פירש רש"י ז"ל דה"ק האי תנא תרתי בעי קודם שיאסור תערובתו משהו שיהא דבר שבמנין (הגהה פירש רש"י ז"ל שיער נזיר דבר הנמכר במנין הוא כמה גזות בסלע ועושין מהם שקין ע"כ) ושיהא דבר מאיסורי הנאה הא דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה כגון חתיכת נבלה בטלה ואיסור הנאה נמי דלאו דבר שבמנין כגון חתיכת חמץ בפסח בטלין הלכך חתיכת נבלה אע"ג דדבר שבמנין הוא כיון דלא אסירא בהנאה בטלה ברובא ושדי חדא לכלביה ואידך שרו באכילה אלו דבריו ז"ל. ומה שאמר דשדי חדא לכלבי' נחלקו עליו בתוס' שבכל איסורין שבתורה מכיון שנתבטל האיסור אינו צריך להרים אלא באיסורי מתנות כהונה בלבד מפני גזל השבט והכי איתא במסכת ערלה ופרכינן וליתני אגוזי פרך ורמוני בדאן דדבר שבמנין ואיסורי הנאה נינהו כלומר שאם הם של ערלה או של כלאי הכרם ונתערבו באלף כולם ידלקו ומפרקינן הא תנא ליה התם כלומר בסדר זרעים הראוי לערלה ערלה הראוי לכלאי הכרם כלאי הכרם ולתני נמי אף ככרות של בעל הבית לענין חמץ בפסח כלומר דדבר שבמנין ואיסורי הנאה הן מאן שמעת ליה דאמר חמץ בפסח אסור בהנאה ר' עקיבא הא תנא ליה התם ר' עקיבא מוסיף אף ככרות של בע"ה:

הרי אלו למעוטי מאי למעוטי דבר שבמנין דלאו איסורי הנאה א"נ איסורי הנאה דלאו דבר שבמנין זו היא סוגית הגמרא ולפיכך מה שפירש רש"י ז"ל במאי דאמרינן האי תנא תרתי אית ליה דלדידיה חתיכת נבלה אע"פ שהוא דבר שבמנין בטלה היא כיון שאינה מאיסורי הנאה הך מתנית' פליגא אמתני' דפ' גיד הנשה דתנן התם גיד הנשה שנתבשל עם הגידים בזמן שמכירו בנ"ט ואם לאו כולן אסורין והרוטב בנ"ט וכן חתיכת נבלה וחתיכת דג טמא שנתבשלו עם החתיכות בזמן שמכירן בנ"ט ואם לאו כולן אסורות והוינן בה בגמרא וליבטול ברובא ומפרקינן בריה שאני כלומר דגיד בריה הוא וגבי חתיכה מפרקינן שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה בפני האורחים אלמא משמע

מהתם דחתיכה הראויה להתכבד בפני האורחים אינה בטלה לעולם ולפום סוגיא דהכא נבלה אע"פ שראויה להתכבד בה אינה אוסרת תערובתה במה שהוא כיון דלית בה תרתי ולישנא דגמרא הכא הכי דייק דפלוגתא היא מדאמרינן האי תנא תרתי אית ליה מכלל דאיכא תנא אחרינא דלית ליה תרתי ואפשר שזה היה דעתו של הרב אלפסי ז"ל שלא כתב אותה משנה שבפ' גיד הנשה וכתב כאן דליתיה להאי כללא דהא איכא חמץ בפסח מכלל דס"ל דבשארא איתיה אבל הרמב"ם ז"ל פסק כאותה משנה דחתיכה הראוייה להתכבד בה אינה בטלה לעולם בפט"ז מהמ"א וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל. והראב"ד ז"ל מקיים את שתיהן ואומר דמתניתין דהכא ודהתם לא פליגין כלל דהכא ה"ק האי תנא לא איירי במתניתין אלא באסורי הנאה ודבר שבמנין משום דהאי תנא ס"ל דאין איסורי הנאה אוסרין תערובתן בהנאה אא"כ הן דבר שבמנין ומש"ה לא קתני חמץ בפסח דכיון דלא הוי דבר שבמנין נהי שאוסר תערובתו באכילה במשהו כדמוכחא שמעתא דפ' כל שעה אפ"ה בהנאה אינו אוסר וחתיכת נבלה נמי לא קתני שאע"פ שכיון שהוא דבר שבמנין אוסרת תערובתה במשהו וכמתניתין דפ' גיד הנשה האי תנא באיסורי הנאה קא מיירי באיסורי אכילה לא קמיירי והיינו דקאמרינן הרי אלו למעוטי דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה כלומר שאינו מן הכלל הזה ואין ראוי לשנותן עם אלו אע"פ שהם אוסרין במה שהם משום דבאיסורי הנאה קא מיירי באיסורי אכילה לא קמיירי ושאר איסורי הנאה נמי שאינם דבר שבמנין ל"ש כאן שאין דינם כיוצא באלו שכל איסורי הנאה שאינם דבר שבמנין אינם עושין תערובתן כיוצא בהן במה שהן ליאסר בהנאה ואפילו חמץ בפסח אבל לעולם דבר שבמנין שבאיסורי אכילה אוסר תערובתו במשהו באכילה והכי מוכח בתמורה פ' כל האיסורין דהכא כי קתני איסור הנאה בלחוד לאו משום דלא להוי דינא הכי בדבר שבמנין ובאיסורי אכילה לאסור תערובתו באכילה במה שהן אלא משום דתנא באיסורי הנאה קא עסיק ולא באיסורי אכילה דקא מקשה התם ומ"ש דלענין תערובת קדשים דתני איסורי הנאה ואיסורי אכילה בהדי הדדי דהתם קתני הרובע והנרבע דלאו איסורי הנאה נינהו ואוסרין בכל שהן דאלמא כל איסורין שבמנין עושין תערובתם כיוצא בהם ותערובות דחולין פסיק ותני איסורי הנאה לחוד ואיסור אכילה לחוד כלומר דבמתני' דהכא דמתנייא בחולין לא קתני אלא איסורי הנאה ופריך כי קאי בע"ז משום דבעי לפרושי איסור דיין נסך פריש נמי כל איסורי הנאה דדמיא ליה כי קאי הכא משום דבעי לפרושי מוקצה ונעבד אתנן ומחיר מפרש נמי כל האסורין לגבי מזבח דדמו להו אלמא כי קתני הכא איסורי הנאה ה"ה לאיסורי אכילה שדינן כך שעושין את תערובתם כיוצא בהן בדבר שבמנין אלא דכיון דקאי בע"ז לא פירש אלא

איסורי הנאה דמיין להו נמצא עכשיו שהדין כך הוא שכל דבר שבמנין אפילו מאיסורי אכילה עושה תערובתו כיוצא בו ואפילו באלף לא בטיל אבל אין לך דבר מאיסורי הנאה שיאסור תערובתו בהנאה במה שהוא אא"כ הוא דבר שבמנין ולפי זה כי אמרינן בפ' כל שעה דחמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אוסר ופירשו הגאונים ז"ל דבמשהו קאמר דוקא לאסור באכילה קאמר אבל בהנאה אינו אוסר במשהו דהא אסיקנא הכא שאין לך איסור הנאה שאינו דבר שבמנין שאוסר תערובתו בהנאה אא"כ הוא מאותן שנאסרו משום לתא דע"ז ומש"ה לא פליגא הך מסקנא דהכא אמסקנא דהתם כלל. אבל נראה שאין כן דעת הרי"ף ז"ל שהרי כתב בהלכות דליתיה להאי כללא דהא קיימא לן חמץ בפסח איסר במשהו ואם היה דעתו כמו שפירשנו למעלה היה לו לקיים את שתיהן וכבר תפס עליו הראב"ד ז"ל דאמר וכי מנין לו לרב ז"ל דחמץ בפסח אוסר תערובתו במשהו בהנאה זה לא נזכר בשום מקום והוא ז"ל קיים את שתיהן על הדרך שכתבנו למעלה דההיא דפסחים מיתוקמא באיסור אכילה ומש"ה חמץ בפסח אסור במשהו והך סוגיא דהכא מיתוקמא באיסורי הנאה לומר שאין לך דבר שאוסר בהנאה במשהו אא"כ הוא דבר שבמנין והרמב"ן ז"ל לימד זכות על הרי"ף ז"ל ואמר שהרב ז"ל ג"כ היה סבור דההיא דפסחים באכילה מיתוקמא ולא פליגא אסוגיין דהכא דלאסור בהנאה בעינן דבר שבמניין אבל לא באיסור אכילה וכשאמר הרב ז"ל דליתיה להאי כללא לא בא לומר שחמץ בפסח יאסור בהנאה במשהו אלא לרבות ככרות של בע"ה אתא לומר שאף הן אוסרין תערובתן בהנאה. ואינו מחוור דא"כ לא היה לו לרב ז"ל לומר דליתיה להאי כללא דהא בעי' לה בגמרא וליתני ככרות של בע"ה ואמרינן דאין הכי נמי דמאן דאית ליה חמץ בפסח [אסור בהנאה] דהיינו ר' עקיבא הא תני להו לככרות של ב"ה. ועוד שדרכם ז"ל אינו ברור בעיני לומר שאיסור הנאה שאינו דבר שבמנין יאסור תערובתו באכילה ולא בהנאה וכי איסור זה נתבטל או לא נתבטל א"ת לא נתבטל יאסור בהנאה וא"ת נתבטל עד שהותר איסור הנאה שבו היאך נשתייר בו איסור אכילה וכי מי חלקו לאיסור זה שמקצתו נתבטל ומקצתו לא נתבטל. ואולי דעתם לומר דכיון דמדאורייתא חד בתרי בטיל לכל היכא דליכא טעמא נהי דבדאיכא טעמא אסור מדאורייתא דהא קיימא לן דטעמו וממשו אסור ולוקין עליו ה"מ לענין אכילה דשייך בה טעמא אבל לענין הנאה כיון דלא שייך טעמא חד בתרי בטיל עדיין אין זה מספיק דלמה לא נאמר דהנאה וממש לענין הנאה כטעם וממש לענין אכילה. ולפיכך נראין לי דברים כפשטן דהכא הכי מסקינן שאין איסורי הנאה שאין נאסרין משום לתא דע"ז חמירי כלל לאסור תערובתן במה שהן יותר מאיסורי אכילה אלא כשם שאיסורי אכילה שאינם דבר שבמנין בטלים

בששים כך איסורי הנאה שאינם דבר שבמנין בטלים בס' בין לענין איסור אכילה בין לענין איסור הנאה דמעיקרא הכי מקשינן דאי איסורי הנאה קחשיב כלומר דס"ל שכל איסורי הנאה אינם בטלים אפילו באלף כשם שמקצתן דינן כך דהיינו אותם שנאסרים משום לתא דע"ז ליתני חמץ בפסח ומשנינן דהאי תנא תרתי אית ליה כלומר שאינו מחמיר באיסורי הנאה יותר מאיסורי אכילה אלא כל שאיסורי אכילה בטלין אף איסורי הנאה כיוצא בהן בטלין הן לגמרי ומש"ה לא ה"מ למיתני הכא חמץ בפסח משום איסורי הנאה שבו ואפ"ה לדידן דקיימא לן כר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ה"ל חמץ דבר שיש לו מתירין ולא בטיל אפילו באלף דכי היכי דדבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל ה"נ דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ונמצא שחמץ אוסר תערובתו אפילו במשהו בין באכילה בין בהנאה ולא מחומרי איסור הנאה שבו אלא מדינו שאף איסורי אכילה כיוצא בו יש להם מתירין אוסרין תערובתן במה שהן אע"פ שאינן דבר שבמנין וזהו מה שכתב הרי"ף ז"ל דליתא להאי כללא דהא קיימא לן דחמץ אוסר בכל שהוא כלומר דהכא כי מקשינן וליתני חמץ בפסח אליבא דכ"ע מקשינן ואפילו למ"ד חמץ לאחר הפסח אסור בהנאה דה"ל דבר שאין לו מתירין דמשום חומרא דאיסורי הנאה דייקינן בי' ובמסקנא אסיקנא דלא חמירי איסורי הנאה לאסור תערובתן יותר מאיסורי אכילה הלכך לא מצי תני חמץ בפסח אליבא דכ"ע. ומיהו לדידן דקיימא לן כר"ש אסור בכל שהוא בין באכילה בין בהנאה ודאמרינן הרי אלו למעוטי מאי למעוטי דבר שבמנין ולא איסורי הנאה היינו לומר שאינם מן הכלל הזה שלא כיון התנא בכאן אלא לומר שכל שאינם נאסרין משום לתא דע"ז אינם אוסרין בכל שהן כל שאינם דבר שבמנין ונמצאת אומר לפי דרך זה שכל איסור הנאה שאינו מתבטל לענין אכילה אף לענין איסור הנאה אינו בטל וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהמ"א שהערלה וכלאי הכרם שאינם עולין אלא בא' ומאתים שאם נפלו לפחות ממאתים שהכל אסור בהנאה והראב"ד ז"ל השיגו וכתב עליו אינו כן שאין לך דבר שאוסר תערובתו בהנאה אא"כ הוא דבר שבמנין חוץ מאיסורי ע"ז ויין נסך וזה עולה יפה על פי דרכו אבל לא לפי דרכנו. ושמעינן ממתניתין דפלוגתא דר"מ ורבנן דתנן במסכת ערלה ומייתי לה התם בפ"ק דיו"ט מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם הרי אלו ידלקו נתערבו באחרים כולם ידלקו דברי ר"מ וחכמים אומרים יעלו בא' ומאתים שהיה ר"מ אומר את שדרכו לימנות מקדש וחכמים אומרים אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד ר' עקיבא אומר שבעה וכו' וקיימא לן כר"מ דסתם מתני' הכא כותיה דהא הני דתנן במתניתין אינם מאותן ששה דברים שמנו חכמים ואפ"ה תנן במתניתין דאסורין בכל שהן וכי תימא כל הני דמתניתין חשיבי טובא ודמו

לששה דברים ואפילו רבנן מודו בהו ליתא דבריש פ' התערובות משמע דאפילו חטאות מתות ושור הנסקל לדברי חכמים בטלין הן דמקשינן התם עלייהו וניבטלו ברובא וכי תימא חשיבי ולא בטלי הניחא למ"ד דכל שדרכו לימנות שנינו אלא למ"ד את שדרכו לימנות שנינו מאי איכא למימר דתנן מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם וכו' ואמר רב פפא האי תנא תנא דליטרא קציעות הוא דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל וכ"ש בדאורייתא וכו' רב אשי אמר אפילו תימא רבנן בעלי חיים חשיבי ולא בטלי אלמא לרבנן כל היכא דלא הוו ב"ח בטילים הם ואילו במתניתין אמרינן דחולין שנשחטו בעזרה שאינם בעלי חיים אוסרין בכל שהן אלא ודאי התם מתניתין ר"מ וכיון דסתם לן תנא הכי נקיטי כותיה וסתם מתניתין נמי בפ' גיד הנשה כר"מ שייכא דתנן גיד הנשה שנתבשל עם הגידים וכו' וכן חתיכה של דג טמא וכו' בזמן שמכירין בנ"ט ואש לאו כולן אסורות ומוקמינן לה התם בגמרא בחתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחין הלכך נקטינן כר"מ ואליבא דר' יוחנן דאמר את שדרכו לימנות שנינו אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפט"ו מהמ"א כרבנן עכ"ל הר"ן ז"ל:

משנה י

יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה אפילו בכל שהוא ואיתה בבכורות ס"פ כל פסולי. וביד פט"ז דהמ"א סימן כ"ט. ואיתה בירושלמי פ"ג דערלה:

רשבג"א ימכר וכו' בפירקין דף ע"א וס"פ כל פסולי. ותוס' פ' ר' ישמעאל דמכלתין דף כ"ו ודף נ"ח ודר"פ התערובות. ובירושלמי פ' אין מעמידין ס"ל לבן בתירה כותיה דרשב"ג. וכתבו תוס' ז"ל דמשום חומר ע"ז לא ימכרנו ביחד לעו"ג שמא יחזור וימכרנו לישראל לצורך פועליו. וכתב הר"ן ז"ל ס"פ כל הצלמים דקרוב היה הדבר לומר דלא התיר רשב"ג ע"י האי תקנתא אלא כשנתבטל כדינו מן התורה כדתני רישא יין נסך שנפל לבור שאז נתבטל לדעת רשב"ג ושרי ע"י הא תקנתא אבל כל שלא נתבטל לא אבל מכיון שהקשו בירושל' פ"ג דערלה עלה דמתניתין דתנן בגד שצבעו בקליפי ערלה ידלק דאמאי לא אמרינן ימכר כולו חוץ מדמי איסור שבו משמע דרשב"ג אפילו בשלא נתבטל הוא אומר כן ואנן נמי סמכינן עלה דהאי תקנתא בסתם יינם ובשאר איסורין שבתורה כי היכי דמהניא גבי ע"ז דליכא לאיפלוגי בינייהו ומאחר שהעלינו בגמרא דלא סמכינן בדרשב"ג בי"נ ודאי אלא כשנתערבה חבית בחביות אבל לא כשנתערבה יין ביין אע"ג דבסתם יינם סמכינן עליה אפילו יין ביין ובשאר איסורין נמי שרינן אפילו דומיא דיין ביין ואמרינן דימכר חוץ מדמי איסור שבו ע"כ בקיצור מופלג. וכתב הר"ן עוד בכאן שכתב הראב"ד ז"ל דה"ה לשאר האיסורין בכל שהן שאע"פ שהן אוסרין בהנאה מפני חשיבותם ימכרו

כולם לעו"ג חוץ מדמי איסור שבהן ודבריו עיקר אלא מיהו צריך ליזהר בדברים הניקחין מן העו"ג שלא למכרן להם שמא יחזור וימכרם לישראל ע"כ. ובגמרא אמר רב נחמן הלכה למעשה יין ביין אסור חבית בחבית מותר סתם יינם אפילו יין ביין מותר בהנאה כרשב"ג דאמר ימכר כולו לעו"ג חוץ מדמי יין נסך שבו. ופירש הר"ן ז"ל חבית בחבית מותר שימכרו כולם חוץ מדמי אותה חבית ואע"ג דחשיבא והויא דבר שבמנין וראויה לאסור בכל שהוא אפשר דכיון דמוכר חוץ מדמיה חשבינן לה כאילו הוכרה וניטלה א"נ חבית לאו דוקא גדולה אלא קיתון קטן דלא חשיב ולא הוי דבר שבמנין ע"כ. עוד כתב ז"ל ומסתברא דחבית של י"נ שנתערבה בחביות הרבה של היתר שאם נפלה א' מהם לים הגדול הותרו כולן בין ביין נסך בין בכל איסורין שבתורה דקיימא לן כרב דאמר בפ' התערובות טבעת של ע"ז שנתערבה בק' טבעות ונפלה א' מהן לים הגדול שהותרו כולן דאמרינן דהך דאיסורא נפל וגבי חבית נמי אמרינן התם אמר ר"ל חבית של תרומה שנפלה לק' ונפלה א' מהם לים הגדול שהותרו כולן דאמרינן דהך דאיסורא נפלה ולפום פשטא משמע שאפילו לאכילה תלינן להיתר ושרו אלא דאיכא נוסחי דגרסי התם דאמר רבא לא הכשיר ר"ל אלא בטבעת אבל תאנה לא ולפי זה לא שרינן בהכי אלא לענין איסורי הנאה אבל לאכילה לא וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפט"ז מהמ"א אבל בירושלמי דמסכת תרומות משמע דאפילו לאכילה שרי ומיהו כי שרינן בכה"ג ע"י נפילה היתר הנאה או היתר אכילה דוקא בחבית שנתערבה בששים חביות דכיון דמדינא בטל ה"ל כתרומה למאה וכע"ז לרבוא וכן דעת הרמב"ן ז"ל שאינו בטל היבש בפחות מששים כבלול אבל לדעת הרשב"א ז"ל שסובר דיבש ביבש אפילו חד בתרי בטל כל שנתערבה חבית אחת בשתי חביות של היתר ונפלה א' מהן לים הגדול הותרו כולן ע"כ בקיצור. עוד כתב הר"ן בשם הראב"ד ז"ל דיין שנתערב במים אם נתערב בו שיעור שיכשיר המים עד שיהו ראויין לשתיה על ידו בתורת יין אפילו ע"י הדחק אסורין בהנאה ולא אמרינן בהו ימכרו כולן חוץ מדמי האיסור שבהן דכיון שמים אלו הוכשרו לשתייה ע"י היין לא שרי למכרם חוץ מדמי האיסור שבהן והביא סעד לדבריו הרשב"א ז"ל מן הירושלמי דגרסי' התם ומודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור אלמא בכל מכשירי אוכל מודה רשב"ג מפני שהוא כגופו של י"נ אבל לענין מה שהוסיף עוד הראב"ד ז"ל לומר דאפילו יין ביין סתם יינם אם נפל בו הרבה כדי שכנגדו במים יהו ראוין לשתיה על ידו אסר הכל אינו מחוור דמתניתין י"נ שנפל לבור סתמא קתני בין מרובה בין מועט ופליג רשב"ג ואמר ימכר כולו לעו"ג וקיימא לן כותיה ועוד שכיון שאמרו בירושלמי דמודה רשב"ג ביין לתבשיל ודאי ביין המכשיר את התבשיל קאמר כגון יין שנפל לכבשין כההיא דחזקיה

דבגמרא פ' אין מעמידין ומינה דדוקא יין לתבשיל הא יין ביין אפילו בכעין זה כלומר שיש בו כדי להכשיר כנגדו במקום אחר מתיר רשב"ג למכרו לעו"ג וכן דעת הרשב"א ז"ל ע"כ בקיצור. ובטור י"ד סי' ק"ד. ועיין שם בב"י:

משנה יא

גת של אבן שזפתה עו"ג וכו' ובגמרא מוקי לה בשלא דרך בה אבל אם דרך בה והיא זפיתה קתני בברייתא דאפילו בשל אבן בעי קלוף ואח"כ נגוב:

וחכמים אומרים יקלוף את הזפת וז"ל הרא"ש ז"ל וחכמים אומרים יקלוף את הזפת ואח"כ ינגב אבל אם ירצה לעשות ערוי שלשה ימים אין צריך לקלוף את הזפת שע"י ערוי פולט את הבולעת כדאמרינן לעיל בקנקנים זפותים אע"ג דמכניסן לקיום ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת ה"ז אסורה ואינה נתרת בנגוב אלא בערוי דנגוב אינו מפליט בכלי חרס וכיון דצריך ערוי אין צריך קליפה דערוי מפליט אף בלא קליפה כל זמן שלא דרך בה דלא גרע מקנקנים שמכניסו לקיום אבל אם דרך בה אין ערוי מועיל בעוד הזפת עליו משום דע"י דריכה בלע טפי אלא יקלוף ואח"כ יעשה ערוי ע"כ:

ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת ה"ז אסורה אלא בעיא מלוי וערוי שלשה ימים כדאמרינן בפ' אין מעמידין (עבודה זרה דף ל"ג.) ובגמרא מסיק רבא דהאי סיפא דמתניתין אתיא לרבנן אבל לרבי כל אבן ושל עץ ינגב ושל חרס יקלוף. ואיתה בתוס' לעיל פ' ר' ישמעאל (עבודה זרה דף נ"ה.) בסוף פירוש רעז"ל צ"ל בלע ליה לחמרא. וביד שם פי"א סימן כ' כ"א כ"ג. ובטור י"ד סימן קל"ח. והילך פירוש הר"ן ז"ל ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת ה"ז אסורה משום דחרס בלע טובא ומש"ה לא סגי ליה אלא בהכשר גדול דהיינו מלוי וערוי והך מתניתין אקימנא בגמרא דלא דרך בה דאילו דרך בה לא סגי לה אפילו לגת של אבן בנגוב אלא קלוף בעיא והה"נ בשל אבן בשאינה מזופפת ודרך בה ינגב דהא ברייתא דתניא בגמרא הגת והמחץ והמשפך וכו' ותני בה של עץ ושל אבן ינגב ומיירי בשאינם מזופתים אוקימנא דדרך בה אלמא כל שדרך בה אע"פ שאינה מזופפת צריכה נגוב וכי תימא ולמה צריכה נגוב דהא גת דבר שאין מכניסו לקיום הוא וכדתניא בברייתא ומודה רבי בקנקנים של עו"ג שהן אסורין ומה הפרש בין זה לזה זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום וכיון שהגת דבר שאין מכניסו לקיום הוא ליסגי ליה בהדחה בעלמא וכדאמרינן בפ' אין מעמידין גבי חצבי שחימי ופתוותא דבי מכסי דכיון דאין מכניסו לקיום משכשכה במים ומותרין ותניא נמי לקמן דברים שנשתמש בהן ע"י צונן כגון כוסית וצלוחיות מדיחן. כבר כתבתי תירוץ קושיא זו בפ' אז מעמידין שהגת שזפתה כיון שמשהין בה היין קצת למתק בו את הזפת וכן הגת שדרך בה כיון שנשתמשו

בה יין בשפע ולא נשתמשו בה זמן מרובה אינו ככלי שמכניסו לקיום לגמרי להצריכו הכשר גדול דהיינו ערוי ולא כשאין מכניסו לגמרי להתירו בהכשר כל דהו דהיינו הדחה אלא בינוני הוא בין דבר שמכניסו לקיום ובין דבר שאין מכניסו לקיום לפיכך נתנו עליו הכשר בינוני דהיינו ניגוב אבל כל הכלים שאינם של חרס שאין מכניסן לקיום כלל בהדחה בעלמא סגי להו וזה שלא כדעת הראב"ד ז"ל שהצריך נגוב בכוסות של עץ. ודאמרינן בשל חרס אע"פ שקלף את הזפת ה"ז אסורה כלזמר וצריכה ערוי מדפסיק ותני סתמא אסורה משמע דבין שתחלת תשמישו ע"י עו"ג בין שתחלת תשמישי ע"י ישראל ערוי בעיא כיון שהיא של חרס לפי שכיון שהחרס בולע ביותר החמירו עליו במכניסו לקיום ואין מכניסו דהיינו גת וכדכתיבנא כאילו היה מכניסו לקיום לגמרי וא"ת א"כ דאפילו תחלת תשמישו ע"י ישראל של חרס צריכה הכשר גדול דהיינו ערוי כי תני בברייתא פליגתא דרבי ורבנן בגת ומחץ ומשפך של חרס למה לי למיתני של עו"ג דמשמע דוקא בשתחלת תשמישו ביד עו"ג והא אמרינן דאפילו תחלת תשמישו בהיתר צריך ערוי לדברי חכמים י"ל לרבנן הכי נמי אלא לאשמועינן כחא דהתירא דרבי נקט הכי דאפי' בשתחלת תשמישו ביד עו"ג סגי בנגוב ואין כן דעת הראב"ד ז"ל שהוא כתב דהא דמצרכינן ערוי לגת של חרס דוקא בשתחלת תשמישו באיסור אבל תחלת תשמישו בהיתר בנגוב סגי ליה עכ"ל הר"ן ז"ל:

משנה יב

הלוקח כלי תשמיש וכו' ביד שם פי"ז סי ג' ד' ז'. ובטור י"ד סי' קכ"א:

את שדרכו להטביל כלי הראוי בטבילה ליטהר ואינו צריך יתרון הכשר אחר כגון כלי שתשמישו ע"י צונן יטביל אותו ותו לא צריך ומאי יטביל [ידיח וכו' לשון הר"ן]. ובגמ' תניא שכולן צריכין טבילה אחר הדחה או אחר הגעלה או אחר לבון וכוסות וצלוחיות וקיתוניות הישנות צריכין הדחה בשפשוף יפה בתחלה ואח"כ מטבילן אבל החדשים אינם צריכין רק טבילה כך נראה מפירוש הר"ן ז"ל דלכל המפרשים ז"ל מתניתין לא איירי כלל בדיני טבילה ואפילו מלות עד שלא הטביל דקתני בגמרא כתב בסוף פירקין בשם אחרים שהם מפרשים שגם שם רוצה לומר שלא הדיח ע"ש:

את שדרכו להגעיל יגעיל ברותחין שמכניסן לתוך יורה מלאה מים רותחין וההיא יורה גדולה עושה לה שפה של בצק או זולתו סביבות פיה כדי שתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתה ובהכי מתכשרא היורה גופה דכבולעו כך פולטו מה בולעו בניצוצות שניתזו רתיחות האיסור שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטת האיסור ע"י ניצוצות ומיהו גדנפא בעינן משום דאי לאו הכי דילמא לא

הוה מסקא ניצוצות על השפה בהאי זימנא אבל איסור נתבשל בה פעמים הרבה ואם לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת. ובטור א"ח סימן תנ"ב. ובגמרא אמרינן תנא אף הנגעלים והמלובנים צריכין טבילה במ' סאה אחר הגעלה או אחר ליבון מה"מ אמר רבא דכתיב כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר והאי וטהר קרא יתירה הוא שהוסיף לך הכתוב טהרה אחרת דהיינו טבילה. תני בר קפרא מתוך שנאמר במי נדה שומע אני שצריך הזאה שלישי ושביעי ת"ל אך חילק א"כ מה ת"ל במי נדה מים שנדה טובלת בהן הוי אומר מ' סאה ואיצטריך למיכתב וטהר ואיצטריך למיכתב במי נדה דאי כתב וטהר ה"א וטהר כל דהוא כתב רחמנא במי נדה ואי כתב רחמנא במי נדה ה"א הערב שמש כנדה כתב רחמנא וטהר לאלתר אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אפילו כלים חדשים במשמע דהא ישנים ולבנן כחדשים דמו ואפ"ה בעו טבילה מתקיף לה רב ששת אי הכי אפילו זוזא דסרבלא דהיינו זוג מספרים שגוזזים בהן בגדי צמר הואיל וגזרת הכתוב היא ולא משום פלוט איסור דהא חדשים דלא בלעו מידו מצרכת להו טבילה אמר ליה כלי סעודה אמורים בפרשה דהכתיב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של צרכי סעודה ובהנהו כתיב וטהר דבעי טבילה אבל זוזא דסרבלא לא. ודוקא כלי מתכות אמורין בפרשה דכתיב אך את הזהב. וכן נמי כלי זכוכית הואיל וכי נשתברו יש להם תקנה ככלי מתכות דמו:

השפוד והאסכלה מלבנן באור בגמ' רמי ליה רב עמרם לרב ששת הכא תנן מלבנן באור והתם גבי קדשים ספי"א דמסכת זבחים תנן השפוד והאסכלה מגעילן בחמין א"ל עמרם ברי מה ענין קדשים אצל גיעולי עו"ג גבי קדשים כי בלע האי שפוד התירא בלע הלכך סגי ליה בהגעלה ואע"ג דבעידנא דקא פליט איסור נותר קא פליט מיהו ליתיה לאיסורא בעיניה שבתוך דופני הכלי הוא בלוע ומעולם לא הוכר איסורו אבל הכא איסורא דהוה בעין בלע ואיכא בגמ' תו שנויי אחריני ע"ש:

והסכין שפה והיא טהורה תוס' פ"ק דחולין דף ח'. וכתב הר"ן ז"ל ודעת רש"י ז"ל דלהתירא לחתוך בה צונן הוא ששנינו שפה והיא טהורה ומוסיף עלה בברייתא בגמרא ונועצה עשרה פעמים בקרקע קשה שאע"פ ששפה צריך לנועצה ומאי דשייר במתניתין מפרש בברייתא בגמרא אבל להכשירה לחתוך בה רותח צריכה הגעלה או ליבון ואין פירוש זה מחוור שהיאך שנה התנא מקצת הכשרו של סכין ושייר מקצתו מאי שייר בקצת כלים דבהאי שייר ועוד דפשטי' דעובדא דשבור מלכא המוזכר בגמרא לא משמע הכי שלא הזכירו בו שיפה כלל אלא נעיצה לפיכך פירשו ששיפה ונעיצה שני הכשרין הן לחתוך בה צונן וכל חד מינייהו סגי ותנא דמתניתין תנא שיפה ובברייתא אמרו שאם

אינו שפה נועצה ובין לפירוש רש"י ז"ל בין לפירוש זה יש לדקדק מה ראה תנא דמתניתין ששנה בשפוד ואסכלה הכשרו לרותח ובסכין הכשרו לצונן וי"ל שהכשרו של רותח לא היה צריך לשנותו בשפוד ואסכלה כו' [עיין בתוי"ט ד"ה שפה] ואחרים אומרים דשיפה דמתניתין במקום הכשר גדול עומדת ואפילו לחתוך בו רותח ובגמרא מפרשינן הכשרו לחתוך בו צונן דהיינו נעיצה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ז מהמ"א ויש לפירוש זה הוכחה בירושלמי עיין שם גם בשבלי הלקט סימן נ"ח כתוב שכאן פירש רש"י ז"ל שפה לוטשה באבן של נפחים לימא בלעז ונועצה בקרקע אע"פ ששופה ויש אומרי שפה משפשפה בצמר שאינו חלק ומעביר שמנוניתה ואוכל בה צונן אבל דבר רותח אסור לחתוך בה עד שיגעילנה ברותחין ובכלי ראשון ואינו נראה לי מה שפירש המורה ז"ל שפשט המשנה אינו מוכיח כן דתנן השפוד והאסכלה מלבנן באור והסכין שפה והיא טהורה משמע שכמו שההגעלה והלבון מטהרין את הכלים כך השיפה מטהרת הסבין אפילו לאכול בו רותח וגם מה שפירש ונועצה אחר ששפה אינו נראה לי דהא מעשה דשבור מלכא דאייתי ראיה מיניה אין שם לא נעיצה ולא שיפה עד כאן:

סליק פרקא. וסליקא לה מסכת עבודה זרה.